

**Knjiga apstrakata
Book of Abstracts**

Izdavač

Ekonomski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu, Pale

Za izdavača

Prof. dr Mladen Rebić, dekan

Predsjednik naučnog odbora

Prof. dr Dragan Kulina

Predsjednik organizacionog odbora

Prof. dr Mladen Rebić, dekan

Sekretari konferencije

Jelena Simović

Luka Marković, ma

Grafička priprema

Ognjenka Pandurević

Knjiga apstrakata
Book of Abstracts

MEĐUNARODNA KONFERENCIJA - JAHORINSKI POSLOVNI FORUM
INTERNATIONAL CONFERENCE - JAHORINA BUSINESS FORUM

XV Međunarodna konferencija – Jahorinski poslovni forum 2026

XV International Conference – Jahorina business forum 2026

REGIONALNI I LOKALNI RAZVOJ U KONTEKSTU REINDUSTRIJALIZACIJE I ZELENE TRANZICIJE

REGIONAL AND LOCAL DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF REINDUSTRIALIZATION AND GREEN TRANSITION

ORGANIZATOR

Ekonomski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu

Ekonomski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu, organizator

Ekonomski fakultet u Subotici Univerziteta u Novom Sadu, suorganizator

Ekonomski fakultet Univerziteta Sveti Ćirilo i Metodije u Skoplju, suorganizator

Ekonomski fakultet Univerziteta Crne Gore, suorganizator

Fakultet za hotelijerstvo i turizam u Vrnjačkoj Banji Univerziteta u Kragujevcu, suorganizator

Poljoprivredni institut Slovenije, Ljubljana, suorganizator

Fakultet poljoprivrede i biosistemskih nauka Univerziteta u Mariboru, suorganizator

ORGANIZER

Faculty of Economics, University of East Sarajevo

Faculty of Economics, University of East Sarajevo, organizer

Faculty of Economics, University of Novi Sad, co-organizer

Faculty of Economics, Saint Cyril and Methodius University in Skopje, co-organizer

Faculty of Economics, University of Montenegro, co-organizer

Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, co-organizer

Agricultural Institute of Slovenia, Ljubljana, co-organizer

Faculty of Agriculture and Life Sciences, University of Maribor, co-organizer

ORGANIZACIONI ODBOR

dr Mladen Rebić, predsjednik, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu
dr Aleksandar Čučković, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu
dr Vladimir Senić, Fakultet za hotelijerstvo i turizam u Vrnjačkoj Banji, Univerzitet u Kragujevcu
dr Mijalče Santa, Ekonomski fakultet, Univerzitet Sveti Ćirilo i Metodije u Skoplju
dr Mijat Jocović, Ekonomski fakultet, Univerzitet Crne Gore
dr Darko Petković, Centar za inovativnost i preduzetništvo, Univerzitet u Zenici
dr Džafer Dautbegović, Mašinski fakultet Univerziteta u Zenici
dr Lazar Pavić, Fakultet za poljoprivredu i nauke o životu, Univerzitet u Mariboru
dr Dragan Kulina, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu
dr Srđan Kujundžić, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Anja Đuranović, prof, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Dajana Kovačević, mr, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Milica Bojat, ma, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Nevena Kapor, ma, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Urška Lisec, ma, Fakultet poljoprivrede i životnih nauka, Univerzitet u Mariboru
Pavle Lazarević, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Jelena Simović, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Luka Marković, ma, fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Bojana Pušara Vuković, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Nevena Gluhović, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Rajka Gutalj, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Lana Krstić, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Olja Radojković, mr, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Milan Savić, Studentska organizacija, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu

ORGANIZING COMMITTEE

dr Mladen Rebić, predsjednik, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu
dr Aleksandar Čučković, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu
dr Vladimir Senić, Fakultet za hotelijerstvo i turizam u Vrnjačkoj Banji, Univerzitet u Kragujevcu
dr Mijalče Santa, Ekonomski fakultet, Univerzitet Sveti Ćirilo i Metodije u Skoplju
dr Mijat Jocović, Ekonomski fakultet, Univerzitet Crne Gore
dr Darko Petković, Centar za inovativnost i preduzetništvo, Univerzitet u Zenici
dr Džafer Dautbegović, Mašinski fakultet Univerziteta u Zenici
dr Lazar Pavić, Fakultet za poljoprivredu i nauke o životu, Univerzitet u Mariboru
dr Dragan Kulina, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu
dr Srđan Kujundžić, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Anja Đuranović, prof, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Dajana Kovačević, mr, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Milica Bojat, ma, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Nevena Kapor, ma, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Urška Lisec, ma, Fakultet poljoprivrede i životnih nauka, Univerzitet u Mariboru
Pavle Lazarević, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Jelena Simović, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Luka Marković, ma, fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Bojana Pušara Vuković, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Nevena Gluhović, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Rajka Gutalj, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Lana Krstić, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Olja Radojković, mr, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Milan Savić, Studentska organizacija, Ekonomski fakultet, Univerzitet u Istočnom Sarajevu

NAUČNI ODBOR

dr Dragan Kulina, predsjednik, Ekonomski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu

dr Branko Đerić, Ekonomski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu

dr Tihomir Spremo, Ekonomski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu

dr Radomir Božić, Ekonomski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu

dr Aleksandar Stojanović, Ekonomski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu

dr Mladen Rebić, Ekonomski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu

dr Marko Đogo, Ekonomski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu

dr Nikola Gluhović, Ekonomski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu

dr Zorica Golić, Ekonomski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu

dr Vesna Lešević, Ekonomski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu

dr Srđan Kujundžić, Ekonomski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu

dr Damjan Danilović, Ekonomski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu

dr Jelena Marjanović, Ekonomski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu

dr Slađana Paunović, Ekonomski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu

dr Goran Balotić, Ekonomski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu

dr Aleksandar Čučković, Ekonomski fakultet Univerziteta u Novom Sadu

dr Mijat Jocović, Ekonomski fakultet Univerziteta Crne Gore

dr Mijalče Santa, Ekonomski fakultet Univerziteta Sveti Ćirilo i Metodije u Skoplju

dr Vladimir Senić, Fakultet za HiT Vrnjačka Banja

dr Eda Birska, Pedagoški fakultet Univerziteta Primorska

dr Barbara Kopačin, Pedagoški fakultet Univerziteta Primorska

dr Bojana Kalenjuk, Prirodno-matematički fakultet Univerziteta u Novom Sadu

dr Simon Kerma, Fakultet za turističke studije – Turistica Univerziteta Primorska

dr Neven Šerić, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Splitu

dr Keller Krisztina, Corvinus Univerzitet Budimpešta

SCIENTIFIC BOARD

dr Dragan Kulina, predsjednik, Ekonomski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu

dr Branko Đerić, Ekonomski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu

dr Tihomir Spremo, Ekonomski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu

dr Radomir Božić, Ekonomski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu

dr Aleksandar Stojanović, Ekonomski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu

dr Mladen Rebić, Ekonomski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu

dr Marko Đogo, Ekonomski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu

dr Nikola Gluhović, Ekonomski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu

dr Zorica Golić, Ekonomski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu

dr Vesna Lešević, Ekonomski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu

dr Srđan Kujundžić, Ekonomski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu

dr Damjan Danilović, Ekonomski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu

dr Jelena Marjanović, Ekonomski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu

dr Slađana Paunović, Ekonomski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu

dr Goran Balotić, Ekonomski fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu

dr Aleksandar Čučković, Ekonomski fakultet Univerziteta u Novom Sadu

dr Mijat Jocović, Ekonomski fakultet Univerziteta Crne Gore

dr Mijalče Santa, Ekonomski fakultet Univerziteta Sveti Ćirilo i Metodije u Skoplju

dr Vladimir Senić, Fakultet za HiT Vrnjačka Banja

dr Eda Birska, Pedagoški fakultet Univerziteta Primorska

dr Barbara Kopačin, Pedagoški fakultet Univerziteta Primorska

dr Bojana Kalenjuk, Prirodno-matematički fakultet Univerziteta u Novom Sadu

dr Simon Kerma, Fakultet za turističke studije – Turistica Univerziteta Primorska

dr Neven Šerić, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Splitu

dr Keller Krisztina, Corvinus Univerzitet Budimpešta

BF26

RASPORED PO SESIJAMA – SCHEDULE BY SESSION

PLENARNA SESIJA	23
Ognjen Radonjić	
SLOBODA IZRAŽAVANJA, INOVACIJE I PRIVREDNI RAZVOJ: ZAŠTO SU DEMOKRATIJE BOGATIJE OD AUTOKRATIJA.....	25
FREEDOM OF EXPRESSION, INNOVATION, AND ECONOMIC DEVELOPMENT: WHY DEMOCRACIES ARE RICHER THAN AUTOCRACIES	25
Krisztina Keller	
Eylül Balaban	
SPORI TURIZAM KAO VIŠEDIMENZIONALNA STRATEGIJA ZA REGIONALNI I LOKALNI RAZVOJ.....	26
SLOW TOURISM AS A MULTIDIMENSIONAL STRATEGY FOR REGIONAL AND LOCAL DEVELOPMENT ...	27
Драган Кулина	
ИНТЕГРИСАЊЕ ВЈЕШТАЧКЕ ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ У ПРОЦЕСЕ РЕВИЗОРСКИХ (РАЧУНОВОДСТВЕНИХ) КОМПАНИЈА: ЕТИЧКЕ И ТРЖИШНЕ РЕПЕРКУСИЈЕ	28
INTEGRATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE INTO THE PROCESSES OF AUDIT (ACCOUNTING) COMPANIES: ETHICAL AND MARKET REPERCUSSIONS	28
Lazar Pavić	
Ana Starman	
RAZMATRANJE ODRŽIVOSTI I AUTENTIČNOSTI U STUDIJAMA AGROTURIZMA.....	29
DISCUSSING SUSTAINABILITY AND AUTHENTICITY IN AGRITOURISM STUDIES	29
Tigran Keyran	
UNIVERZITETI KAO POKRETAČI LOKALNOG RAZVOJA I ZELENE TRANZICIJE: TRANSDISCIPLINARNI PRISTUPI I RJEŠENJA ZASNOVANA NA PRIRODI ZA ODRŽIVI REGIONALNI RAZVOJ	30
UNIVERSITIES AS DRIVERS OF PLACE-BASED DEVELOPMENT AND GREEN TRANSITIONS: TRANSDISCIPLINARY APPROACHES AND NATURE-BASED SOLUTIONS FOR SUSTAINABLE REGIONAL DEVELOPMENT	31
I SESIJA:	
INDUSTRIJA I ENERGETIKA	33
Ranko Markuš	
DRŽAVNA POMOĆ ZA ZELENI LOKALNI RAZVOJ I REINDUSTRIJALIZACIJU: ULOGA REFERENTNIH KAMATNIH STOPA I GARANCIJSKIH PREMIJA U OKVIRU EU PRAVILA	34
STATE AID FOR GREEN LOCAL DEVELOPMENT AND REINDUSTRIALISATION: THE ROLE OF REFERENCE INTEREST RATES AND GUARANTEE PREMIUMS WITHIN THE EU RULES	35
Vidosav Pantić	
EVROPSKO TRŽIŠTE DRŽAVNIH OBVEZNICA U 2025: GODINA REBALANSA.....	36
THE EUROPEAN SOVEREIGN BOND MARKET IN 2025: A YEAR OF REBALANCING	36
Мирољуб Крунић	
ЛОКАЛНИ РАЗВОЈ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ – ОД ПОЧЕТНИХ ОБЕЋАЊА ДО ДЕСТРУКТИВНЕ ПРАКСЕ	37
LOCAL DEVELOPMENT IN BOSNIA AND HERZEGOVINA – FROM INITIAL PROMISES TO DESTRUCTIVE PRACTICE	37
Marko Đogo	
KADA ĆE EMIGRACIJA IZ MEKSIKA U SAD PRESTATI?.....	38
WHEN WILL EMIGRATION FROM MEXICO TO THE USA STOP?	39
Goran Ašonja	
ENERGETSKA TRANZICIJA U BIH – NEKI TEHNOLOŠKI, EKONOMSKI I POLITIČKI IZAZOVI	40
ENERGY TRANSITION IN BIH - SOME TECHNOLOGICAL, ECONOMIC AND POLITICAL CHALLENGES.....	41

Đorđe Kotarac	
ANALIZA ODRŽIVOG RAZVOJA PUTEM MIKRO-NIVO PRISTUPA CIRKULARNOJ EKONOMIJI – PRIMER SRBIJE	42
ANALYZING SUSTAINABLE DEVELOPMENT THROUGH THE MICRO-LEVEL CIRCULAR ECONOMY APPROACH: EVIDENCE FROM SERBIA	43
Tahir Mahmutefendić	
POREĐENJE IZMEĐU STOPA RASTA U SOCIJALISTIČKOJ BOSNI I HERCEGOVINI I POST-SOCIJALISTIČKOJ BOSNI I HERCEGOVINI	44
COMPARISON BETWEEN GROWTH RATES IN THE SOCIALIST BOSNIA AND HERZEGOVINA AND THE POST-SOCIALIST BOSNIA AND HERZEGOVINA.....	45
Ernest Plemenitaš	
Karmen Pažek	
ESG GREENWASHING – PROCJENA ULAGANJA U OBNOVLJIVE IZVORE ENERGIJE I IZRAČUN MREŽNE TARIFE U SLOVENIJI.....	46
ESG GREENWASHING – ASSESSMENT OF INVESTMENT IN RENEWABLE ENERGY SOURCES AND NETWORK TARIFF CALCULATION IN SLOVENIA.....	46
Ana Galić	
STORYTELLING KAO POLUGA LOKALNE ZAJEDNICE U ZELENOJ REINDUSTRIJALIZACIJI: POSLOVNI SLUČAJ GRAD OMIŠ	47
STORYTELLING AS A LEVER FOR LOCAL COMMUNITY DEVELOPMENT IN GREEN REINDUSTRIALIZATION: THE CASE OF THE TOWN OF OMIŠ.....	47
Nenad Pandurević	
OPOREZIVANJE EMISIJA STAKLENIČKIH GASOVA U FUNKCIJI PRIVREDNOG RASTA	48
THE IMPACT OF GREENHOUSE GAS TAXATION ON ECONOMIC GROWTH.....	48
Милена Лутовац Ђаковић	
Милош Д. Лутовац	
Јелена Лутовац	
ИНДУСТРИЈСКА ПОЛИТИКА У ФУНКЦИЈИ ЗЕЛЕНЕ ТРАНЗИЦИЈЕ	49
INDUSTRIAL POLICY FOR THE GREEN TRANSITION	49
Sanid Muhić	
Džafer Dautbegović	
Darko Petković	
PAMETNI SISTEMI UPRAVLJANJA KOMUNALNIM RESURSIMA KAO INSTRUMENT ZELENE REINDUSTRIJALIZACIJE LOKALNIH ZAJEDNICA.....	50
SMART SYSTEMS FOR COMMUNAL RESOURCE MANAGEMENT AS AN INSTRUMENT OF GREEN REINDUSTRIALIZATION OF LOCAL COMMUNITIES	51
Жаклина Стојановић	
Соња Јосиповић	
Дејан Молнар	
ZELENA ТРАНЗИЦИЈА И РЕГИОНАЛНЕ НЕЈЕДНАКОСТИ: АНАЛИЗА РАЊИВОСТИ УРБАНИХ И РУРАЛНИХ ПОДРУЧЈА У СРБИЈИ	52
GREEN TRANSITION AND REGIONAL INEQUALITIES: AN ANALYSIS OF THE VULNERABILITY OF URBAN AND RURAL REGIONS IN SERBIA.....	53
Amila Jusić	
Marina Jovanović	
IZAZOVI UPRAVLJANJA OPTEREĆENJA BUKOM RADNE I URBANE SREDINE.....	54
CHALLENGES IN MANAGING NOISE EXPOSURE IN WORKPLACE AND URBAN ENVIRONMENTS	54

Zoran Borović Vladana Ritan Dragan Gligorić Nikola Vidović	
ЕФЕКАТ ИСТИСКИВАЊА ПОТРОШЊЕ ДУВАНА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ	55
CROWDING-OUT EFFECT OF TOBACCO CONSUMPTION IN BOSNIA AND HERZEGOVINA	55
Драгана Косорић	
ИНДУСТРИЈА: НЕКАД И САД.....	56
INDUSTRY: THEN AND NOW	57
Boban Melović Dragana Ćirović Milica Vukčević	
СТРАТЕШКО БРЕНДИРАЊЕ ЗЕЛЕНИХ ИНДУСТРИЈА КАО ИНСТРУМЕНТ ОДРЖИВОГ РЕГИОНАЛНОГ РАЗВОЈА.....	58
STRATEGIC BRANDING OF GREEN INDUSTRIES AS AN INSTRUMENT OF SUSTAINABLE REGIONAL DEVELOPMENT	59
Mikhail Gozhev Martin Mariš	
ДОХОДОВНИ ЈАЗ ИЗМЕЂУ РАЗВИЈЕНИХ, ТРЖИШТА У НАСТАЈАНЈУ И ЗЕМАЛЈА У РАЗВОЈУ: ДОКАЗИ ИЗ ПАНЕЛ ПОДАТАКА	60
THE INCOME GAP BETWEEN ADVANCED, EMERGING, AND DEVELOPING ECONOMIES: EVIDENCE FROM PANEL DATA	60
Nevena Kapor Milica Bosiljčić Mladen Rebić Dragan Milovanović	
МЕНАДЖМЕНТ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА ТУРИЗМА У КОНКТЕКСТУ РЕИНДУСТРИЈАЛИЗАЦИЈЕ И ЗЕЛЕНЕ ТРАНЗИЦИЈЕ	61
MANAGEMENT OF SUSTAINABLE TOURISM DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF REINDUSTRIALIZATION AND GREEN TRANSITION	62
Emir Đulić Damir Hodžić Edis Mustafić Branko Goloskoković	
УЛОГА СРЕДЊИХ ШКОЛА У ПОСЛОВНОЈ ТРАНСФОРМАЦИЈИ РЕГИЈА – СТУДИЈА 3 СЛУЧАЈА.....	63
THE ROLE OF SECONDARY SCHOOLS IN REGIONAL BUSINESS TRANSFORMATION – A THREE-CASE STUDY.....	64
Belma Čaušević Branka Petković	
ИСТРАЖИВАЊЕ УЛОГЕ ТРЕЋЕ МИСИЈЕ ВИСОКОШКОЛСКИХ ОРГАНИЗАЦИЈА У БИХ КАО ЈЕДАН ОД ВАЖНИХ ПОКАЗАТЕЛЈА У КОНТЕКСТУ ЛОКАЛНОГ И РЕГИОНАЛНОГ РАЗВОЈА.....	65
RESEARCH ON THE ROLE OF THE THIRD MISSION OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA AS ONE	66
Marijana Cvetanoska Predrag Trpeski Andrijana Ristovska	
ЉУДСКА ДИМЕНЗИЈА ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА У ЕРИ ЗЕЛЕНЕ ТРАНЗИЦИЈЕ: ТЕОРИЈСКИ ПРЕГЛЕД.....	67
THE HUMAN DIMENSION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE ERA OF GREEN TRANSITION: A THEORETICAL REVIEW.....	68

Ливија Панић Милетић
Блаженка Пиуковић Бабицковић
Жељко Војиновић
Бјанка Маравић

ОДГОВОРНОСТ ЗА КВАЛИТЕТ ПРЕЧИШЋЕНЕ ВОДЕ ЗА ПИЋЕ ПОСМАТРАНА СА АСПЕКТА
ПРОЦЕСНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ И ПРАВНЕ РЕГУЛАТИВЕ 69
RESPONSIBILITY FOR THE QUALITY OF PURIFIED DRINKING WATER CONSIDERED FROM THE
ASPECT OF PROCESS ORGANIZATION AND LEGAL REGULATIONS..... 69

Лука Ђурковић

ЕФИКАСНОСТ ФИНАНСИЈСКИХ ТРЖИШТА ЗЕМАЉА ЗАПАДНОГ БАЛКАНА 70
EFFICIENCY OF FINANCIAL MARKETS IN THE WESTERN BALKAN COUNTRIES..... 70

Ivana Samardžija

ЕФИКАСНОСТ ЈАВНЕ ПОТРОШЊЕ: ДЕА АНАЛИЗА ОДАБРАНИХ ЕВРОПСКИХ ЗЕМАЉА 71
THE EFFICIENCY OF PUBLIC EXPENDITURE: DEA ANALYSIS OF THE SELECTED EUROPEAN
COUNTRIES 71

Sara Blagojević

МЈЕРЕ ИНДУСТРИЈСКЕ КОНЦЕНТРАЦИЈЕ У ТЕКСТИЛНОЈ ИНДУСТРИЈИ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ 72
MEASURES OF INDUSTRIAL CONCENTRATION IN THE TEXTILE INDUSTRY OF BOSNIA AND
HERZEGOVINA..... 73

Ања Нешић

ЕНЕРГЕТСКА ТРАНЗИЦИЈА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ..... 74
ENERGY TRANSITION IN BOSNIA AND HERZEGOVINA 74

II SESIJA:

**TURIZAM, LOKALNI I REGIONALNI RAZVOJ I UPRAVLJANJE KRATKIM LANCIMA
SNABDIJEVANJA HRANOM..... 77**

Drago Cvijanović

Bojana Ostojić

Dejan Sekulić

УТИЦАЈ ЗЕЛЕНОГ ПОВЕРЕНЈА НА НАМЕРУ ГОСТИЈУ ДА ПОНОВО ПОСЕТЕ ЗЕЛЕНЕ ХОТЕЛЕ И
ЊИХОВУ СПРЕМНОСТ ДА ПЛАТЕ ВИШЕ..... 79
GREEN TRUST AND ITS INFLUENCE ON GUESTS' REVISIT INTENTIONS AND WILLINGNESS TO PAY
MORE FOR GREEN HOTELS 79

Bojana Kalenjук Pivarski

Dragan Tešanović

Stefan Šmugović

Velibor Ivanović

ДИМЕНЗИЈЕ ОДРЖИВЕ ГАСТРОНОМИЈЕ У УГОСТИТЕЉСТВУ
ФРУШКЕ ГОРЕ (Р. СРБИЈА) – ПРИМЕНА GASTROSUS MODELA..... 80
DIMENSIONS OF SUSTAINABLE GASTRONOMY IN THE HOSPITALITY SECTOR OF FRUŠKA GORA
(REPUBLIC OF SERBIA) – APPLICATION OF THE GASTROSUS MODEL..... 80

Irena Medar-Tanjga

Neda Živak

Sofija Vučićević

Lazar Pavić

ЛАНЦИ СНАБДИЈЕВАЊА ХРАНОМ ЗА ПРОСЛАВУ
СЛАВЕ МЕЂУ СРБИМА У СЛОВЕНИЈИ 81
FOOD SUPPLY CHAINS FOR SLAVA CELEBRATIONS
AMONG SERBS IN SLOVENIA 81

Tamara Jovanović Lenka Istijanović Lazar Pavić	
PROMENE U PRAKSAMA POSEĆIVANJA KAFIĆA PRE I POSLE COVID-19 PANDEMIJE.....	82
SHIFTS IN COFFEE SHOP VISITING PRACTICES BEFORE AND AFTER COVID-19.....	82
Boško Mekinjić Miloš Grujić Dragana Vujičić Stefanović	
SINERGIJA ISLAMSKIH FINANSIJA I ZELENIH OBVEZNICA – KOMPARATIVNA ANALIZA ODRŽIVOG RAZVOJA	83
THE SYNERGY OF ISLAMIC FINANCE AND GREEN BONDS: A COMPARATIVE ANALYSIS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT	84
Tjaša Vukmanič Lazar Pavić	
AKTUELNI PROBLEMI U ISTRAŽIVANJU KRATKIH LANACA SNABDEVANJA HRANOM: ŠTA DEFINIŠE STAVOVE GENERACIJE Z PREMA LOKALNOJ HRANI?	85
CURRENT ISSUES IN SHORT FOOD SUPPLY CHAIN RESEARCH: WHAT DEFINES GENERATION Z ATTITUDES TOWARDS LOCAL FOOD?.....	86
Neven Šerić Domagoj Grgić Jovana Trifković	
MITOVI I LEGENDE O TEMPLARIMA U DALMACIJI KAO PLATFORMA RAZVOJA SPECIJALIZIRANIH TURISTIČKIH PROIZVODA	87
MYTHS AND LEGENDS ABOUT THE TEMPLARS IN DALMATIA AS A PLATFORM FOR THE DEVELOPMENT OF SPECIALIZED TOURIST PRODUCTS	87
Barbara Kopačin Eda Birsa	
UMETNOSTNO IZOBRAŽEVANJE KOT TEMELJ KULTURNO-USTVARJALNIH KOMPETENC IN DIGITALNO PODPRTE ZELENE PREEOBRAZBE.....	88
ARTS EDUCATION AS A FOUNDATION OF CULTURAL-CREATIVE COMPETENCIES AND DIGITALLY SUPPORTED GREEN TRANSFORMATION	88
Tanja Rihtaršič Matjaž Rihtaršič	
STRANA IZRAVNA ULAGANJA I REGIONALNI RAZVOJ U KONTEKSTU REINDUSTRIJALIZACIJE I ZELENE TRANZICIJE.....	89
FOREIGN DIRECT INVESTMENT AND REGIONAL DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF REINDUSTRIALIZATION AND GREEN TRANSITION	90
Bojan Ćorluka Maja Kuljić	
UTICAJ KULTURNE POLITIKE NA RAZVOJ KULTURNIH POTREBA U GRADOVIMA SARAJEVO I ISTOČNO SARAJEVO	91
THE IMPACT OF CULTURAL POLICY ON THE DEVELOPMENT OF CULTURAL NEEDS IN THE CITIES OF SARAJEVO AND EAST SARAJEVO	92
Ivan Praznik Karmen Pažek	
EKONOMSKA PROCJENA ŠTETE U ŠUMAMA STABILNOG RAZVOJA KOJU SU PROUZROKOVALI JELENI	93
ECONOMIC ASSESSMENT OF DAMAGE IN POLE-STAGE FORESTS CAUSED BY RED DEER	93

Ajda Bleiweis Tanja Travnikar	UGROŽENOST KUKURUZA I IMPLIKACIJE ZA LANCE SNABDIJEVANJA HRANOM U SLOVENIJI 94 MAIZE VULNERABILITY AND IMPLICATIONS FOR SHORT FOOD SUPPLY CHAINS IN SLOVENIA 94
Ana Hiti Dvoršak Špela Pucihar	PRIMERJAVA TRENDOV PROIZVODNIH KAZALNIKOV JAGOD IN JAGODIČJA V SLOVENIJI IN EU-27 95 COMPARISON OF PRODUCTION INDICATOR TRENDS FOR STRAWBERRIES AND BERRIES IN SLOVENIA AND THE EU-27 95
Klara Bojnec Karmen Pažek	ODRŽIVO UPRAVLJANJE OTPADOM OD HRANE U LOKALNOJ OKOLINI 96 SUSTAINABLE MANAGEMENT OF FOOD WASTE IN THE LOCAL ENVIRONMENT 96
Tanja Mišlicki Tomić	DOSTUPNOST PRIRODNIH LOKALITETA I RURALNI RAZVOJ..... 97 ACCESSIBILITY OF NATURAL SITES AND RURAL DEVELOPMENT 97
Aleksandra Czaplińska Maria Tytyk Jakub Hadyński	LOKALNE STRATEGIJE ZA RAZVOJ VINSKOG TURIZMA U RURALNIM PODRUČJIMA POLJSKE..... 98 LOCAL STRATEGIES FOR THE DEVELOPMENT OF WINE TOURISM IN RURAL AREAS IN POLAND 98
Suad Huskić Almir Ljevaković Darko Petković	STRATEŠKI PRAVCI RAZVOJA LOKALNIH SREDINA I POZICIJA PRIVATNOG PREDUZETNIŠTVA U NJIMA 99 STRATEGIC DIRECTIONS OF LOCAL COMMUNITY DEVELOPMENT AND THE POSITION OF PRIVATE ENTREPRENEURSHIP WITHIN THEM 100
Nika Hozjan Karmen Pažek	PONUDA LOKALNIH POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA U BELTINCI – ANALIZA STUDIJE SLUČAJA..... 101 OFFER OF LOCAL AGRICULTURAL PRODUCTS IN BELTINCI – CASE STUDY ANALYSIS 101
Eliza Raffai Éva Happ Eszter Petra Májer	MEKE VJEŠTINE U VISOKOM OBRAZOVANJU U TURIZMU I UGOSTITELJSTVU: KVANTITATIVNA STUDIJA MEĐU STUDENTIMA PRVE GODINE NA UNIVERZITETU SZÉCHENYI ISTVÁN 102 SOFT SKILLS IN TOURISM AND HOSPITALITY HIGHER EDUCATION: A QUANTITATIVE STUDY AMONG FIRST-YEAR STUDENTS AT SZÉCHENYI ISTVÁN UNIVERSITY 102
Aram Arakelyan	INTERAKCIJA IZMEĐU RIBARSTVA I EKOSISTEMA U RAZLIČITIM ZEMLJAMA 103 ACROSS COUNTRIES INTERACTION BETWEEN FISHERIES AND ECOSYSTEM..... 103

Wiktorija Hoffmann
Aleksandra Ostrowska
Joanna Kuciel
Kacper Bernacki
Kinga Smolińska-Bryza
Dawid Jabkowski

EKONOMSKI TEMELJI ZELENE EKONOMIJE U POLJSKOJ: IMPLIKACIJE ZA KRATKE LANCE SNABDIJEVANJA HRANOM I REGIONALNI RAZVOJ	104
THE ECONOMIC FOUNDATIONS OF THE GREEN ECONOMY IN POLAND: IMPLICATIONS FOR SHORT FOOD SUPPLY CHAINS AND REGIONAL DEVELOPMENT	105

Janez Palčnik
Matjaž Knez

POSLOVNI MODELI VOĐENI LOGISTIKOM U KRATKIM LANCIMA SNABDIJEVANJA HRANOM: PREGLED OPERATIVNIH SLUČAJEVA U EVROPSKOJ UNIJI	106
LOGISTICS-DRIVEN BUSINESS MODELS IN SHORT FOOD SUPPLY CHAINS: A REVIEW OF OPERATIONAL CASES IN THE EUROPEAN UNION	106

Matej Bedrač

IZAZOVI KLIMATSKIH PROMJENA I PRILAGOĐAVANJA U SLOVENSKOJ POLJOPRIVREDI.....	107
CLIMATE CHANGE AND ADAPTATION CHALLENGES IN SLOVENIAN AGRICULTURE	107

Ben Moljk
Sara Bele
Maja Kožar

SPREMLJANJE STANJA TRAJNOSTNE OSKRBE S HRANO V SLOVENIJI S POMOČJO ČASOVNIH SERIJ PODATKOV	108
MONITORING THE STATE OF SUSTAINABLE FOOD SUPPLY IN SLOVENIA USING TIME-SERIES DATA.....	108

Denana Čolaković
Darko Petković
Davor Sušić
Amela Alispahić

OČUVANJE I RAZVOJ STARIH ZANATA KAO VAŽAN ELEMENT TURISTIČKE PONUDE JEDNE REGIJE.....	109
PRESERVATION AND DEVELOPMENT OF OLD CRAFTS AS AN IMPORTANT ELEMENT OF A REGION'S TOURIST OFFER	110

Sead Baraku
Elidiana Bashi
Blerta Dragusha

VELIKI PODACI U PAMETNOJ POLJOPRIVREDI: PREGLED STANJA U SJEVERNOJ ALBANIJI	111
BIG DATA IN SMART FARMING: A REVIEW IN NORTH ALBANIA.....	112

Gjoko Nikolovski
Ivona Jovanović
Kristina Davidović

MIGRACIONI OBRASCI I JEZIČKA POLITIKA: IMPLIKACIJE ZA TRŽIŠTE RADA U TURIZMU U CRNOJ GORI I SLOVENIJI.....	113
MIGRATION PATTERNS AND LANGUAGE POLICY: IMPLICATIONS FOR THE TOURISM LABOUR MARKET IN MONTENEGRO AND SLOVENIA	114

Andreja Borec
Tina Lešnik

KO PROUČAVA LANCE VREDNOSTI HRANE U ZEMLJAMA BIVŠE JUGOSLAVIJE? MAPIRANJE ISTRAŽIVAČKIH TRENDOVA PUTEM BIBLIOMETRIJSKE ANALIZE U PERIODU 2001–2025.....	115
WHO STUDIES FOOD VALUE CHAINS IN EX-YUGOSLAV COUNTRIES? MAPPING RESEARCH TRENDS THROUGH BIBLIOMETRIC ANALYSIS IN THE 2001–2025 PERIOD	116

Márton Áder

BUDUĆNOST AKTIVNOG TURIZMA: PERSPEKTIVE GENERACIJE Z O TEHNOLOGIJI, ODRŽIVOSTI I ISKUSTVENIM PUTOVANJIMA	117
THE FUTURE OF ACTIVE TOURISM: GENERATION Z PERSPECTIVES ON TECHNOLOGY, SUSTAINABILITY, AND EXPERIENTIAL TRAVEL.....	118

III SESIJA:

FINANSIJSKI SEKTOR I POSLOVANJE PRIVREDE U USLOVIMA SAVREMENOG DOBA.....	121
---	------------

Lejla Demirović

Amela Pirić

Haris Jahić

IMPLEMENTACIJA KLIMATSKIH REGULATORNIH OČEKIVANJA U BANKARSKOM SEKTORU BOSNE I HERCEGOVINE: ULOGA ESRS E1, ICAAP-A I CBAM MECHANIZMA.....	123
IMPLEMENTATION OF CLIMATE REGULATORY EXPECTATIONS IN THE BANKING SECTOR OF BOSNIA AND HERZEGOVINA: THE ROLE OF ESRS E1, ICAAP AND CBAM MECHANISM.....	124

Марко Алексић

Радмила Бјекић

Душан Цвркушић

Немања Бербер

Димитрије Гашић

ЕКОЛОШКИ МЕНАџМЕНТ У ПОДРШЦИ ИНОВАЦИЈАМА И ОДРЖИВОМ РАЗВОЈУ МАЛИХ И СРЕДЊИХ ПРЕДУЗЕЋА	125
ENVIRONMENTAL MANAGEMENT IN SUPPORTING INNOVATIONS AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES.....	125

Jovana Rašević

Mirela Rakić

INSTITUCIONALNA EKONOMIJA ISTINE: UTICAJ DEZINFORMACIJA NA POVJERENJE U EKONOMSKE INSTITUCIJE	126
INSTITUTIONAL ECONOMICS OF TRUTH: THE IMPACT OF DISINFORMATION ON TRUST IN ECONOMIC INSTITUTIONS	126

Veldin Ovčina

Lejla Škaljić Tanović

Sara Kljajić

Jasmin Gerin

PROCJENA KVALITETE HOTELSKIH USLUGA NA PODRUČJU MOSTARA I SARAJEVA IZ PERSPEKTIVE GOSTIJU	127
ASSESSMENT OF THE QUALITY OF HOTEL SERVICES IN THE AREAS OF MOSTAR AND SARAJEVO FROM THE GUESTS' PERSPECTIVE	127

Petar Marković

Luka Marković

Mihailo Dubovina

DIGITALNE PLATFORME I TRANSFORMACIJA KAPITALIZMA: E-TRGOVINA I TEHNOFEUDALNE TENDENCIJE NA ZAPADNOM BALKANU	128
DIGITAL PLATFORMS AND THE TRANSFORMATION OF CAPITALISM: E-COMMERCE AND TECHNOFEUDAL TENDENCIES IN THE WESTERN BALKANS	128

Luka Marković

Marko Đogo

Jelena Simović

Boban Melović

PROCJENA EFIKASNOSTI I POTENCIJALA ZA RAST IZVOZA BOSNE I HERCEGOVINE NA TRŽIŠTA EVROPSKE UNIJE	129
ASSESSMENT OF EXPORT EFFICIENCY AND GROWTH POTENTIAL OF BOSNIA AND HERZEGOVINA TO EUROPEAN UNION MARKETS.....	130

Vinko Maljić
Neven Šerić
Marin Jovanović
Velimir Lukić

SLABOSTI SUSTAVA ZAŠTITE OD PRANJA NOVCA U REPUBLICI HRVATSKOJ I MOGUĆNOSTI PREVLADAVANJA ISTIH	131
WEAKNESSES OF THE EXISTING SYSTEM AGAINST MONEY LAUNDERING IN THE REPUBLIC OF CROATIA AND THE POSSIBILITY OF OVERCOMING THEM.....	132

Александар Секулић
Емилија Бекер Пуцар
Стефан Стојков

УЛОГА КАПИТАЛНИХ ПРИЛИВА У ОБЛИКОВАЊУ ЕКСТЕРНЕ (НЕ)РАВНОТЕЖЕ ЗЕМАЉА ЗАПАДНОГ БАЛКАНА: ХЕТЕРОГЕНИ ПАНЕЛ ПРИСТУП	133
THE ROLE OF CAPITAL INFLOWS IN SHAPING EXTERNAL (IM)BALANCE IN THE WESTERN BALKAN COUNTRIES: HETEROGENEOUS PANEL APPROACH	133

Branislav Dudić
Alexandra Mittelman
Eleonóra Beňová
Mihajlo Bertić

BRENDIRANJE U POBOLJŠANJU KONKURENTNOSTI I STRATEŠKE ODRŽIVOSTI AGROBIZNISA	134
BRANDING IN IMPROVING THE COMPETITIVENESS AND STRATEGIC SUSTAINABILITY OF AGRIBUSINESS	134

Немања Поповић
Милена Конатар
Миливоје Радовић
Дино Кожар

КЛИМАТСКИ ФИЗИЧКИ РИЗИЦИ И ОТПОРНОСТ БАНКАРСКОГ СЕКТОРА: МАКРОПРУДЕНЦИЈАЛНА ПЕРСПЕКТИВА.....	135
CLIMATE PHYSICAL RISKS AND BANKING SECTOR RESILIENCE: A MACROPRUDENTIAL PERSPECTIVE	135

Marija Radulović
Ljubivoje Radonjić
Jelena Vujadinović

INSTITUCIONALNI OKVIR I INOVACIONA AKTIVNOST: ISKUSTVO PREDUZEĆA U EVROPSKOJ UNIJI I IMPLIKACIJE ZA ZAPADNI BALKAN.....	136
INSTITUTIONAL FRAMEWORK AND INNOVATION ACTIVITY: EXPERIENCE OF FIRMS IN THE EUROPEAN UNION AND IMPLICATIONS FOR THE WESTERN BALKANS.....	136

Natalija Drašković Kenjić

ODRŽIVO POSLOVANJE U USLOVIMA TRŽIŠNE NEIZVJESNOSTI – STUDIJA SLUČAJA KOMPANIJE NELT BIH	137
SUSTAINABLE BUSINESS IN CONDITIONS OF MARKET UNCERTAINTY - A CASE STUDY OF NELT BIH COMPANY.....	137

Erjola Barbullushi

УЛОГА I RELEVANTNOST FORENZIČKOG RAČUNOVODSTVA U OTKRIVANJU I SPRJEČAVANJU FINANSIJSKIH PREVARA.....	138
THE ROLE AND RELEVANCE OF FORENSIC ACCOUNTING IN DETECTING AND PREVENTING FINANCIAL FRAUD	138

Marko Vidaković

BUDUĆNOST NOVCA: OD GOTOVINE DO DIGITALNIH VALUTA – EVOLUCIJA ILI REVOLUCIJA?	139
THE FUTURE OF MONEY: FROM CASH TO DIGITAL CURRENCIES – EVOLUTION OR REVOLUTION?	139

Дамјан Даниловић	
ИНДИВИДУАЛНИ СТЕЧАЈ КАО КРУНА ПРАВНОГ ЧОВЈЕКОЉУБЉА ПРЕМА САВЈЕСНОМ ДУЖНИКУ.....	140
INDIVIDUAL BANKRUPTCY AS THE CROWN OF LEGAL HUMANITY TOWARDS AN HONEST DEBTOR.....	141
Nezir Pivić Đenana Čolaković Darko Petković	
ZNAČAJ PRAĆENJA POVOĐENJA STRATEGIJA I METODOLOŠKI PRISTUP – PRIMJER IZ ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA	142
THE IMPORTANCE OF MONITORING STRATEGY IMPLEMENTATION AND THE METHODOLOGICAL APPROACH – THE EXAMPLE OF ZENICA-DOBOJ CANTON	142
Vinka Mičić	
FINANSIJSKI REZULTATI POSLOVANJA PRIVREDE PODRUČNE PRIVREDNE KOMORE ISTOČNO SARAJEVO U 2024. GODINI.....	143
FINANCIAL RESULTS OF EAST SARAJEVO REGIONAL CHAMBER OF ECONOMY BUSINESS IN 2024.....	143
Eleonóra Marišová Emma Ferraj	
QUALITY MANAGEMENT IN SLOVAK PUBLIC ADMINISTRATION SECTOR	144
UPRAVLJANJE KVALITETOM U SEKTORU JAVNE UPRAVE U SLOVAČKOJ	145
Tilen Koren Gorazd Färnich Mateja Čuček	
VODSTVENE KOMPETENCE V LOGISTIKI	146
LEADERSHIP COMPETENCIES IN LOGISTICS	146
Novo Plakalović Ljubiša Vladušić	
PERSPEKTIVE I KONSEKVENCE UVOĐENJA DIGITALNOG EVRA SA OSVRTOM NA ZEMLJE ZAPADNOG BALKANA.....	147
PERSPECTIVES AND CONSEQUENCES OF THE INTRODUCTION OF THE DIGITAL EURO WITH REFERENCE TO THE COUNTRIES OF THE WESTERN BALKANS	148
Željana Nešković	
EKONOMSKI EFEKTI TRGOVINSKOG RATA SAD I KINE: ANALIZA TERETA TARIFA	149
ECONOMIC EFFECTS OF THE USA - CHINA TRADE WAR: THE TARIFF BURDENS ANALYSIS	149
Дејана Сладоје Бакула	
ТРАНСПАРЕНТНОСТ ВЛАСНИШТВА И УПРАВЉАЊЕ РИЗИЦИМА ПРАЊА НОВЦА КАО ПРЕДУСЛОВ СИГУРНОГ ИНВЕСТИЦИОНОГ АМБИЈЕНТА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ	150
TRANSPARENCY OF OWNERSHIP AND MONEY LAUNDERING RISK MANAGEMENT AS A PREREQUISITE FOR A SECURE INVESTMENT ENVIRONMENT IN BOSNIA AND HERZEGOVINA	150
Blaženka Čajević Lazarević	
UPRAVLJANJE SAJBER RIZICIMA U SAVREMENOM BANKARSTVU	151
CYBER RISK MANAGEMENT IN MODERN BANKING	151

JB 26

PLENARNA SESIJA

SLOBODA IZRAŽAVANJA, INOVACIJE I PRIVREDNI RAZVOJ: ZAŠTO SU DEMOKRATIJE BOGATIJE OD AUTOKRATIJA

Apstrakt: Tekst razmatra odnos između institucionalnih formi demokratije i autokratije i njihovih funkcija u pogledu slobode govora, inovacija i privrednog razvoja. U teorijskom delu razlikuju se tri pristupa odnosu demokratije i rasta, konfliktni, skeptični i kompatibilni, pri čemu se poseban akcenat stavlja na tezu da je sloboda izražavanja u demokratijama ključni mehanizam za generisanje diverziteta ideja, institucionalnih i tehnoloških inovacija i dugoročnog razvoja. Zatim se elaborira napetost između nužnosti političke hijerarhije, reda i stabilnosti, s jedne strane, i sklonosti hijerarhijskih poredaka ka nametanju pokornosti, monopola ideja i samocenzure, s druge, čime se u autokratijama guši proizvodnja novog znanja razmena znanja i inovacije. U empirijskom delu, korišćenjem V-Dem indeksa demokratije i indikatora percepcije korupcije pokazuje se da među najbogatijim zemljama sveta i najnižim nivoom korupcije preovlađuju liberalne i izborne demokratije. Poseban fokus stavlja se na poziciju Srbije, koja je prema V-Dem indeksu već duže od decenije klasifikovana kao izborna autokratija i spada u najsiromašnije, najnedemokratskije i najkorumpiranije evropske zemlje. Analiza zaključuje da su autokratski uspešni razvojni modeli poput Kine ili Singapura pre izuzeci nego pravilo, dok stabilna kombinacija visokog dohotka, slobode govora i niske korupcije u najvećoj meri počiva na demokratskim institucionalnim aranžmanima.

Ključne reči: *demokratija, autokratija, korupcija, privredni razvoj, znanje, inovacije, institucije*

FREEDOM OF EXPRESSION, INNOVATION, AND ECONOMIC DEVELOPMENT: WHY DEMOCRACIES ARE RICHER THAN AUTOCRACIES

Abstract: The paper examines the relationship between institutional forms of democracy and autocracy and their functions regarding freedom of speech, innovation, and economic development. The theoretical section distinguishes three approaches to the democracy-growth nexus: the conflictual, the skeptical, and the compatible approach. Special emphasis is placed on the thesis that freedom of expression in democracies represents a key mechanism for generating diversity of ideas, institutional and technological innovations, and long-term development. The text further elaborates on the tension between the necessity of political hierarchy, order, and stability on the one hand, and the tendency of hierarchical systems to impose obedience, monopolize ideas, and encourage self-censorship on the other, processes through which autocracies suppress the production and exchange of knowledge and hinder innovation. In the empirical section, using the V-Dem Democracy Index and the Corruption Perceptions Index, it is shown that among the richest countries in the world, those with the lowest levels of corruption are predominantly liberal and electoral democracies. Particular attention is devoted to the position of Serbia, which, according to the V-Dem Index, has for more than a decade been classified as an electoral autocracy and ranks among the poorest, least democratic, and most corrupt countries in Europe. The analysis concludes that autocratic developmental success stories such as China or Singapore are exceptions rather than the rule, while the stable combination of high income, freedom of expression, and low corruption largely rests upon democratic institutional arrangements.

Keywords: *democracy, autocracy, corruption, economic development, knowledge, innovation, institutions*

¹ Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet, oradonji@f.bg.ac.rs

SPORI TURIZAM KAO VIŠEDIMENZIONALNA STRATEGIJA ZA REGIONALNI I LOKALNI RAZVOJ

Apstrakt: Turizam je doživio brz rast posljednjih decenija, ali je njegova ekspanzija takođe intenzivirala ekološke, društvene i ekonomske izazove u mnogim destinacijama. Kao odgovor na ove pritiske, sve veća pažnja se usmjerava ka alternativnim modelima turizma koji daju prioritet održivosti, angažmanu lokalne zajednice i smislenim iskustvima putovanja. Među ovim pristupima, spori turizam (slow tourism) se pojavio kao koncept koji naglašava usporeno putovanje, dublje veze sa mjestima i zajednicama, te veću ekološku svijest. Ovaj pregledni rad ispituje koncept sporog turizma i njegov potencijalni doprinos regionalnom i lokalnom razvoju. Studija sintetizuje postojeću akademsku literaturu kako bi razjasnila konceptualne osnove sporog turizma, razlikovala ga od srodnih koncepata kao što su održivi i alternativni turizam, te istražila teorijske okvire koji povezuju spori turizam sa teritorijalnim razvojem. Nadalje, rad razmatra empirijske nalaze u vezi sa ekonomskim, društvenim i ekološkim uticajima sporog turizma, uključujući njegovu ulogu u stvaranju lokalne vrijednosti, generisanju zaposlenosti, očuvanju kulture i otpornosti zajednice. Posebna pažnja posvećena je odnosu između sporog turizma i zelene tranzicije, naglašavajući njegov potencijal da podrži niskougljeničnu mobilnost, prakse cirkularne ekonomije i strategije razvoja zasnovane na lokalnim specifičnostima. Pregled ukazuje na to da spori turizam može funkcionisati kao višedimenzionalni razvojni pristup koji podržava uravnotežen regionalni rast uz jačanje lokalnog identiteta i upravljanje životnom sredinom. Međutim, njegova uspješna implementacija zavisi od koordinisanog upravljanja, podržavajuće infrastrukture, učešća zajednice i dugoročnog usklađivanja politika. Sveukupno, spori turizam nudi obećavajući okvir za održiviji i otporniji razvoj turizma usred globalnih ekoloških i društveno-ekonomskih izazova.

Ključne riječi: *spori turizam, regionalni razvoj, stvaranje lokalne vrijednosti*

¹ Corvinus University of Budapest, Institute of Sustainable Development, Department of Tourism, krisztina.keller@uni-corvinus.hu , eylul.balaban@stud.uni-corvinus.hu

SLOW TOURISM AS A MULTIDIMENSIONAL STRATEGY FOR REGIONAL AND LOCAL DEVELOPMENT

Abstract: Tourism has experienced rapid growth in recent decades, but its expansion has also intensified environmental, social, and economic challenges in many destinations. In response to these pressures, increasing attention has been directed toward alternative tourism models that prioritise sustainability, local engagement, and meaningful travel experiences. Among these approaches, slow tourism has emerged as a concept that emphasises decelerated travel, deeper connections with places and communities, and greater environmental awareness. This review paper examines the concept of slow tourism and its potential contributions to regional and local development. The study synthesises existing academic literature to clarify the conceptual foundations of slow tourism, distinguish it from related concepts such as sustainable and alternative tourism, and explore the theoretical frameworks that link slow tourism to territorial development. Furthermore, the paper reviews empirical findings regarding the economic, social, and environmental impacts of slow tourism, including its role in local value creation, employment generation, cultural preservation, and community resilience. Special attention is given to the relationship between slow tourism and the green transition, highlighting its potential to support low-carbon mobility, circular economy practices, and place-based development strategies. The review suggests that slow tourism can function as a multidimensional development approach that supports balanced regional growth while strengthening local identity and environmental stewardship. However, its successful implementation depends on coordinated governance, supportive infrastructure, community participation, and long-term policy alignment. Overall, slow tourism offers a promising framework for more sustainable and resilient tourism development amid global environmental and socio-economic challenges.

Keywords: *slow tourism, regional development, local value creation*

ИНТЕГРИСАЊЕ ВЈЕШТАЧКЕ ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ У ПРОЦЕСЕ РЕВИЗОРСКИХ (РАЧУНОВОДСТВЕНИХ) КОМПАНИЈА: ЕТИЧКЕ И ТРЖИШНЕ РЕПЕРКУСИЈЕ

Апстракт: Интегрисање вјештачке интелигенције (AI) у процесе ревизорских (рачуноводствених) компанија у директној је корелацији са повећањем њихове ефикасности, смањењем њихових трошкова, повећањем квалитета њихових услуга и, у коначном, са њиховом већом конкурентности. Најзначајнији ризик који прати интегрисање AI у процесе ревизије је потенцијална могућност ненамјерног одлива повјерљивих информација. Ту су још и ризици везани за (не)транспарентност, (не)пристрасност, cyber безбједност и неадекватан надзор и контроле. Обавезе ревизора да у свом раду слиједи принцип повјерљивости и одговарајуће прописе у домену заштите података, доприносе томе да интегрисање AI у процес ревизије постаје наглашено етичко питање. У том смислу, истраживање је, осим различитих изазова и реперкусија на тржиште услуга ревизије, фокусирано на анализу етичких ризика које са собом носи имплементација AI у процесе ревизије. Налази показују да, уколико ревизорске фирме не остваре потпуну контролу над употребом AI, могу нанијети штету и себи и својим клијентима. Општи закључак је да, и поред неспорних користи од примјене AI, треба бити обазрив код њеног интегрисања у рачуноводствене и ревизорске процесе због ризика које са собом носи њена примјена у пракси.

Кључне ријечи: AI технологија, етика, повјерљивост, ревизија, ризици, тржиште

INTEGRATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE INTO THE PROCESSES OF AUDIT (ACCOUNTING) COMPANIES: ETHICAL AND MARKET REPERCUSSIONS

Abstract: The integration of artificial intelligence (AI) into the processes of audit (accounting) companies is directly correlated with increasing their efficiency, reducing their costs, increasing the quality of their services, and, ultimately, with their greater competitiveness. The most significant risk that accompanies the integration of AI into audit processes is the potential possibility of unintentional leakage of confidential information. There are also risks related to (non)transparency, (non)bias, cyber security, and inadequate supervision and controls. The obligations of auditors to follow the principle of confidentiality and relevant regulations in the field of data protection in their work contribute to the fact that the integration of AI into the audit process becomes a pronounced ethical issue. In this sense, the research, in addition to various challenges and repercussions on the audit services market, is focused on the analysis of ethical risks associated with the implementation of AI in audit processes. The findings show that if audit firms do not achieve full control over the use of AI, they can cause damage to both themselves and their clients. The general conclusion is that, despite the undisputed benefits of the application of AI, caution should be exercised when integrating it into accounting and auditing processes due to the risks associated with its application in practice.

Keywords: AI technology, ethics, confidentiality, audit, risks, market

¹ Универзитет у Источном Сарајеву, Економски факултет, dragan.kulina@ekofis.ues.rs.ba

RAZMATRANJE ODRŽIVOSTI I AUTENTIČNOSTI U STUDIJAMA AGROTURIZMA

Apstrakt: U naučnoj literaturi postoji saglasnost da je diverzifikacija poljoprivrednih gazdinstava u pravcu agroturizma u skladu sa ciljevima održivog razvoja, koji su danas relevantniji nego ikada. Sa ciljem razumevanja fokusa naučne literature o agroturizmu i njegove povezanosti sa temama održivosti i autentičnosti, analizirani su naučni radovi iz pet naučnih časopisa (Tourism Management, Tourism Review, Journal of Travel Research, Sustainability, Journal of Sustainable Tourism) koji, prema prethodnim istraživanjima, imaju najveći uticaj u ovoj naučnoj oblasti. Pregled je obuhvatio radove objavljene u periodu od 2019. do 2023. godine, sa ključnim rečima agritourism ili agri-tourism u naslovu. Identifikovan je uzorak od 53 rada. U okviru uzorka, radovi su dodatno kategorisani na one koji u naslovu sadrže ključne reči sustainability ili sustainable i authenticity ili authentic. Na taj način su identifikovane najčešće istraživačke teme u literaturi o agroturizmu. Rezultati su pokazali da je najveći broj radova o agroturizmu (29 od ukupno 36), kao i o agroturizmu i održivosti (13 od ukupno 15), objavljen u časopisu Sustainability. Od svih istraživanja, oko 28% se posebno bavilo aspektima održivosti, dok se gotovo 68% publikacija fokusiralo na druge teme u okviru istraživanja agroturizma (najčešće na razvoj agroturizma u određenom području i njegov razvojni potencijal). Dva rada su se eksplicitno bavila autentičnošću, dok se nijedan nije istovremeno fokusirao na održivost i autentičnost. Prikazani pregled pruža uvid u različite oblasti interesovanja i ukazuje na potencijalne pravce budućih istraživanja agroturizma.

Ključne reči: *agroturizam, održivost, autentičnost*

DISCUSSING SUSTAINABILITY AND AUTHENTICITY IN AGRITOURISM STUDIES

Abstract: There seems to be consensus in the scientific literature about farm diversification into agritourism being in line with goals of sustainable development which are now relevant more than ever. With the aim of understanding the focus of scientific literature on agritourism and its connection to topics of sustainability and authenticity, 5 scientific journals (Tourism Management, Tourism Review, Journal of Travel Research, Sustainability, Journal of Sustainable Tourism) with the most significant influence on this research area, according to previous research, were reviewed. The review included articles published from 2019 to 2023 with keywords agritourism or agri-tourism in the title. A sample of 53 articles was identified. Within the sample, the articles were further categorized into those with keyword sustainability or sustainable and authenticity or authentic within the title. Most frequent research topics in agritourism literature were identified. The results showed that the most articles on agritourism (29 of 36 in total) as well as agritourism and sustainability (13 of 15 in total) were published in the Sustainability journal. Of all research, about 28% focused specifically on the aspects of sustainability while almost 68% of publications focused on other topics within agritourism research (most frequently agritourism development in an area and its development potential). Two articles explicitly focused on authenticity, whilst none focused on sustainability and authenticity simultaneously. The presented review provides insights on various areas of interests and indicates potential directions for future research on agritourism.

Keywords: *agritourism, sustainability, authenticity.*

¹ Agricultural Institute of Slovenia, lazar.pavic@um.si

² University of Maribor, Faculty of Agriculture and Life Sciences, ana.starman@student.um.si

UNIVERZITETI KAO POKRETAČI LOKALNOG RAZVOJA I ZELENE TRANZICIJE: TRANSDISCIPLINARNI PRISTUPI I RJEŠENJA ZASNOVANA NA PRIRODI ZA ODRŽIVI REGIONALNI RAZVOJ

Apstrakt: Regije širom Evrope i svijeta suočavaju se sa složenim društveno-ekonomskim i ekološkim transformacijama, od klimatskih pritisaka do demografskih i strukturnih promjena. U tom kontekstu, univerziteti se sve više pozicioniraju kao katalizatori lokalnog razvoja (place-based development) i zelene tranzicije. Ovo uvodno izlaganje istražuje kako institucije visokog obrazovanja mogu prevazići svoje tradicionalne uloge i aktivno učestvovati u zajedničkom kreiranju održive budućnosti sa društvom. Fokusirajući se na inter- i transdisciplinarne pristupe, prezentacija naglašava kako saradnja između akademske zajednice, donosilaca politika, privrede i lokalnih zajednica omogućava relevantnija, inkluzivnija i efektivnija rješenja. Posebna pažnja posvećena je participativnom zajedničkom kreiranju znanja, „živim laboratorijama“ (living labs) kao prostorima za inovacije u stvarnom svijetu, te rješenjima zasnovanim na prirodi kao integrativnim strategijama koje povezuju ekološki integritet sa društvenim i ekonomskim razvojem. Oslanjajući se na praktična iskustva iz različitih regionalnih konteksta, izlaganje pokazuje kako ovi pristupi podstiču inovacijske ekosisteme, jačaju lokalne kapacitete i osnažuju aktere da sami oblikuju svoje razvojne puteve. Inkorporiranjem ovih praksi u istraživanje i obrazovanje, univerziteti ne samo da generišu znanje već i osposobljavaju buduće stručnjake vještinama potrebnim za rješavanje stvarnih izazova. Konačno, u izlaganju se zagovara zaokret ka kolaborativnim, kontekstualno specifičnim i održivosti orijentisanim modelima razvoja u kojima univerziteti igraju centralnu i transformativnu ulogu.

Ključne riječi: *univerzitet, zelena tranzicija, održivi regionalni razvoj*

¹ BOKU University, Institute for Landscape Development, Recreation and Conservation Planning (ILEN), Vienna, tigran.keryan@boku.ac.at

UNIVERSITIES AS DRIVERS OF PLACE-BASED DEVELOPMENT AND GREEN TRANSITIONS: TRANSDISCIPLINARY APPROACHES AND NATURE-BASED SOLUTIONS FOR SUSTAINABLE REGIONAL DEVELOPMENT

Abstract: Regions across Europe and beyond are navigating complex socio-economic and environmental transformations, from climate pressures to demographic and structural change. In this context, universities are increasingly positioned to act as catalysts of place-based development and green transitions. This keynote explores how higher education institutions can move beyond traditional roles to actively co-create sustainable futures with society. Focusing on inter- and transdisciplinary approaches, the presentation highlights how collaboration between academia, policymakers, businesses, and communities enables more relevant, inclusive, and impactful solutions. Particular attention is given to participatory knowledge co-creation, living labs as real-world innovation spaces, and nature-based solutions as integrative strategies that link ecological integrity with social and economic development. Drawing on practical experiences from diverse regional contexts, the keynote demonstrates how these approaches foster innovation ecosystems, strengthen local capacities, and empower stakeholders to shape their own development pathways. By embedding these practices into research and education, universities not only generate knowledge but also equip future professionals with the skills needed to address real-world challenges. Finally, the keynote argues for a shift toward collaborative, context-sensitive, and sustainability-oriented development models in which universities play a central and transformative role.

Keywords: *university, green transition, sustainable regional development*

JB26

I SESIJA:

Industrija i energetika

DRŽAVNA POMOĆ ZA ZELENI LOKALNI RAZVOJ I REINDUSTRIJALIZACIJU: ULOGA REFERENTNIH KAMATNIH STOPA I GARANCIJSKIH PREMIJA U OKVIRU EU PRAVILA

Apstrakt: Državna pomoć za zeleni lokalni razvoj i reindustrijalizaciju podrazumijeva selektivnu javnu intervenciju u obliku finansijske i nefinansijske podrške, dodijeljene s ciljem podsticanja održivog ekonomskog razvoja na lokalnom i regionalnom nivou. Takva podrška usmjerena je na razvoj ekološki prihvatljivih industrijskih aktivnosti, unapređenje energetske i resursne efikasnosti, jačanje konkurentnosti i otpornosti lokalnih ekonomija, te primjenu čistih i niskougličnih tehnologija, modernizaciju proizvodnih procesa i razvoj kružne ekonomije, uz doprinos ostvarivanju klimatskih, energetskih i okolišnih ciljeva. U tom kontekstu, rad analizira primjenu alternativnih referentnih pokazatelja za utvrđivanje referentnih kamatnih stopa, određivanje tržišno usklađenih garancijskih premija te njihov značaj za finansiranje industrijske modernizacije i zelenih investicionih projekata na lokalnom nivou. Rezultati analize ukazuju da pravilno dizajnirane referentne kamatne stope i tržišno konzistentne garancijske premije mogu djelovati kao efikasan katalizator privatnih ulaganja, uz istovremeno očuvanje konkurencije i fiskalne održivosti. Državna pomoć, dodijeljena u obliku grantova, subvencioniranih kredita, garancija, poreskih olakšica ili drugih instrumenata, mora biti zasnovana na postojanju razvojnih ograničenja, nužna, proporcionalna, transparentna i vremenski ograničena. Njena efikasnost i usklađenost s pravilima o državnoj pomoći zavise od dosljedne primjene važećih metodologija Evropske komisije za utvrđivanje referentnih kamatnih stopa i garancijskih premija, na način koji ne dovodi do neopravdanog narušavanja konkurencije i trgovine.

Ključne riječi: državna pomoć, zeleni razvoj, reindustrijalizacija, referentne kamatne stope, garancijske premije, Evropska unija, Bosna i Hercegovina

¹ Fakultet organizacionih studija „Eduka“, Beograd, ranko.markus@vos.edu.rs

STATE AID FOR GREEN LOCAL DEVELOPMENT AND REINDUSTRIALISATION: THE ROLE OF REFERENCE INTEREST RATES AND GUARANTEE PREMIUMS WITHIN THE EU RULES

Abstract: State Aid for Green Local Development and Industrialization entails selective public intervention in the form of financial and non-financial support, provided with the aim of promoting sustainable economic development at the local and regional level. Such support is directed towards the development of environmentally friendly industrial activities, improvement of energy and resource efficiency, strengthening the competitiveness and resilience of local economies, and the application of clean and low-carbon technologies, modernization of production processes, and development of a circular economy, while contributing to the achievement of climate, energy, and environmental objectives. In this context, the paper analyzes the application of alternative reference indicators for determining reference interest rates, setting market-aligned guarantee fees, and their significance for financing industrial modernization and green investment projects at the local level. The results of the analysis indicate that properly designed reference interest rates and market-consistent guarantee fees can act as an effective catalyst for private investment, while simultaneously preserving competition and fiscal sustainability. State aid, provided in the form of grants, subsidized loans, guarantees, tax reliefs, or other instruments, must be based on the existence of developmental constraints, be necessary, proportionate, transparent, and time-limited. Its effectiveness and compliance with state aid rules depend on the consistent application of the European Commission's methodologies for determining reference interest rates and guarantee fees, in a manner that does not lead to undue distortion of competition and trade.

Keywords: *state aid, green development, reindustrialisation, reference interest rates, guarantee premiums, European Union, Bosnia and Herzegovina*

EVROPSKO TRŽIŠTE DRŽAVNIH OBVEZNICA U 2025: GODINA REBALANSA

Apstrakt: Rad analizira kretanja na evropskom tržištu državnih obveznica u 2025. godini, koja je u stručnoj literaturi i među tržišnim akterima etiketirana kao „godina velikog rebalansa“. Nakon dugog perioda negativnih realnih kamatnih stopa i izrazite promjenjivosti izazvane inflatornim šokovima, 2025. godina predstavlja prvu stabilnu fazu u kojoj su realni prinosi u cijeloj evrozoni ostali pozitivni, uz postepeno povlačenje Evropske centralne banke iz direktnih tržišnih intervencija. Rad ispituje tranziciju monetarne politike ECB-a sa restriktivnog ka neutralnom okviru, s posebnim fokusom na novu strategiju ECB, te normalizaciju krive prinosa eurozone i njen uticaj na bankarski sektor, kreditnu aktivnost i realnu ekonomiju. Posebna pažnja posvećena je fiskalnoj geografiji evrozone, pri čemu se analiziraju divergentni fiskalni i tržišni ishodi u Njemačkoj, Francuskoj, Italiji, Grčkoj i Portugalu. Dok su se Njemačka i Francuska suočavale s fiskalnim ograničenjima i političkim izazovima, Italija, Grčka i Portugal su imali koristi od strukturnih reformi, fiskalne discipline i efikasne apsorpcije sredstava za oporavak EU, što je dovelo doojačanog povjerenja na tržištu i smanjenja troškova zaduživanja. Pored toga, analiza razmatra pojavu Evropske unije kao „superizdavača“ kroz program NextGenerationEU, rastuću ulogu zelenih i digitalnih državnih obveznica, suzbijanje fragmentacije finansijskog tržišta putem instrumenata ECB-a kao što je TPI (Transmission Protection Instrument), te uticaj globalnih faktora, uključujući dinamiku američkog finansijskog tržišta i obnovljene prilive kineskog kapitala. Nalazi sugerišu da je 2025. predstavljala strukturnu prekretnicu ka tržišno orijentisanijem, otpornijem i integrisanom okviru državnog duga u evrozoni.

Ključne riječi: državne obveznice, evrozona, monetarna politika, kriva prinosa, fiskalna divergencija, zelene obveznice

THE EUROPEAN SOVEREIGN BOND MARKET IN 2025: A YEAR OF REBALANCING

Abstract: This paper analyzes developments in the European sovereign bond market in 2025, a year widely described by market participants as the “year of the great rebalancing.” Following a prolonged period of negative real interest rates and heightened volatility driven by post-pandemic inflation shocks, 2025 marked the first stable phase in which real sovereign yields remained positive across the euro area, alongside a gradual withdrawal of direct interventions by the European Central Bank (ECB). The study examines the ECB’s transition from a restrictive to a neutral monetary policy stance, with particular emphasis on new strategy of the ECB, also on the normalization of the euroarea’s yield curve and its implications for the banking sector, credit transmission, and the real economy. The paper further explores the fiscal geography of the euro area, highlighting divergent outcomes of the different sovereign fiscal policy among member states. While Germany and France faced fiscal constraints and political challenges, Italy, Greece, and Portugal benefited from structural reforms, fiscal discipline, and effective absorption of EU recovery funds, leading to improved market confidence and reduced borrowing costs. In addition, the analysis addresses the European Union’s emergence as a “super-issuer” through the NextGenerationEU program, the growing role of green and digital sovereign bonds, the containment of financial market fragmentation via ECB instruments such as the Transmission Protection Instrument, and the influence of global factors, including U.S. financial market dynamics and renewed inflows of Chinese capital. The findings suggest that 2025 represented a structural turning point toward a more market-driven, resilient, and integrated sovereign debt framework in the euro area.

Keywords: sovereign bonds, euro area, monetary policy, yield curve, fiscal divergence, green bonds

¹ Centralna banka Bosne i Hercegovine, vidossav.pantic@cbbh.ba

ЛОКАЛНИ РАЗВОЈ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ – ОД ПОЧЕТНИХ ОБЕЋАЊА ДО ДЕСТРУКТИВНЕ ПРАКСЕ

Апстракт: Питање локалног развоја у Босни и Херцеговини је било нарочито актуелно после потписивања Дејтонског мировног споразума упоредо с отварањем питања убрзане обнове цјелокупне привреде земље. Примјењени модели, нису дали очекиване резултате. Умјесто оживљавања дошло је до видљиве стагнације, нагомилавања проблема, па чак и пропадања. Многобројни су узроци оваквог стања. Доминирају слабости менаџмента у локалу, застарјеле концепције и модели развоја у руралном контексту, неразвијеност урбано-руралног партнерства, кооперације и сарадње, велика централизација ресурса на макро нивоу, недостатак финансијских средстава, одсуство науке у рјешавању нагомиланих тешкоћа, итд. Неким од ових питања бавићемо се у овом раду у намјери да иницирамо и подстакнемо ширу друштвену бригу за побољшање услова живота и рада у мање развијеним срединама и локалним заједницама. Такође, да скренемо пажњу на нужност развоја зелених сектора привреде у простору који је природно зелен, богат флором и фауном, али у коме је све мање људи и који је неотпоран према климатским промјенама.

Кључне ријечи: локални развој, привредни ресурси, економски развој, економска самодрживост, климатске промјене

LOCAL DEVELOPMENT IN BOSNIA AND HERZEGOVINA – FROM INITIAL PROMISES TO DESTRUCTIVE PRACTICE

Abstract: The issue of local development in Bosnia and Herzegovina was particularly topical after the signing of the Dayton Peace Agreement, along with the opening of the issue of accelerated recovery of the country's entire economy. The applied models did not give the expected results. Instead of revival, there was visible stagnation, accumulation of problems, and even decline. There are many causes of this state. Weaknesses of local management dominate, outdated conceptions and models of development in the rural context, underdevelopment of urban-rural partnership, cooperation and collaboration, large centralization of resources at the macro level, lack of financial resources, absence of science in solving accumulated difficulties, etc. We will deal with some of these issues in this work in order to initiate and encourage wider social concern for improving living and working conditions in less developed areas and local communities. Also, to draw attention to the necessity of developing green sectors of the economy in an area that is naturally green, rich in flora and fauna, but in which there are fewer and fewer people and which is vulnerable to climate change.

Keywords: local development, economic resources, economic development, economic self-sustainability, climate change

¹ Удружење „Центар за едукацију, развој и савјетовање“ Соколац, krunic2510@gmail.com

KADA ĆE EMIGRACIJA IZ MEKSIKA U SAD PRESTATI?

Apstrakt: Iako korištenje komparativne analize nije naročito rasprostranjena praksa u ekonomskim istraživanjima, u ovom radu smo pokušali da primijenimo upravo taj naučnoistraživački metod. Tačnije, uočili smo određenu historijsku sličnost u (ekonomskim) vezama između Njemačke i Poljska sa onim između SAD i Meksika, koja nas je moćno inspirisala na primjenu ovog metoda. U oba slučaja zemlje dijele dugu međusobnu granicu, u oba slučaja jedna zemlja je, već vjekovima razvijenija i sa značajno većom populacijom od druge. Štaviše, u oba slučaja postoji duga historija (preko 150 godina) emigracije iz manje razvijene zemlje u razvijenijeg susjeda. Ipak, naša analiza otkriva i neke ključne razlike između ova dva slučaja. Poljsko pristupanje Evropskoj uniji dovelo je do visokog nivoa ekonomske integracije Poljske i Njemačke, a što je dovelo do konvergencije dohotka u ove dvije zemlje, što je opet uticalo na smanjenje emigracionih tokova iz Poljske u pravcu Njemačke. Nasuprot tome, nivo ekonomske integracije Sjedinjenih država i Meksika je značajno niži (NAFTA), a čak i ovaj aranžman je nedavno degradiran na nešto što bi se bolje moglo opisati kao preferencijalni trgovinski aranžman, nego kao istinska zona slobodne trgovine. Iako ne možemo sa sigurnošću tvrditi da odsustvo konvergencije dohotka između SAD i Meksika direktna posljedica ovog nižeg nivoa ekonomskih integracija, jasno je da je da je sve veći jaz između njih u korist Sjedinjenih država povećao imigracioni pritisak. Tako je ekonomski uspjeh SAD u prethodnih desetak godina – mjereno većim stopama rasta BDP-a i bržim rastom prosječne plate (u odnosu na Meksiko, ali također i većinu zemalja G7) – istovremeno osnovni uzročnik američkim imigracionim problemima (ako se uopće imigracija može smatrati problemom). Paradoksalno, ovo nas navodi na zaključak da SAD, ako žele da smanje broj Meksikanaca koji (legalno ili ilegalno) ulaze u SAD, moraće da usvoji mnogo prijateljskije stajalište prema svom južnom susjedu, te pomoći ovoj zemlji da ubrza svoj ekonomski razvoj (u odnosu na same SAD), umjesto što je tretiraju kao rivala ili čak neprijateljsku zemlju.

Ključne reči: migracija, prosječna plata, Changova kriva

¹ University of East Sarajevo, Faculty of Economics, markodjogo@yahoo.com

WHEN WILL EMIGRATION FROM MEXICO TO THE USA STOP?

Abstract: Although the use of comparative analysis is not particularly common in contemporary economics, in this paper we attempt to apply precisely that scientific method. Specifically, we identify certain historical similarities in the (economic) relations between Germany and Poland and those between the United States and Mexico. In both cases, the countries share a long border, and in both cases one country has, for centuries, been both more populous and more economically developed than the other. Likewise, both cases feature a long history (over 150 years) of emigration from the less developed neighbor to the more developed one. Nevertheless, our analysis reveals one key difference between the two cases. Poland's accession to the European Union brought it into much closer (economic) integration with Germany, leading to income convergence that, in turn, resulted in a drastic decline in migration flows from Poland to Germany. By contrast, the level of economic integration between the United States and Mexico is significantly lower (NAFTA), and even that arrangement has recently been downgraded to something that could be better described as a preferential trade agreement rather than a genuine free-trade zone. Although we cannot state with certainty that the absence of income convergence between the United States and Mexico is a direct consequence of this lower level of economic integration, what can be stated is that the widening income gap in favor of the United States has increased migration pressures from Mexico. Thus, the economic success of the United States in recent decades—measured by higher GDP growth rates and faster growth of average wages (relative to Mexico but also to most G7 countries)—simultaneously constitutes a cause of America's migration challenges (to the extent that they can be considered challenges at all). Paradoxically, this leads us to conclude that if the United States seeks to reduce the number of Mexicans who (legally or illegally) cross the U.S. border, it must adopt a more friendly stance toward Mexico and assist its faster economic development (relative to the United States itself), rather than treating it as a rival or even an adversary.

Keywords: *migration, average wage, Chang's curve*

ENERGETSKA TRANZICIJA U BIH – NEKI TEHNOLOŠKI, EKONOMSKI I POLITIČKI IZAZOVI

Apstrakt: U radu se razmatra uloga i potencijalsolarne i energije vjetra u predstojećoj tranziciji energetike u Bosni i Hercegovini, koja je integralni dio napora Evropske Unije ka dekarbonizaciji društva i ekonomije. Analizirani su rezultati tranzicionih procesa u Evropskoj Uniji u svjetlu mogućeg uticaja na proces promjena u energetici Bosne i Hercegovine. Potpisivanjem Sofijske deklaracije preuzete su obaveze radikalnog smanjenja emisija čestica i stakleničkih gasova. Ovo je moguće postići povećanjem udjela obnovljivih izvora energije, prirodnog gasa i opciono nuklearne energije u energetskom miksu Bosne i Hercegovine. U radu je posebno analiziran potencijal za primjnu solarne energije, koji već sada obezbjeđuje isplativu primjenu fotovoltičnih solarnih panela u BiH. Dok cijene solarnih PV panela i vjetroturbina neprekidno opadaju, potvrđuje se nedostatak prenosnih kapaciteta i ističe potreba za gradnjom baterijskih skladišta električne energije u BiH. Bilo koja tehnologija obnovljivih izvora se može procjenjivati samo ako se u obzir uzmu svi povezani troškovi njenog životnog ciklusa. Pošto NECP BiH do 2035. kao tranziciono gorivo određuje ugalj to znači prihvatanje tehničkih realnosti i plaćanje pozamašnih CBAM taksi pri izvozu roba iz BiH, sada i u doglednoj budućnosti. Za BiH kao društvo, naša sposobnost da pronađemo optimalne odgovore na brojne tranzicione izazove, određiće krajnju cijenu, brzinu, uspješnost i kao i ekonomsku i ekološku održivost procesa energetske tranzicije u BiH. Za zemlje regiona i BiH tranzicionih izazova je sve više dok je vremena i novca za njihovo rješavanje sve manje.

Ključne riječi: *CBAM, energetska tranzicija u BiH, nova tehnološka paradigma, potencijal energije vjetra i sunca u BiH, skladištenje energije iz OIE*

ENERGY TRANSITION IN BIH - SOME TECHNOLOGICAL, ECONOMIC AND POLITICAL CHALLENGES

Abstract: Solar and wind energy role and their potential for incoming energy transition in Bosnia and Herzegovina, as integral part of European Union decarbonization effort, are under consideration in this Paper. The results of transition process in European Union, in the light of their possible impact on process of Bosnia and Herzegovina energy system changes, are analyzed. By signing Sofia Declaration, the obligation to radically reduce GHG and particle emissions, have been undertaken. This could be achieved by increased use of renewable energy sources, natural gas and optionally nuclear energy in Bosnia and Herzegovina energy mix. The potential for the implementation of Solar PV technology, which already provides sustainable investments in BiH, is analyzed in the paper. While solar PV panel and wind generator prices are continually decreasing, the lack of powerline capacity as well as need for battery storages in Bosnia and Herzegovina is confirmed. Any renewable energy technology could be properly considered only if all its associated LCA costs are taken into account. Since BiH NECP till year 2035 designates coal as transition fuel, it means acceptance of technical reality and payment of considerable CBAM taxes for goods export from BiH, now and in foreseeable future. For BiH as society, our competence to find optimal answers on numerous transition-challenges shall decide final price, speed, success as well as economic and environmental sustainability of BiH energy transition process. For region's countries and BiH challenges are growing while time and money for their solving is shortening.

Keywords: *CBAM, energy transition in BiH, new technological paradigm, wind and solar energy potential in BiH, energy storage from RES*

ANALIZA ODRŽIVOG RAZVOJA PUTEM MIKRO-NIVO PRISTUPA CIRKULARNOJ EKONOMIJI – PRIMER SRBIJE

Apstrakt: U okviru savremenih modela privrednog razvoja teži se prelasku sa koncepta linearne na model cirkularne ekonomije. Cirkularna ekonomija obuhvata skup inovativnih rešenja za smanjenje otpada tokom i nakon proizvodnog procesa, povećanje efikasnosti upotrebe resursa, a sve u cilju postizanja balansa između ekonomskog progresa i zaštite prirodnog okruženja. S toga, cirkularna ekonomija postaje jedan od prioritarnih ciljeva Evropske Unije, što se iskazuje regulativama, poput: European Green Deal (2019), ili strategijama: Annual Sustainable Growth Strategy (2020) i EU Industrial Strategy (2021). Merenje tranzicije od linearne ka cirkularnoj ekonomiji odvija se u tri nivoa: makro (globalni, regionalni, nacionalni), mezo (industrijski sistemi, međufirmska saradnja) i mikro (kompanije, proizvodi, potrošači). Motiv ovog rada je isticanje značaja mikronivoa, za postizanje ukupne održivosti privrednog sistema zemalja. Predmet ovog istraživanja je empirijska analiza relacije između indikatora cirkularnog poslovanja kompanija (ponovna upotreba resursa, upravljanje otpadom) i njihovih finansijskih performansi (povrat prinosa na aktivu, povrat prinosa na kapital, cena koštanja kapitala). Uzorak istraživanja je formiran od 20 MSP kompanija, koje posluju u okviru privrede Srbije, u sektorima prehrambene industrije (C10, C11), drvne, papirne i ambalažne industrije (C16, C17), hemijske i plastične industrije (C20, C22), metala i mašinske industrije (C24, C25, C28) i sektora tekstila i odeće (C13, C14). Kriterijum izbora kompanije se odnosi na dostupnost i redovnost publikovanja ESG izveštaja i investiranja sredstava za implementaciju cirkularnog poslovanja, u periodu od 2015–2024. Rezultati ovog istraživanja potvrđuju značajan, ali negativan uticaj varijabli koje mere nivo cirkularnog poslovanja na finansijske performanse kompanija. Rezultati sugerišu da pomeranje ka cirkularnom modelu poslovanja nije u relaciji sa postizanjem kratkoročnog povećanja profitabilnosti kompanija, ali dugoročno posmatrano, dovodi do pada cene koštanja kapitala i obezbeđuje benefite u domenu poslovnih performansi. Prelazak sa linearanog prema održivom poslovanju MSPs ostvariće efekat prelivanja na mezo i makronivo, što će u konačnici voditi ka održivijem privrednom stanju zemalja.

Ključne riječi: cirkularna ekonomija, održivi razvoj, MSPs, panel regresija, Srbija

ANALYZING SUSTAINABLE DEVELOPMENT THROUGH THE MICRO-LEVEL CIRCULAR ECONOMY APPROACH: EVIDENCE FROM SERBIA

Abstract: Contemporary economic development increasingly entails a transition from the linear paradigm to a circular framework. The circular economy encompasses a set of innovative solutions aimed at reducing waste during and after the production process, improving resource-use efficiency, and ultimately achieving a balance between economic progress and environmental protection. Consequently, the circular economy has emerged as a priority objective of the European Union, as reflected in regulatory frameworks such as the European Green Deal (2019) and strategic policy documents including the Annual Sustainable Growth Strategy (2020) and the EU Industrial Strategy (2021). The transition from a linear to a circular economy is assessed across three analytical levels: the macro level (global, regional, and national), the mezzo level (industrial systems and inter-firm cooperation), and the micro level (firms, products, and consumers). The motivation of this study is to emphasize the importance of the micro level in achieving the overall sustainability of national economic systems. The focus of the research is an empirical analysis of the relationship between indicators of firms' circular business practices (resource efficiency and waste management practices) and their financial performance, measured by return on assets, return on equity, and the cost of capital. The research sample consists of 20 SMEs operating in the Serbian economy across the following sectors: the food and beverage industry (C10, C11), the wood, paper, and packaging industry (C16, C17), the chemical and plastics industry (C20, C22), the metals and machinery industry (C24, C25, C28), and the textile and apparel sector (C13, C14). Firms were selected based on the availability and consistency of ESG reporting, as well as documented investments in the implementation of circular business practices over the period 2015-2024. The results of this study confirm a statistically significant but negative effect of variables capturing the level of circular business practices on firms' financial performance. The findings suggest that a shift toward a circular business model is not associated with short-term improvements in corporate profitability; however, in the long run, it generates performance benefits through a reduction in the cost of capital. The transition from linear to sustainable business models among SMEs is expected to generate ripple effects at the mezzo and macro levels, ultimately fostering a more sustainable economic environment.

Keywords: *circular economy, sustainable development, SMEs, panel regression, Serbia*

POREĐENJE IZMEĐU STOPA RASTA U SOCIJALISTIČKOJ BOSNI I HERCEGOVINI I POST-SOCIJALISTIČKOJ BOSNI I HERCEGOVINI

Apstrakt: Članak poredi stope rasta BDP-a između Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine u periodu 1950–1990. i postsocijalističke Bosne i Hercegovine u periodu 1990–2024. Empirijska analiza je pokazala da tržišne ekonomije na dugi rok ostvaruju dinamičniji rast u poređenju sa netržišnim ekonomijama (iako na kratak rok to ne mora uvijek biti slučaj). Period od 30 godina je dovoljno dug za testiranje validnosti ove tvrdnje u Bosni i Hercegovini. Stoga, članak implicitno sadrži sljedeću hipotezu H: Očekuje se da je postsocijalistička Bosna i Hercegovina zabilježila dinamičniji rast u poređenju sa socijalističkom Bosnom i Hercegovinom. Kvantitativna analiza ne dokazuje hipotezu direktno. Ona pokazuje da su socijalistička i postsocijalistička BiH ostvarile potpuno identične prosječne godišnje stope rasta od 2,56%. Kvalitativna analiza, međutim, baca drugačije svjetlo na dinamiku rasta u ova dva perioda. Socijalistička BiH je imala povoljnije okruženje u poređenju sa postsocijalističkom BiH: Period 1950–1990. obuhvata 23 godine nezapamćenog prosperiteta u svjetskoj ekonomiji, u poređenju sa samo jednom decenijom u periodu 1990–2024. Finansijska kriza iz 1997. i Velika recesija iz 2008. nemaju ekvivalente u periodu nakon Drugog svjetskog rata. U takvoj situaciji, strana pomoć i povoljni krediti su velikodušno dijeljeni, što je olakšalo snažan rast. Nakon razlaza sa Istočnim blokom 1948. godine, Jugoslavija je dobila izdašnu finansijsku pomoć od Zapada. Prema nekim procjenama, to je povećalo stopu rasta jugoslovenske ekonomije za 25%. Bosna i Hercegovina je 1950. godine bila na znatno nižem nivou razvoja nego 1990. godine. Zemlje na nižem nivou razvoja mogu postići više stope rasta generisanjem novih proizvoda, novih proizvodnih procesa i korištenjem ekonomije obima. Nakon raspada Jugoslavije, Bosna i Hercegovina je prošla kroz razoran rat. Rat je uništio infrastrukturu i ljudski kapital, uslijed čega je ekonomija praktično kolabirala. Uzimajući ove faktore u obzir, može se izvesti zaključak da je postsocijalistička Bosna i Hercegovina bila uspješnija u pogledu dinamike ekonomskog rasta u poređenju sa socijalističkom BiH, čime se potvrđuje hipoteza postavljena u članku.

Ključne riječi: BDP, HDI, logaritamske jednačine, kvantitativna analiza, kvalitativna analiza, sinteza, komparacija, logička metoda, historijska metoda, apstraktna metoda, konkretizacija, studija slučaja

¹ Sarajevo School of Science and Technology (SSST), tahirmahmutefendic@yahoo.co.uk

COMPARISON BETWEEN GROWTH RATES IN THE SOCIALIST BOSNIA AND HERZEGOVINA AND THE POST-SOCIALIST BOSNIA AND HERZEGOVINA

Abstract: The article compares GDP growth rates between The Socialist Republic of Bosnia and Herzegovina in a period 1950-1990 and the post-Socialist Bosnia and Herzegovina in a period 1990-2024. Empirical analysis has shown that market economies in the long-run have had a more dynamic growth compared to non-market economies (albeit in the short-run it might not always be the case). A period of 30 years is a sufficiently long for the testing of the validity of this statement in Bosnia and Herzegovina. Therefore, the article implicitly contains the following hypothesis H: It is expected that a post-socialist Bosnia and Herzegovina recorded a more dynamic growth compared to a socialist Bosnia and Herzegovina. Quantitative analysis does not outrightly prove the hypothesis. It shows that the socialist Bosnia and Herzegovina and the post-socialist Bosnia and Herzegovina achieved exactly the same average annual growth rates of 2.56 per cent. Qualitative analysis, however, sheds a different light on growth dynamics in these two periods. The Socialist Bosnia and Herzegovina had more favorable environment compared to the post-socialist Bosnia and Herzegovina. 1. A period 1950-1990 comprises 23 years of an unprecedented prosperity in the world economy, compared to one decade in a period 1990-1999. The Financial Crisis in 1997 and the Great Recession in 2008 do not have equivalents in a period after WWII. In such a situation foreign aid and soft loans were generously dished out, facilitating a vigorous growth. 2. After split with the Eastern Block in 1948 Yugoslavia received a generous financial aid from the West. According to some estimates this increased a growth rate of the Yugoslav economy by 25 per cent. 3. Bosnia and Herzegovina was at a much lower level of development in 1950 than in 1990. Countries at a lower level of development can achieve higher growth rates by generating new products, new production processes, and by exploiting economies of scales. 4. After the break-up of Yugoslavia, Bosnia and Herzegovina experienced a devastating war. The war destroyed infrastructure and human capital. As a result, the economy all but collapsed. Taking these factors into account, one could draw a conclusion that a post-socialist Bosnia and Herzegovina was more successful in terms of dynamics of economic growth compared to the socialist Bosnia and Herzegovina, which confirms the hypothesis set in the article.

Keywords: *GDP, HDI, Logarithmic equations, quantitative analysis, qualitative analysis, synthesis, comparison, logical method, historical method, abstract method, concretization, case stud*

Ernest Plemenitaš¹
Karmen Pažek¹

ESG GREENWASHING – PROCJENA ULAGANJA U OBNOVLJIVE IZVORE ENERGIJE I IZRAČUN MREŽNE TARIFE U SLOVENIJI

Apstrakt: Ovaj projekat se bavi greenwashingom u kontekstu ekološki kontraverznih obnovljivih izvora energije, gdje može doći i do značajnog zagađenja okoline. Pruža procjenu investicije potrebne za solarnu elektranu za prosječno slovensko domaćinstvo. Godišnji novčani tok u ovom slučaju iznosi 1.443,72 €, dok godišnji trošak pristojnog životnog standarda iznosi 16.405,44 €. Tačka u kojoj kumulativni novčani tok investicije postaje pozitivan označava period povrata investicije. Korištenjem dinamičkih metoda evaluacije, investicija ima pozitivnu neto sadašnju vrijednost nakon 5 godina, dok je prema statičkoj metodi period povrata 3,79 godina. Procijenjena interna stopa povrata (IRR) iznosi 10,03%. Novi sistem naplate mreže predstavljen je poređenjem s prethodnim sistemom. Dokazi pokazuju da promjene u navikama potrošnje električne energije mogu donijeti dodatne uštede troškova.

Ključne riječi: *greenwashing, solarna elektrana, procjena investicije, mrežna naknada*

ESG GREENWASHING – ASSESSMENT OF INVESTMENT IN RENEWABLE ENERGY SOURCES AND NETWORK TARIFF CALCULATION IN SLOVENIA

Abstract: The project thesis addresses greenwashing in the context of ecologically controversial renewable energy sources, where significant environmental pollution may also occur. It provides an estimate of the investment required for a solar power plant for an average Slovenian household. The annual cash flow in this case is €1,443.72, whereas the annual cost of a decent standard of living is €16,405.44. The point at which the cumulative investment cash flow becomes positive marks the investment's payback period. Using dynamic evaluation methods, the investment has a positive net present value after 5 years, whereas under the static method, the payback period is 3.79 years. The estimated internal rate of return (IRR) is 10.03%. The new network charging system is presented by comparing it with the previous system. Evidence indicates that changes in electricity consumption habits can yield additional cost savings.

Keywords: *greenwashing, solar power plant, investment appraisal, grid fee*

¹ University of Maribor, Faculty of Agriculture and Life Sciences,
ernest.plemenitas@student.um.si, karmen.pazek@um.si

STORYTELLING KAO POLUGA LOKALNE ZAJEDNICE U ZELENOJ REINDUSTRIJALIZACIJI: POSLOVNI SLUČAJ GRAD OMIŠ

Apstrakt: U provedbi zelene tranzicije, lokalne zajednice se suočavaju s razvojnim paradoksom: nastojeći revitalizirati proizvodnju i očuvati prirodne resurse, rast pojedinih sektora, osobito turizma, generiraju se snažni pritisci na prostor, zajednicu i okoliš. Napetost je posebno izražena u manjim destinacijama, gdje izostanak integriranih razvojnih mehanizama rezultira sezonalnošću turističke posjete, slabljenjem lokalne proizvodnje i smanjene dugoročne otpornosti prostora. Polazeći od tog problema istraživanja, rad analizira storytelling kao mehanizam i polugu u upravljanju lokalnim razvojem, s naglaskom na potencijal u oblikovanju ponašanja dionika. Storytelling se u ovome istraživanju ne analizira kao promotivni alat, već kao razvojni mehanizam kojim se oblikuju vrijednosti i ponašanja, kako bi se potaknulo odgovornije korištenje prostora i jačanje lokalne proizvodnje. Rad se temelji na kvalitativnom istraživanju provedenom kroz intervju sa stručnjakinjom iz područja storytellinga i fokus grupom poznavatelja ove problematike na primjeru grada Omiša. Nalazi imaju određena ograničenja zbog kontekstualne naravi istraživanja. Zaključno, rad predlaže konceptualni model temeljen na četirima razvojnim polugama storytellinga kao mehanizma lokalne transformacije.

Ključne riječi: *storytelling, lokalni razvoj, razvojni model*

STORYTELLING AS A LEVER FOR LOCAL COMMUNITY DEVELOPMENT IN GREEN REINDUSTRIALIZATION: THE CASE OF THE TOWN OF OMIŠ

Abstract: In implementing the green transition, local communities face a developmental paradox: while striving to revitalize production and preserve natural resources, the growth of certain sectors, particularly tourism, generates strong pressures on space, the local community, and the environment. This tension is especially pronounced in smaller destinations, where the absence of integrated development mechanisms results in seasonal tourist demand, the weakening of local production, and reduced long-term spatial resilience. Starting from this research problem, the paper analyzes storytelling as a mechanism and a lever in local development management, with particular emphasis on its potential to shape stakeholder behavior. In this study, storytelling is not examined as a promotional tool, but as a developmental mechanism through which values and behaviors are shaped in order to encourage more responsible use of space and the strengthening of local production. The paper is based on qualitative research conducted through an interview with a storytelling expert and a focus group of individuals familiar with the topic, using the city of Omiš as a case study. The findings have certain limitations due to the contextual nature of the research. In conclusion, the paper proposes a conceptual model based on four developmental levers of storytelling as a mechanism of local transformation.

Keywords: *storytelling, local development, development model*

¹ Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet, ana.galic00@gmail.com

OPOREZIVANJE EMISIJA STAKLENIČKIH GASOVA U FUNKCIJI PRIVREDNOG RASTA

Apstrakt: Sporu implementaciju obaveza na putu ka klimatskoj neutralnosti vlasti u Bosni i Hercegovini ali i u drugim zemljama Zadanog Balkana vrlo često pravdaju velikom ovisnošću o fosilnim gorivima, prije svega uglju, te gubljenjem konkurentske prednosti ako bi se taj resurs napustio. Može se zaključiti da donosioci odluka na procese energetske tranzicije i dekarbonizacije gledaju samo kao jednu od opcija u svojim ekonomskim politikama, potpuno ignorišući činjenice koje upućuju na to da realne alternative nema. Svako odlaganje da se ta realnost prihvati stvaraće samo još veće troškove. Jedan od ključnih problema u oblasti zagađenja uopšte, tako i emisija stakleničkih gasova, jeste što tržišni mehanizam nije u mogućnosti da obuhvati sve efekte takvih aktivnosti. Stoga je regulacija neophodna, kako bi ukupna ekonomska aktivnost, uključujući i emisije dobila svoju realnu cijenu. U praksi to znači implementacija principa „zagađivač plaća“ i uglavnom se provodi putem poreza i emisi-onih dozvola. Naravno da to proizvođačima znači dodatni trošak. I na tome se temelje stavovi o gubljenju konkurentske prednosti. Iako se to ne može negirati, iskustva pojedinih zemalja, a prije svega skandinavskih, koje naplaćuju najviše iznose za emisije stakleničkih gasova u svijetu, pokazuju da to uopšte ne mora imati negativne efekte na privredu. Šta više u dugom roku, može postati izvor rasta i novih konkurentskih prednosti.

Ključne riječi: *dekarbonizacija, klimatske promjene, oporezivanje emisija, emisione dozvole*

THE IMPACT OF GREENHOUSE GAS TAXATION ON ECONOMIC GROWTH

Abstract: The slow implementation of obligations on the path toward climate neutrality is often justified by authorities in Bosnia and Herzegovina, as well as in other Balkan countries, by pointing to their heavy dependence on fossil fuels—primarily coal—and the potential loss of competitive advantage should this resource be abandoned. It can be concluded that decision-makers perceive the energy transition and decarbonization processes merely as optional elements of their economic policies, while disregarding the fact that there is no viable alternative. Any delay in acknowledging this reality will only result in even greater costs. One of the key challenges in addressing pollution in general, and greenhouse gas emissions in particular, is that market mechanisms fail to fully account for the external effects of such activities. Consequently, regulation is necessary to ensure that total economic activity, including emissions, reflects its true cost. In practice, this entails the implementation of the “polluter pays” principle, primarily through taxes and emissions trading systems. Naturally, this introduces additional costs for producers, which underpins concerns about the potential loss of competitive advantage. While such concerns cannot be entirely dismissed, the experience of several countries, particularly the Scandinavian states, which impose some of the highest charges on greenhouse gas emissions worldwide, demonstrates that these measures do not necessarily harm economic performance. On the contrary, in the long term, they can become a source of growth and new competitive advantages.

Keywords: *decarbonization, climate change, emissions taxation, emission permits*

¹ Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine, nenadp@gmail.com

Милена Лутовац Ђаковић¹
Милош Д. Лутовац²
Јелена Лутовац³

ИНДУСТРИЈСКА ПОЛИТИКА У ФУНКЦИЈИ ЗЕЛЕНЕ ТРАНЗИЦИЈЕ

Апстракт: Зелена транзиција представља једну од најзначајнијих структурних промена савремених економија, која захтева дубоке промене у начину производње, потрошње и алокације ресурса. Земље света се све чешће окрећу индустријској политици како би одговориле на изазове климатских промена, енергетске безбедности и стратешке аутономије. Климатске промене представљају можда најважније питање јавне политике нашег времена, које захтева широк спектар јавних интервенција и значајне инвестиције. Зато је од кључне важности, како у политичком, тако и у економском смислу, да се овај процес спроведе исправно. У том контексту, индустријска политика добија нову, трансформациону улогу. Под индустријском политиком подразумева се скуп циљева и мера државе усмерених на промену привредне структуре, односно на подстицање преусмеравања ресурса ка одређеним секторима који се сматрају пожељним за будући развој. Истовремено, индустријска политика омогућава остваривање ширег спектра развојних циљева, укључујући повећање продуктивности, јачање конкурентности, отварање нових радних места и унапређење енергетске безбедности. Циљ овог рада је анализирање улоге индустријске политике у процесу зелене транзиције, са посебним фокусом на њен значај у подстицању развоја зелених технологија, смањењу емисија гасова са ефектом стаклене баште и унапређењу дугорочне одрживости економског развоја.

Кључне речи: *индустријска политика, зелена транзиција, зелене технологије, одрживи развој, декарбонизација, иновације*

INDUSTRIAL POLICY FOR THE GREEN TRANSITION

Abstract: The green transition represents one of the most significant structural transformations of contemporary economies, requiring profound changes in production patterns, consumption models, and the allocation of resources. Countries around the world are increasingly turning to industrial policy to address the challenges of climate change, energy security, and strategic autonomy. Climate change arguably constitutes the most pressing public policy issue of our time, demanding a broad range of public interventions and substantial investment efforts. Therefore, it is of crucial importance—both politically and economically—that this process be properly designed and implemented. In this context, industrial policy acquires a new, transformative role. Industrial policy is understood as a set of government objectives and measures aimed at altering the structure of the economy by encouraging the reallocation of resources toward sectors considered desirable for future development. At the same time, industrial policy facilitates the pursuit of a broader range of developmental goals, including productivity enhancement, strengthened competitiveness, job creation, and improved energy security. The aim of this paper is to analyze the role of industrial policy in the process of the green transition, with particular emphasis on its significance in promoting the development of green technologies, reducing greenhouse gas emissions, and enhancing the long-term sustainability of economic development.

Keywords: *industrial policy, green transition, green technologies, sustainable development, decarbonization, innovation*

¹ Универзитет у Београду, Економски факултет, milena.lutovac@ekof.bg.ac.rs

² Београдска академија пословних и уметничких струковних студија, milosdlutovac@yahoo.com

³ Академија за хотелијерство, Београд, jelena.vitomir1@gmail.com

Sanid Muhić¹
Džafer Dautbegović²
Darko Petković³

PAMETNI SISTEMI UPRAVLJANJA KOMUNALNIM RESURSIMA KAO INSTRUMENT ZELENE REINDUSTRIJALIZACIJE LOKALNIH ZAJEDNICA

Apstrakt: Ovaj rad analizira ulogu pametnih digitalnih sistema za upravljanje komunalnim otpadom kao instrumenta zelene reindustrijalizacije lokalnih zajednica, sa fokusom na mjesnu zajednicu kao osnovnu operativnu ćeliju i grad kao integrisanu funkcionalnu cjelinu. Polazeći od teze da efikasno upravljanje resursima predstavlja ključnu pretpostavku održivog ekonomskog razvoja, istraživanje se zasniva na studiji slučaja projekta Smart3C i prijedlogu modela integracije novih tehnologija u procesu digitalne transformacije preduzeća ALBA Zenica d.o.o. Analizira se primjena IoT senzora, prikupljanje podataka u realnom vremenu, digitalizacija operativnih unosa te algoritmi vještačke inteligencije za dnevno i sedmično planiranje rada, uz sistem poslovno-analitičkog (BI) izvještavanja prema menadžmentu i mehanizme povratne informacije prema građanima. Reindustrijalizacija se u ovom radu definiše kao proces tehnološkog i organizacionog jačanja lokalnih proizvodno-servisnih kapaciteta kroz modernizaciju komunalne infrastrukture i operativnih procesa. Zelena ekonomija se posmatra kao model privređivanja koji istovremeno smanjuje ekološki otisak, povećava efikasnost korištenja resursa i generiše dugoročne ekonomske koristi za lokalnu zajednicu. Rad ukazuje na značaj institucionalnih i upravljačkih pretpostavki bez kojih digitalna tranzicija ostaje fragmentisana i neefikasna, te naglašava potrebu integrisanja tehnoloških rješenja u širi okvir lokalnih i regionalnih razvojnih politika.

Ključne riječi: *pametno upravljanje otpadom, mjesna zajednica, digitalna transformacija, zelena ekonomija, reindustrijalizacija, lokalni razvoj*

1 Univerzitet u Zenici, Politehnički fakultet, sanid.muhic@gmail.com

2 Univerzitet u Zenici, Institut "Kemal Kapetanović", dautbegovic@alba.ba

3 Univerzitet u Zenici, Mašinski fakultet, darko.petkovic@mail.com

SMART SYSTEMS FOR COMMUNAL RESOURCE MANAGEMENT AS AN INSTRUMENT OF GREEN REINDUSTRIALIZATION OF LOCAL COMMUNITIES

Abstract: This paper analyzes the role of smart digital systems for municipal waste management as an instrument of green reindustrialization of local communities, with a focus on the neighborhood as the basic operational unit and the city as an integrated functional system. Starting from the premise that efficient resource management represents a key prerequisite for sustainable economic development, the research is based on a case study of the Smart3C project and a proposed model for integrating new technologies into the digital transformation process of ALBA Zenica Ltd. The paper examines the application of IoT sensors, real-time data collection, digitalization of operational inputs, and artificial intelligence algorithms for daily and weekly planning, supported by business intelligence (BI) reporting systems for management and feedback mechanisms toward citizens. Reindustrialization is defined in this paper as the process of technological and organizational strengthening of local production and service capacities through the modernization of communal infrastructure and operational processes. The green economy is understood as a development model that simultaneously reduces environmental footprint, improves resource efficiency, and generates long-term economic benefits for the local community. The paper highlights the importance of institutional and governance prerequisites without which digital transformation remains fragmented and ineffective, emphasizing the need to integrate technological solutions into broader local and regional development policies.

Keywords: *smart waste management, local community, digital transformation, green economy, reindustrialization, local development*

Жаклина Стојановић¹
Соња Јосиповић²
Дејан Молнар¹

ЗЕЛЕНА ТРАНЗИЦИЈА И РЕГИОНАЛНЕ НЕЈЕДНАКОСТИ: АНАЛИЗА РАЊИВОСТИ УРБАНИХ И РУРАЛНИХ ПОДРУЧЈА У СРБИЈИ

Апстракт: Зелена транзиција, као концептуални и стратешки приступ усмерен ка декарбонизацији националних економија, смањењу социјалних неједнакости и очувању природног капитала, има за последицу бројне економске и друштвене ефекте како у развијеним, тако и у земљама у развоју. Поменути утицаји посебно су изражени на нижим територијалним нивоима, тако да региони у којима су заступљене енергетски и карбонски интензивне делатности, као и онима са слабијом економском диверзификацијом и неповољним демографским карактеристикама, прети већа рањивост на промене које са собом доноси зелена транзиција. Имајући све наведено у виду, предмет рада је анализа регионалних неједнакости у контексту зелене транзиције у Републици Србији. Циљ рада је да се утврди постојање разлика у рањивости између развијених и неразвијених региона, односно између урбаних и руралних подручја, те да се идентификују њихови потенцијални узроци. Анализа се заснива на примени композитног Регионалног индекса рањивости на зелену транзицију у Републици Србији на NUTS 3 нивоу. Поменути индикатор је конструисан применом методе главних компоненти (Principal Component Analysis – PCA), на основу секторских показатеља (енергетика, становање, саобраћај, рударство, пољопривреда и туризам) за 2023. годину. Резултати истраживања указују на присуство значајних територијалних диспаритета и упућују на потребу дизајнирања мера у оквиру зелене транзиције на начин који ће одговарати утврђеним регионалним специфичностима.

Кључне речи: *зелена транзиција, регионална рањивост, урбана подручја, рурална подручја, NUTS 3, Србија*

¹ Универзитет у Београду, Економски факултет, zaklina.stojanovic@ekof.bg.ac.rs, dejan.molnar@ekof.bg.ac.rs
² Универзитет у Београду, Технолошко-металуршки факултет, sjosipovic@tmf.bg.ac.rs

GREEN TRANSITION AND REGIONAL INEQUALITIES: AN ANALYSIS OF THE VULNERABILITY OF URBAN AND RURAL REGIONS IN SERBIA

Abstract: The green transition, as a conceptual and strategic approach aimed at decarbonizing national economies, reducing social inequalities, and preserving natural capital, entails numerous economic and social effects in both developed and developing countries. These impacts are particularly pronounced at lower territorial levels, meaning that regions characterized by energy- and carbon-intensive activities, as well as those with lower economic diversification and unfavourable demographic characteristics, face greater vulnerability to the structural changes associated with the green transition. Taking these considerations into account, this paper examines regional inequalities in the context of the green transition in the Republic of Serbia. Its main objective is to assess whether differences in vulnerability exist between more and less developed regions, as well as between urban and rural areas, and to identify the potential drivers of such disparities. The analysis is based on the construction and application of a composite Regional Green Transition Vulnerability Index for Serbia at the NUTS 3 level. The index is developed using Principal Component Analysis (PCA) and draws on sectoral indicators covering energy, housing, transport, mining, agriculture, and tourism for the period 2020–2023. The findings reveal pronounced territorial disparities and underscore the need to design green transition policies in a way that best reflects identified regional specificities.

Keywords: *green transition, regional vulnerability, urban regions, rural regions, NUTS 3, Serbia*

Amila Jusić¹
Marina Jovanović¹

IZAZOVI UPRAVLJANJA OPTEREĆENJA BUKOM RADNE I URBANE SREDINE

Apstrakt: Opterećenje bukom predstavlja profesionalni rizik koji dugoročno utiče na psihofizičko zdravlje ljudi, radnu produktivnost i životni kvalitet. Kontinuirana izloženost povišenim nivoima buke predstavlja značajan problem javnog zdravstva. Održivi razvoj, pored energetske učinkovitosti i zaštite okoliša, podrazumijeva i unapređenje radne sredine te smanjenje profesionalnih rizika. Zaključno se može naglasiti da je efikasno upravljanje bukom važan preduslov održive reindustrijalizacije, kako bi se osigurala sigurnija radna sredina i poboljšao kvalitet života u urbanim područjima.

Ključne riječi: *buka, opterećenje bukom, radna sredina, urbana sredina, zaštita na radu*

CHALLENGES IN MANAGING NOISE EXPOSURE IN WORKPLACE AND URBAN ENVIRONMENTS

Abstract: Noise exposure constitutes an occupational hazard with long-term impacts on individuals' physical and mental health, work productivity, and overall quality of life. Prolonged exposure to elevated noise levels remains a significant public health concern. Sustainable development, alongside energy efficiency and environmental protection, also encompasses the enhancement of workplace conditions and the mitigation of occupational risks. In conclusion, effective noise management is a key prerequisite for sustainable reindustrialization, contributing to safer work environments and improved quality of life in urban areas.

Keywords: *noise, noise exposure, workplace environment, urban environment, occupational safety*

¹ Univerzitet u Zenici, Fakultet inženjerstva i prirodnih nauka, amila.krnjic@unze.ba, marina.jovanovic@unze.ba

Zoran Borović¹
Vladana Ritan¹
Dragan Gligorić¹
Nikola Vidović¹

ЕФЕКАТ ИСТИСКИВАЊА ПОТРОШЊЕ ДУВАНА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Апстракт: У Босни и Херцеговини висока преваленција пушења доводи до значајног дијела кућних буџета утрошених на дуван, што је посебно изражено код домаћинстава са ниским нивоом дохотка, гдје издвајања могу премашити девет процената и тиме потиснути расходе за храну, здравље и образовање. Анализа података из Анкете о Потрошњи Домаћинства за 2011, 2015 и 2021/2022. годину, заснована на систему квадратних Енгелових кривих и 3SLS методологији, показује да домаћинства која троше на дуван доследно издвајају мање за основне потребе, а више за алкохол, угоститељске услуге и одећу. Укупни резултати указују да потрошња дувана има изражен ефекат истискивања, умањујући средства за кључне компоненте благостања, посебно међу сиромашнијим домаћинствима.

Кључне речи: *ефекат истискивања, издаци за дуван, потрошња домаћинства, Енгелове криве, људски капитал, Босна и Херцеговина*

CROWDING-OUT EFFECT OF TOBACCO CONSUMPTION IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Abstract: In Bosnia and Herzegovina, the high smoking prevalence leads to a significant share of household budgets being spent on tobacco, which is especially pronounced among low-income households, where such expenditures can exceed nine percent and thereby crowd out spending on food, health, and education. An analysis based on Household Budget Survey data for 2011, 2015, and 2021/2022, employing a system of quadratic Engel curves and a Three-Stage Least Squares (3SLS) methodology indicates that households with tobacco expenditure consistently allocate less to basic needs, while spending relatively more on alcohol, hospitality services, and clothing. Overall, the findings suggest that tobacco consumption exerts a significant crowding-out effect, reducing resources available for key components of welfare, particularly among poorer households.

Keywords: *Crowding-out effect, tobacco expenditure, household consumption, Engel curves, human capital, Bosnia and Herzegovina*

¹ University of Banja Luka, Faculty of Economics, zoran.borovic@ef.unibl.org, dragan.gligoric@ef.unibl.org

ИНДУСТРИЈА: НЕКАД И САД

Апстракт: Рад анализира развој индустрије кроз историјску перспективу са циљем сагледавања кључних разлика између традиционалних индустријских модела и савременог индустријског система заснованог на дигиталним технологијама. Посебан фокус стављен је на технолошке, организационе и економске промене које су обликовале индустријску производњу од прве индустријске револуције до данашњег концепта Индустрије 4.0. Истовремено, истражује се утицај глобализације и дигиталних мрежа на трансформацију индустријских ланаца и стратегија конкурентности. Главни изазови и развојни потенцијали индустријских система у савременом пословном окружењу су идентификовани, са посебним освртом на мала и средња предузећа и њихову способност адаптације новим тржишним захтевима. Посебна пажња посвећена је значају стратешког управљања, инвестицијама и имплементацији одрживих пословних модела. Методолошки оквир обухвата анализу релевантне научне и стручне литературе, компаративну анализу индустријских модела, односно карактеристика индустрије некад и данас, као и студију случаја организација које је имплементирале савремена технолошка решења. Резултати указују на то да је савремена индустрија знатно аутоматизованија, дигитализованија и глобално интегрисана у односу на традиционалне моделе производње. Поред тога, идентификују се трендови у примени вештачке интелигенције, ИОТ технологија и паметних производних система који додатно редефинишу ефикасност и флексибилност производње. Закључно, рад потврђује да је одржива и дигитално трансформисана индустрија основ стабилног економског раста и дугорочне развојне перспективе. Посебно се наглашава да иновације и прилагодљивост представљају кључну конкурентску предност за организације у савременом тржишном окружењу.

Кључне ријечи: *индустрија 4.0, дигитализација, иновације, одрживи развој, конкурентности*

¹ Министарство финансија и трезора Босне и Херцеговине, dkosoric@mft.gov.ba

INDUSTRY: THEN AND NOW

Abstract: The paper analyzes development of industry through its historical perspective with the aim of examining the key differences between traditional industrial models and the modern industrial system based on digital technologies. Special focus is placed on technological, organizational and economic changes that have shaped industrial production from the first industrial revolution to the current concept of Industry 4.0. At the same time, the impact of globalization and digital networks on the transformation of industrial chains and competitiveness strategies is investigated. The main challenges and development potentials of industrial systems in the modern business environment are identified, with special emphasis on small and medium-sized enterprises and their ability to adapt to new market demands. Special attention is paid to the importance of strategic management, investments and the implementation of sustainable business models. The methodological framework includes an analysis of relevant scientific and professional literature, a comparative analysis of industrial models, i.e. characteristics of industry then and now, as well as a case study of an organization that has implemented modern technological solutions. The results indicate that modern industry is significantly more automated, digitalized and globally integrated than traditional production models. In addition, trends in the application of artificial intelligence, IoT technologies and smart production systems are identified, which further redefine the efficiency and flexibility of production. In conclusion, the paper confirms that a sustainable and digitally transformed industry is the basis for stable economic growth and long-term development prospects. It is particularly emphasized that innovation and adaptability represent a key competitive advantage for organizations in the modern market environment.

Keywords: *industry 4.0, digitalization, innovation, sustainable development, competitiveness*

Boban Melović¹
Dragana Ćirović¹
Milica Vukčević¹

STRATEŠKO BRENDIRANJE ZELENIH INDUSTRIJA KAO INSTRUMENT ODRŽIVOG REGIONALNOG RAZVOJA

Apstrakt: Procesi održivog regionalnog razvoja u savremenim ekonomijama sve se više oslanjaju na razvoj zelenih industrija, poput obnovljivih izvora energije, održive agroindustrije, cirkularne ekonomije i zelenih industrijskih tehnologija, kao ključnih nosilaca dugoročnog rasta i konkurentnosti regiona. U tom kontekstu, strateško brendiranje zelenih industrija dobija značajnu ulogu kao instrument za unapređenje investicione atraktivnosti, podsticanje preduzetništva i jačanje povjerenja ključnih aktera u razvojne procese. Cilj ovog rada je da ispita ulogu strateškog brendiranja zelenih industrija kao instrumenta održivog regionalnog razvoja, sa fokusom na njegov doprinos pozicioniranju regiona, oblikovanju industrijskog identiteta i komunikaciji zelene tranzicije. Rad polazi od pretpostavke da jasno definisan i konzistentno upravljani brend zelenih industrija može olakšati privlačenje investicija, podržati razvoj zelenih klastera i doprinijeti dugoročno održivim razvojnim ishodima regiona. Metodološki, rad se zasniva na kombinaciji analize relevantne literature iz oblasti marketinga, menadžmenta i regionalnog razvoja i empirijskog istraživanja sprovedenog među relevantnim akterima, uz razmatranje savremenih evropskih razvojnih politika i primjera dobre prakse. Rezultati istraživanja ukazuju da strateško brendiranje zelenih industrija predstavlja značajan razvojni instrument koji može dati snažan doprinos ostvarivanju održivog regionalnog razvoja kroz integrisani pristup identitetu, komunikaciji i razvojnim potencijalima regiona.

Ključne riječi: *brendiranje, zelene industrije, održivi regionalni razvoj*

¹ Univerzitet Crne Gore, Ekonomski fakultet Podgorica, bobanm@ucg.ac.me, dcirovic@ucg.ac.me, milica.v@ucg.ac.me

STRATEGIC BRANDING OF GREEN INDUSTRIES AS AN INSTRUMENT OF SUSTAINABLE REGIONAL DEVELOPMENT

Abstract: Processes of sustainable regional development in contemporary economies increasingly rely on the growth of green industries—such as renewable energy, sustainable agro-industry, the circular economy, and green industrial technologies—as key drivers of long-term growth and regional competitiveness. In this context, the strategic branding of green industries assumes an important role as an instrument for enhancing regional investment attractiveness, fostering entrepreneurship, and strengthening the trust of key stakeholders in development processes. The aim of this paper is to examine the role of strategic branding of green industries as an instrument of sustainable regional development, with a particular focus on its contribution to regional positioning, the shaping of industrial identity, and the communication of the green transition. The paper is based on the assumption that a clearly defined and consistently managed brand of green industries can facilitate investment attraction, support the development of green clusters, and contribute to long-term sustainable development outcomes at the regional level. Methodologically, the paper is based on a combination of an analysis of relevant literature in the fields of marketing, management, and regional development, and an empirical study conducted among relevant stakeholders, complemented by a review of contemporary European development policies and examples of good practice. The research findings indicate that strategic branding of green industries represents an important development instrument that can make a significant contribution to sustainable regional development through an integrated approach to identity, communication, and regional development potentials.

Keywords: *branding, green industries, sustainable regional development*

Mikhail Gozhev¹
Martin Mariš¹

DOHODOVNI JAZ IZMEĐU RAZVIJENIH, TRŽIŠTA U NASTAJANJU I ZEMALJA U RAZVOJU: DOKAZI IZ PANEL PODATAKA

Apstrakt: Održivost globalnog ekonomskog rasta predstavlja ozbiljan izazov za političare, akademsku zajednicu i poslovni sektor. Glavni cilj ovog istraživanja bio je procjena jaza između grupa zemalja u periodu 2001–2024. godine. Rezultati ukazuju na statistički značajne razlike u dohotku između grupa zemalja GN i BRICS+ te GN i GS, ali ne i između BRICS+ i GS. Prema rezultatima, dohodak po glavi stanovnika u zemljama GN u prosjeku je 3,3 puta veći nego u zemljama BRICS+. S druge strane, zemlje GS su u prosjeku oko 37% siromašnije od zemalja BRICS+, međutim taj rezultat nije statistički značajan. Konačno, analiza dinamike odnosa dohotka i rasta među zemljama ukazuje na neujednačen obrazac između blokova zemalja. Zemlje GN karakteriše obrazac visoko–nisko (npr. visok dohodak, nizak rast), dok zemlje BRICS+ i GS odlikuje obrazac nisko–umjereno snažno i nisko–snažno (npr. nizak dohodak, viši rast). Iako se efekat sustizanja ne može isključiti, on zavisi od politika preraspodjele dohotka i bogatstva u tim zemljama.

Ključne riječi: *održivost, ekonomski rast, dohodak, GN zemlje, GS zemlje, BRICS+*

THE INCOME GAP BETWEEN ADVANCED, EMERGING, AND DEVELOPING ECONOMIES: EVIDENCE FROM PANEL DATA

Abstract: The sustainability of the global economic growth poses the grave challenge for policymakers, academia and business. The main objective of the study was evaluation of income differences across the country groups over 2001-2024 period. The results point on statistically significant income differences between the country groups of GN and BRICS+ and GS, however not between the BRICS+ and GS. According to results the per capita income in GN countries are 3,3 times higher than in BRICS+ countries on average. In turn the GS countries are about 37% poorer than BRICS+ countries on average, however the result is not statistically significant. Finally pointing on income-growth dynamics across the countries the uneven pattern between the country blocs emerges. The GN countries are characterized by high-low pattern (e.g. high income, low growth); whereas BRICS+ and GS countries are characterized rather by low-moderately strong and low-strong pattern (e.g. low income; higher growth). Whereas the catch-up effect could not be ruled out, it depends about income and wealth redistribution policies in these countries.

Keywords: *sustainability, economic growth, income, GN countries, GS countries, BRICS+*

¹ Slovak University of Agriculture in Nitra, Faculty of European Studies and Regional Development, martin.maris@uniag.sk, Xgozhev@uniag.sk

Nevena Kapor¹
Milica Bosiljčić¹
Mladen Rebić¹
Dragan Milovanović²

MENADŽMENT ODRŽIVOG RAZVOJA TURIZMA U KONKTEKSTU REINDUSTRIJALIZACIJE I ZELENE TRANZICIJE

Apstrakt: U kontekstu zelene tranzicije i reindustrijalizacije, menadžment održivog razvoja turizma predstavlja strateški instrument za postizanje systemske promjene prema ekološki prihvatljivijoj ekonomiji. Različita naučna istraživanja pokazala su da turizam opterećuje životnu sredinu, ali da strateška integracija obnovljivih izvora energije u turističku infrastrukturu mijenja tu dinamiku, neutrališući negativne efekte i podržavajući zeleni model razvoja. Polazeći od teorijskog pristupa i sistematskog pregleda relevantne literature, u radu je izvršena sinteza savremenih koncepata održivosti, uključujući Triple Bottom Line model, cirkularnu ekonomiju, regenerativni turizam i strateški menadžment, kao osnovu za transformaciju destinacija ka nisko ugljičnim i inkluzivnim razvojnim modelima. Rezultati istraživanja pokazali su da koordinacija industrijskih politika i turističkog razvoja može da generiše multiplikativne efekte kroz diversifikaciju ekonomije, revitalizaciju post-industrijskih područja i jačanje lokalnih lanaca vrijednosti. Zelena tranzicija doprinosi smanjenju emisija CO₂, unapređenju energetske efikasnosti i otpornosti destinacija, dok instrumenti poput finansijskih podsticaja, regulative, javno-privatnih partnerstava i indikatora održivosti omogućavaju efikasniju implementaciju strategija. Poseban značajima strateški menadžment, koji osigurava integraciju stejkholdera, inovacija i zelenih tehnologija u dugoročne planove razvoja. Rad potvrđuje potrebu za holističkim i multisektorskim pristupom, koji povezuje reindustrijalizaciju i zelenu tranziciju sa destinacijskim menadžmentom, kako bi turizam postao pokretač inkluzivnog, otpornog i regenerativnog razvoja. Rad nudi praktične preporuke za tranzicione ekonomije, uključujući razvoj eko-turizma, zelenu industrijsku revitalizaciju i unapređenje institucionalnih kapaciteta.

Ključne riječi: *menadžment održivog razvoja turizma, zelena tranzicija, reindustrijalizacija, obnovljivi izvori energije*

1 Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Ekonomski fakultet, nevena.kapor@ekofis.ues.rs.ba, milicabojat@yahoo.com, rebicmladen@yahoo.co.uk

2 Univerzitet u Banjoj Luci, Ekonomski fakultet, dragan.milovanovic@ef.unibl.org

MANAGEMENT OF SUSTAINABLE TOURISM DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF REINDUSTRIALIZATION AND GREEN TRANSITION

Abstract: In the context of the green transition and reindustrialization, the management of sustainable tourism development is a strategic instrument for achieving a systemic change towards a more ecological economy. Various scientific studies have shown that tourism burdens the environment, but that the strategic integration of renewable energy sources into the tourist infrastructure changes that dynamic, neutralizing the negative effects and supporting the green model of development. Starting from a theoretical approach and a systematic review of relevant literature, this paper synthesizes modern concepts of sustainability, including the Triple Bottom Line model, circular economy, regenerative tourism and strategic management, as a basis for the transformation of tourist destinations towards low-carbon and inclusive development models. The results of the research showed that the coordination of industrial policies and tourism development can generate multiplier effects through the diversification of the economy, the revitalization of post-industrial areas and the strengthening of local value chains. The green transition contributes to the reduction of CO₂ emissions, the improvement of energy efficiency and the resilience of destinations, while instruments such as financial incentives, regulation, public-private partnerships and sustainability indicators enable more effective implementation of strategies. Strategic management ensures the integration of stakeholders, innovation and green technologies into long-term development plans. This paper confirms the need for a holistic and multi-sectoral approach, which connects reindustrialization and green transition with destination management, so that tourism becomes the driver of inclusive, resilient and regenerative development. The paper offers practical recommendations for transition economies, including the development of eco-tourism, green industrial revitalization and improvement of institutional capacity.

Keywords: *management of sustainable tourism development, green transition, reindustrialization, renewable energy sources*

Emir Đulić¹
Damir Hodžić²
Edis Mustafić³
Branko Goloskoković⁴

ULOGA SREDNJIH ŠKOLA U POSLOVNOJ TRANSFORMACIJI REGIJA – STUDIJA 3 SLUČAJA

Apstrakt: Koncept srednjih tehničkih škola postavljen na prostorima nekadašnje države nakon Drugog svjetskog rata je generisao brojne jake industrijske centre među kojima su i tri posmatrana u ovom radu: Zenica, Valjevo i Velenje. Svaki od njih generisao je shodno prirodnim resursima svoje sredine ključne industrijske sektore kao što su bili rudarstvo, metalurgija, metalni sektor, drvoprerađivački sektor, prehrambeni sektor i dr. Srednje tehničke škole u ovim sredinama bile su glavni generatori zaposlenih u prvim decenijama perioda 1945-1965. Transformacijom vlasništva poslovnih sistema, ulaskom u procese zelene agende EU te savremenim konceptima koje je donijela Industrija 4.0 tehničke škole su se našle na raskrsnici svog postojanja i daljeg rada. I dok je sektor visokog obrazovanja u svim posmatranim zemljama tri lokalne sredine rastao rapidnom brzinom, sektor tehničkih škola se transformisao pažljivo prateći u velikoj mjeri stanje i potrebe privrede, gradeći mreže poslovne saradnje koja je negdje rezultirala i dualnim modelom obrazovanja (Velenje, Valjevo). Niti jedna od ovih sredina nije imala krizu upisa srednjoškolaca jer znanje i kompetencije koje su sticali u tehničkim školama je bilo dovoljno kako za lokalno tako i za globalno tržište rada. Upravo ovakav model privukao je velike investitore (Valjevo i ulaganja koncerna Gorenje/Hisense), intenzivan razvoj preduzetništva i inovativnosti (Velenje) kao i odličnu saradnju škola sa lokalnim privrednim sistemima (Zenica; Nova željezara Zenica, GS TM Travnik, RM LH Zenica i dr.). U radu će biti prikazana tri modela transformacije i razvoja srednjih tehničkih škola, njihove specifičnosti i vizije kako mogu biti dalji generator privrednog napretka svake od tri države, a najposlije i svojih regionalnih i lokalnih središta.

Ključne riječi: *srednje tehničke škole, transformacija, privreda, kompetencije, tržište rada, studije slučaja*

1 Univerzitet u Zenici, Mašinski fakultet, emir.djulic@unze.ba

2 JU Tehnička škola u Zenici, damir.hodzic@tscze.ba

3 Elektro in računalniška škola, Školski center Velenje, edis.mustafic@scv.si

4 Tehnička škola Valjevo, brankogolos@gmail.com

THE ROLE OF SECONDARY SCHOOLS IN REGIONAL BUSINESS TRANSFORMATION – A THREE-CASE STUDY

Abstract: The concept of secondary technical schools established in the territories of the former state after the Second World War generated numerous strong industrial centers, including the three examined in this paper: Zenica, Valjevo, and Velenje. Each of them, in accordance with the natural resources of its environment, developed key industrial sectors such as mining, metallurgy, the metal industry, wood processing, the food industry, and others. Secondary technical schools in these environments were the main generators of the workforce during the first decades of the period 1945–1965. With the transformation of ownership within business systems, the entry into the processes of the EU's green agenda, and the modern concepts introduced by Industry 4.0, technical schools have found themselves at a crossroads regarding their existence and future development. While the higher education sector in all the observed countries and local environments has grown rapidly, the sector of technical schools has transformed by carefully following, to a large extent, the conditions and needs of the economy, building networks of business cooperation that in some cases resulted in a dual education model (Velenje, Valjevo). None of these environments experienced a crisis in secondary school enrollment, as the knowledge and competencies acquired in technical schools were sufficient for both the local and the global labor market. Such a model has attracted major investors (Valjevo and the investments of the Gorenje/Hisense group), fostered intensive development of entrepreneurship and innovation (Velenje), as well as excellent cooperation between schools and local economic systems (Zenica; Nova Željezara Zenica, GS TM Travnik, RM LH Zenica, etc.). This paper presents three models of transformation and development of secondary technical schools, their specific characteristics, and their visions of how they can continue to serve as generators of economic progress for each of the three countries and, ultimately, for their regional and local centers.

Keywords: *secondary technical schools, transformation, economy, competencies, labor market, case studies*

Belma Čaušević¹
Branka Petković¹

ISTRAŽIVANJE ULOGE TREĆE MISIJE VISOKOŠKOLSKIH ORGANIZACIJA U BIH KAO JEDAN OD VAŽNIH POKAZATELJA U KONTEKSTU LOKALNOG I REGIONALNOG RAZVOJA

Apstrakt: Univerziteti su još od svog osnivanja u srednjem vijeku bili neodvojivi od društva u kojem djeluju; međutim, u različitim istorijskim periodima prioritet se davao različitim misijama. Pored nastave i istraživanja kao osnovnih univerzitetskih misija, pod trećom misijom univerziteta podrazumijeva se odnos univerziteta i zajednice. No, pitanje treće misije (3M) univerziteta je nešto što zaokuplja danas i savremene kao i tradicionalne univerzitete Evrope i Svijeta, a u najkraćem je to „sve ono što visokoškolske organizacije rade za dobro svojih studenata, regije, države i svijeta općenito a što nema karakter prve dvije krucijalne uloge visokog obrazovanja“. U tradiciji rada visokoškolskih organizacija (VŠO) treća misija je oduvijek postojala ali je bila „zamagljena i nedovoljno definisana“ spram druge dvije ključne funkcije: nastavni proces i naučno-istraživački i stručni rad. Na bazi istraživanja provedenog na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu u radu je pokazano koliko su univerziteti i ljudi koji obavljaju ključne uloge u njima uopšte upoznati sa postulatima treće misije a na bazi detaljnog praćenja stanja na 30 VŠO u šestomjesečnom periodu te dobijenih podataka jasno je suditi koliko je akademska sredina danas u BIH kreator lokalnog ili regionalnog razvoja. Nažalost, rezultati istraživanja pokazuju da u najvećoj mjeri VŠO u BIH nisu niti spremne niti imaju adekvatna znanja za provođenje 3M te biti širi servis i lider zajednice.

Ključne riječi: *treća misija (3M), visokoškolska organizacija (VŠO), lokalni i regionalni razvoj, istraživanje*

¹ Ministarstvo civilnih poslova Savjeta ministara Bosne i Hercegovine, Belma.causevic@mcp.gov.ba

RESEARCH ON THE ROLE OF THE THIRD MISSION OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA AS ONE OF THE KEY INDICATORS IN THE CONTEXT OF LOCAL AND REGIONAL DEVELOPMENT

Abstract: Since their establishment in the Middle Ages, universities have been inseparable from the societies in which they operate; however, in different historical periods, different missions have been prioritized. In addition to teaching and research as the fundamental missions of universities, the so-called third mission refers to the relationship between the university and the wider community. The question of the third mission (3M) of universities is an issue that currently engages both modern and traditional universities in Europe and worldwide. In the broadest sense, it includes “everything that higher education institutions do for the benefit of their students, the region, the state, and society in general, which does not fall within the first two crucial roles of higher education.”

Within the tradition of higher education institutions (HEIs), the third mission has always existed, but it has often been “blurred and insufficiently defined” compared to the two key functions: the teaching process and scientific-research and professional work. Based on research conducted at the Faculty of Political Sciences of the University of Sarajevo, this paper examines the extent to which universities and individuals holding key roles within them are familiar with the principles of the third mission. Through detailed monitoring of the activities of 30 HEIs over a six-month period, the collected data provide a clear indication of the extent to which the academic community in Bosnia and Herzegovina acts as a driver of local or regional development. Unfortunately, the research results show that, to a large extent, HEIs in Bosnia and Herzegovina are neither sufficiently prepared nor adequately equipped with the knowledge required to implement the third mission and to act as a broader service and leader of the community.

Keywords: *third mission (3M), higher education institution (HEI), local and regional development, research*

Marijana Cvetanoska¹
Predrag Trpeski¹
Andrijana Ristovska²

ЉУДСКА ДИМЕНЗИЈА ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА У ЕРИ ЗЕЛЕНЕ ТРАНЗИЦИЈЕ: ТЕОРИЈСКИ ПРЕГЛЕД

Апстракт: Транзиција ка одрживијим економским системима интензивирала се као одговор на климатске промене, притиске на животну средину и потребу за дугорочном сигурношћу ресурса. У том контексту, одрживи развој све више наглашава не само технолошка и политичка решења, већ и људску димензију која обликује начин на који се принципи одрживости примењују у пракси. Знања, вештине, вредности и ангажованост запослених имају значајну улогу у омогућавању организацијама да се прилагоде изазовима зелене транзиције.

Овај рад пружа теоријски преглед људске димензије одрживог развоја, са фокусом на организационе факторе који подржавају усвајање пракси усмерених ка одрживости. Анализа се заснива на прегледу и синтези релевантне академске литературе о одрживом развоју и одрживом управљању људским ресурсима. Рад се ослања на више теоријских перспектива, укључујући приступ заснован на ресурсима (resource-based view), теорију заинтересованих страна (stakeholder theory) и оквир способност–мотивација–прилика (ability–motivation–opportunity), како би се испитало на који начин фактори повезани са људским ресурсима утичу на спровођење иницијатива одрживости у организацијама. Резултати указују да се неколико фактора доследно појављује као кључно за јачање људских темеља одрживе трансформације. Међу њима су поверење између менаџера и запослених, стратешко усклађивање циљева одрживости, зелена обука и развој вештина, ангажованост запослених, тимски рад, подржавајућа организациона култура, ефикасна комуникација и посвећеност лидерства одрживости. Поред тога, развој зелених вештина и еколошке свести све више се препознаје као кључна способност која омогућава организацијама и економијама да успешно одговоре на захтеве зелене транзиције. Анализа указује да је јачање људске димензије одрживости од суштинског значаја за остваривање дугорочних економских, друштвених и еколошких циљева у ери зелене транзиције.

Кључне речи: *зелене вештине, зелена транзиција, људска димензија, одрживи развој*

¹ University "Ss. Cyril and Methodius", Faculty of Economics, Marijana.Cvetanoska@eccf.ukim.edu.mk, predrag.trpeski@eccf.ukim.edu.mk

² National Bank of the Republic of North Macedonia; RistovskaA@nbrm.mk

THE HUMAN DIMENSION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE ERA OF GREEN TRANSITION: A THEORETICAL REVIEW

Abstract: The transition toward more sustainable economic systems has intensified in response to climate change, environmental pressures, and the need for long-term resource security. In this context, sustainable development increasingly emphasizes not only technological and policy solutions but also the human dimension that shapes how sustainability principles are implemented in practice. The knowledge, skills, values, and engagement of employees play an important role in enabling organizations to adapt to the challenges of the green transition. This paper provides a theoretical review of the human dimension of sustainable development, focusing on organizational factors that support the adoption of sustainability oriented practices. The analysis is based on a review and synthesis of relevant academic literature on sustainable development and sustainable human resource management. It draws on several theoretical perspectives, including the resource-based view, stakeholder theory, and the ability–motivation opportunity framework, to examine how human related factors influence the implementation of sustainability initiatives within organizations. The findings indicate that several factors consistently emerge as critical for strengthening the human foundations of sustainable transformation. These include trust between managers and employees, strategic alignment of sustainability goals, green training and skill development, employee engagement, teamwork, supportive organizational culture, effective communication, and leadership commitment to sustainability. In addition, the development of green skills and environmental awareness is increasingly recognized as a key capability that enables organizations and economies to respond successfully to the demands of the green transition. The analysis suggests that strengthening the human dimension of sustainability is essential for achieving long-term economic, social, and environmental objectives in the era of green transition.

Keywords: *green skills, green transition, human dimension, sustainable development*

Ливија Панић Милетић¹
Блаженка Пиуковић Бабицковић²
Жељко Војиновић³
Бјанка Маравић⁴

ОДГОВОРНОСТ ЗА КВАЛИТЕТ ПРЕЧИШЋЕНЕ ВОДЕ ЗА ПИЋЕ ПОСМАТРАНА СА АСПЕКТА ПРОЦЕСНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ И ПРАВНЕ РЕГУЛАТИВЕ

Апстракт: Производња и дистрибуција воде је од круцијалног значаја за живот и опстанак на планети, те због тога заслужује посебну пажњу друштва као целине. Р.Србија се налази у групи Европских земаља која евидентно има проблеме везано за снабдевање водом за пиће чији квалитет одговара прописаним стандардима. Одговорност за квалитет воде за пиће која се дистрибуира до потрошача у раду ће се посматрати са аспекта процесне организације на конкретном примеру у предузећу које има сертификат HACCP система. Одговорност за пречишћавање воде за пиће потребно је сагледати не само кроз техничке и здравствене стандарде, већ и кроз јасно дефинисану правну регулативу која прописује обавезе, надзор и последице непоштовања прописа.

Кључне речи: *ујрављање пословним процесима, власник процеса, одговорност, квалитет воде за пиће, правна регулатива*

RESPONSIBILITY FOR THE QUALITY OF PURIFIED DRINKING WATER CONSIDERED FROM THE ASPECT OF PROCESS ORGANIZATION AND LEGAL REGULATIONS

Abstract: The production and distribution of water is of crucial importance for life and survival on the planet, and therefore deserves special attention of society as a whole. The Republic of Serbia is in the group of European countries that evidently have problems related to the supply of drinking water, the quality of which corresponds to the prescribed standards. Responsibility for the quality of drinking water that is distributed to consumers will be observed in the work from the aspect of process organization on a concrete example in a company that has a HACCP system certificate. Responsibility for purifying drinking water needs to be seen not only through technical and health standards, but also through clearly defined legal regulations that prescribe obligations, supervision and consequences of non-compliance.

Keywords: *business process management, process owner, responsibility, drinking water quality, legal regulation*

1 Основно јавно тужилаштво у Суботици, livija.panic@gmail.com

2 Министарство финансија, Пореска управа Суботица, piukovic.b@gmail.com

3 Универзитет у Новом Саду, Економски факултет у Суботици, zeljko.vojinovic@ef.uns.ac.rs

4 Правни факултет за привреду и правосуђе Нови Сад, студент II циклуса студија, bjanka@gmail.com

ЕФИКАСНОСТ ФИНАНСИЈСКИХ ТРЖИШТА ЗЕМАЉА ЗАПАДНОГ БАЛКАНА

Апстракт: Финансијска тржишта имају огроман утицај не само на учеснике у финансијском систему, него на економски и привредни развој уопште. Рад се бави анализом финансијских тржишта Западног Балкана и то финансијским тржиштима Босне и Херцеговине, Србије, Хрватске, Албаније, Македоније и Црне Горе. За анализу су кориштене мјесечне затварајуће вриједности берзанских индекса у периоду од јануара 2015. до децембра 2024. године. Полазиште рада је била хипотеза да финансијска тржишта Босне и Херцеговине нису ефикасна у слабој форми, што је случај и са осталим финансијским тржиштима Западног Балкана. За истраживање су кориштени DF (Dickey-Fuller) и ADF (Augmented Dickey-Fuller) тест, AR(1) и Box pierce тест и на крају runs тест. Анализом резултата добијених употребом наведених тестова закључено је да почетна хипотеза о неефикасности финансијских тржишта у слабој форми није потврђена, те да тржишта показују одређени степен ефикасности.

Кључне ријечи: *финансијска тржишта, ефикасност, Босна и Херцеговина, Западни Балкан*

EFFICIENCY OF FINANCIAL MARKETS IN THE WESTERN BALKAN COUNTRIES

Abstract: Financial markets have a huge impact not only on participants in the financial system, but also on economic and business development in general. The paper deals with the analysis of the financial markets of the Western Balkans, namely the financial markets of Bosnia and Herzegovina, Serbia, Croatia, Albania, Macedonia and Montenegro. The analysis used monthly closing values of stock market indices in the period from January 2015 to December 2024. The starting point of the paper was the hypothesis that the financial markets of Bosnia and Herzegovina is not efficient in the weak form, which is also the case with the financial markets of the Western Balkans. The research used the DF (Dickey-Fuller) and ADF (Augmented Dickey-Fuller) tests, the AR(1) and Box pierce tests and finally the runs test. The analysis of the results obtained using the above tests concluded that the initial hypothesis of weak-form inefficiency of financial markets was rejected, and that markets show a certain degree of efficiency.

Keywords: *financial markets, efficiency, Bosnia and Herzegovina, Western Balkans*

¹ Универзитет у Источном Сарајеву, Економски факултет, студент II циклуса студија, lukadjurkovic93@gmail.com

EFIKASNOST JAVNE POTROŠNJE: DEA ANALIZA ODABRANIH EVROPSKIH ZEMALJA

Apstrakt: Cilj ovog istraživanja jeste da se ocijeni efikasnost javne potrošnje prema zdravstvu i obrazovanju. Primjenom analize obavijanja podataka (Data Envelopment Analysis) razmatra se dvadeset zemalja gdje su ulazi javna potrošnja za zdravstvo i javna potrošnja za obrazovanje, a izlazi očekivani broj godina školovanja i očekivani životni vijek. Glavna istraživačka hipoteza rada ističe da se primjenom DEA metodologije mogu identifikovati razlike u relativnoj tehničkoj efikasnosti javne potrošnje u zdravstvu i obrazovanju odabranih evropskih zemalja. Empirijska analiza potvrđuje postojanje varijacija u sposobnosti zemalja da efikasno transformišu javnu potrošnju u rezultate u obrazovanju i zdravstvu, čime se potvrđuje istinitost hipoteze. Rezultati istraživanja ukazuju da podaci CCR modela, zemlje rangiraju na isti način što je u skladu sa teorijom DEA metodologije gdje izlazno i ulazno orijentisani pristupi često dovode do istih relativnih ocjena efikasnosti. Suprotno tome, rezultati BCC modela ukazuju da određene zemlje ostvaruju visoku čistu tehničku efikasnost, što implicira efikasno transformisanje raspoloživih resursa u rezultate.

Ključne riječi: *Data Envelopment Analysis, efikasnost, zdravstvo, obrazovanje, javna potrošnja*

THE EFFICIENCY OF PUBLIC EXPENDITURE: DEA ANALYSIS OF THE SELECTED EUROPEAN COUNTRIES

Abstract: This study aims to evaluate the efficiency of public expenditure in healthcare and education. Applying Data Envelopment Analysis (DEA), the analysis covers twenty countries, with public healthcare expenditure and public education expenditure treated as inputs, and life expectancy and expected years of schooling as outputs. The central research hypothesis asserts that the application of DEA enables the identification of disparities in the relative technical efficiency of public spending on healthcare and education among selected European countries. The empirical findings reveal substantial cross-country variation in the ability to convert public expenditure into health and educational outcomes, thereby corroborating the stated hypothesis. The results further demonstrate that the CCR model yields identical country rankings, in line with DEA theory, which suggests that input- and output-oriented specifications frequently produce equivalent relative efficiency scores. By contrast, the BCC model indicates that several countries attain high levels of pure technical efficiency, implying an effective utilization of available resources in generating desired outcomes.

Keywords: *Data Envelopment Analysis, efficiency, healthcare, education, public expenditure*

¹ Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Ekonomski fakultet, student II ciklusa studija ivana.samardžija346@gmail.com

MJERE INDUSTRIJSKE KONCENTRACIJE U TEKSTILNOJ INDUSTRIJI U BOSNI I HERCEGOVINI

Apstrakt: Jedan od najvažnijih pokazatelja strukture tržišta i nivoa konkurencije u određenoj industriji je industrijska koncentracija. Budući da visoka koncentracija može ukazivati na ograničenu konkurenciju, dominaciju pojedinačnih preduzeća na tržištu i potencijalne prepreke za ulazak novih igrača, analiza spajanja je posebno važna u zemljama u razvoju poput Bosne i Hercegovine. Iako tekstilni sektor Bosne i Hercegovine značajno doprinosi zapošljavanju, izvozu i regionalnom rastu, karakteriše ga i fragmentirano tržište i nedostatak sistematskih istraživanja o strukturi konkurencije. Cilj ovog rada je korištenje zajedničkih metrika koncentracije za procjenu nivoa industrijske koncentracije u tekstilnom sektoru Bosne i Hercegovine. Na osnovu informacija o zaradama vodećih tekstilnih kompanija u Bosni i Hercegovini, empirijska studija obuhvata period od dvije godine. Herfindahl–Hirschmanov indeks (HHI) i koeficijenti koncentracije (CR4 i CR10) korišteni su kao osnovni metodološki alati koji omogućavaju mjerenje strukture tržišta i procjenu stepena tržišne dominacije najvećih igrača. Rezultati istraživanja omogućavaju određivanje stepena koncentracije u tekstilnom sektoru Bosne i Hercegovine, kao i prisustva lidera na tržištu. Dobijeni rezultati prikazuju detalje strukture tržišta ovog sektora, na koje utiču veličina domaćeg tržišta, fokus na izvoz i ograničenja dostupnosti podataka. Zbog ovih ograničenja, rad se isključivo fokusira na tekstilni sektor, za koji su dostupni relevantni i uporedivi finansijski i statistički podaci. Nalazi rada mogu se koristiti kao osnova za dalja istraživanja i formulaciju propisa namijenjenih poboljšanju konkurentnosti i dugoročnog rasta tekstilnog sektora Bosne i Hercegovine.

Ključne riječi: *Bosna i Hercegovina, tekstilna industrija, industrijska koncentracija*

MEASURES OF INDUSTRIAL CONCENTRATION IN THE TEXTILE INDUSTRY OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Abstract: One of the most important indicators of market structure and the level of competition in an industry is industrial concentration. Since high concentration may indicate limited competition, market dominance of individual firms and potential barriers to entry for new players, merger analysis is particularly important in developing countries such as Bosnia and Herzegovina. Although Bosnia and Herzegovina's textile sector contributes significantly to employment, exports and regional growth, it is also characterized by a fragmented market and a lack of systematic research on the structure of competition. The aim of this paper is to use common concentration metrics to assess the level of industrial concentration in the textile sector of Bosnia and Herzegovina. Based on information on the earnings of leading textile companies in Bosnia and Herzegovina, the empirical study covers a period of two years. The Herfindahl–Hirschman index (HHI) and concentration coefficients (CR4 and CR10) were used as basic methodological tools that enable the measurement of market structure and the assessment of the degree of market dominance of the largest players. The results of the research make it possible to determine the degree of concentration in the textile sector of Bosnia and Herzegovina, as well as the presence of market leaders. The results show the details of the market structure of this sector, which is influenced by the size of the domestic market, the focus on exports and the limitations of data availability. Due to these limitations, the paper focuses exclusively on the textile sector, for which relevant and comparable financial and statistical data are available. The findings of the paper can be used as a basis for further research and formulation of regulations intended to improve the competitiveness and long-term growth of the textile sector of Bosnia and Herzegovina.

Keywords: *Bosnia and Herzegovina, textile industry, industrial concentration*

ЕНЕРГЕТСКА ТРАНЗИЦИЈА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Апстракт: Обновљиви извори енергије (ОИЕ) представљају кључни инструмент енергетске транзиције и смањења емисија CO₂, посебно у земљама с високим удјелом фосилних горива, попут Босне и Херцеговине. Циљ овог истраживања био је квантитативно процијенити утицај развоја соларне енергије на енергетску структуру и емисије CO₂ у БиХ, са посебним освртом на студију случаја соларне електране Билећа. Методолошки, рад комбинује квантитативну анализу — процјену смањења емисија при повећању удјела соларне енергије у укупној производњи електричне енергије — и методу студије случаја, анализирајући техничке, економске и еколошке карактеристике соларне електране Билећа. Резултати потврђују да чак и мали удјел соларне енергије има значајан маргинални ефекат на смањење емисија, доприноси диверзификацији енергетског микса и локалном економском развоју. Рад наглашава потребу за унапређењем регулаторног оквира и подстицајном политиком како би БиХ у потпуности искористила потенцијал ОИЕ и убрзала декарбонизацију.

Кључне ријечи: обновљиви извори енергије, соларна енергија, Босна и Херцеговина, емисија CO₂, одрживи развој

ENERGY TRANSITION IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Abstract: Renewable energy sources (RES) represent a key instrument of the energy transition and the reduction of CO₂ emissions, especially in countries with a high share of fossil fuels, such as Bosnia and Herzegovina. The aim of this research was to quantitatively assess the impact of solar energy development on the energy structure and CO₂ emissions in Bosnia and Herzegovina, with a particular focus on a case study of the Bileća Solar Power Plant. Methodologically, the paper combines quantitative analysis—estimating emission reductions with an increased share of solar energy in total electricity generation—and the case study method, analyzing the technical, economic, and environmental characteristics of the Bileća Solar Power Plant. The results confirm that even a small share of solar energy has a significant marginal effect on emission reductions, contributes to the diversification of the energy mix, and supports local economic development. The paper emphasizes the need to improve the regulatory framework and incentive policies so that Bosnia and Herzegovina can fully utilize the potential of RES and accelerate decarbonization.

Keywords: renewable energy sources, solar energy, Bosnia and Herzegovina, CO₂ emission, sustainable development

JB26

II SESIJA:

**Turizam, lokalni i regionalni
razvoj i upravljanje kratkim
lancima snabdijevanja hranom**

Drago Cvijanović¹
Bojana Ostojić²
Dejan Sekulić¹

UTICAJ ZELENOG POVERENJA NA NAMERU GOSTIJU DA PONOVO POSETE ZELENE HOTELE I NJIHOVU SPREMNOST DA PLATE VIŠE

Apstrakt: Ovaj rad istražuje ulogu zelenog poverenja u oblikovanju namera gostiju da ponovo posete zelene hotele, kao i njihovu spremnost da plate više za boravak u zelenim hotelima. Istraživanje je sprovedeno u Srbiji tokom novembra i decembra 2025. godine korišćenjem pogodnog uzorka. Upitnik je distribuiran putem društvenih mreža, mejling lista i onlajn zajednica povezanih sa ugostiteljstvom, obuhvatajući pojedince koji su barem jednom u prethodnoj godini boravili u zelenom hotelu. U istraživanju je učestvovalo 215 ispitanika. Rezultati regresione analize pokazali su da je zeleno poverenje statistički veoma značajan prediktor koji objašnjava više od 85% varijanse u nameri ponovne posete i preko 90% varijanse u spremnosti da se plati više za boravak u zelenom hotelu. Ovi rezultati naglašavaju teorijski značaj poverenja u istraživanjima održivosti i ističu praktične implikacije za menadžere hotela: autentične i transparentne zelene prakse ne samo da podstiču lojalnost, već i povećavaju spremnost gostiju da finansijski podrže ekološki odgovorne inicijative.

Ključne reči: *zeleni hoteli, zeleno poverenje, namera ponovne posete, spremnost da se plati više*

GREEN TRUST AND ITS INFLUENCE ON GUESTS' REVISIT INTENTIONS AND WILLINGNESS TO PAY MORE FOR GREEN HOTELS

Abstract: This study investigates the role of green trust in shaping guests' revisit intentions and willingness to pay more for staying in green hotels. Empirical research was conducted in Serbia during November and December 2025 using a convenience sampling approach. The survey was distributed via social media, email lists, and hospitality-related online communities, targeting individuals who had stayed in a green hotel at least once in the previous year. A total of 215 respondents participated in the study. Regression analyses revealed that green trust is a highly significant predictor, explaining over 85% of the variance in revisit intention and more than 90% of the variance in willingness to pay more. These findings underscore the theoretical importance of trust in sustainability research and highlight practical implications for hotel managers: authentic and transparent green practices not only foster loyalty but also enhance guests' readiness to support environmentally responsible initiatives financially.

Keywords: *green hotels, green trust, revisit intention, willingness to pay more.*

1 University of Kragujevac, Faculty of Hotel Management and Tourism, VrnjačkaBanja, dvcmmv@gmail.com, dejanbsekulic@gmail.com

2 Educons University, Faculty of Project and Innovation Management, Belgrade bojanaostojic2002@yahoo.com

Bojana Kalenjuk Pivarski¹
Dragan Tešanović¹
Stefan Šmugović¹
Velibor Ivanović¹

DIMENZIJE ODRŽIVE GASTRONOMIJE U UGOSTITELJSTVU FRUŠKE GORE (R. SRBIJA) – PRIMENA GASTROSUS MODELA

Apstrakt: Održiva gastronomija sve više se prepoznaje kao ključni element u razvoju konkurentnog i odgovornog turističkog poslovanja. U tom kontekstu, ovo istraživanje je usmereno na područje Fruške gore – regije od posebnog turističkog značaja u severnoj Srbiji (Vojvodina), prepoznatljivog po bogatom multikulturalnom nasleđu i autentičnoj gastronomskoj ponudi. Analiza je sprovedena na uzorku od 12 ugostiteljskih objekata specijalizovanih za pružanje usluga hrane i pića, uz primenu posebno kreiranog GastroSus modela, koji obuhvata pokazatelje održivosti u tri ključne dimenzije: ekonomskoj, društvenoj i ekološkoj. Dobijeni rezultati analizirani pomoću ternarnog dijagrama, ukazuju na izraženu zastupljenost ekonomske i društvene komponente održivosti, dok su ekološki aspekti u manjoj meri integrirani u prakse poslovanja. Većina analiziranih objekata gravitira ka ekonomsko-društvenom okviru održivosti, dok je samo jedan primer evidentiran kao pretežno ekološko-ekonomski orijentisan. Ovakvi rezultati doprinose dubljem razumevanju trenutnog stanja i identifikuju potencijale za unapređenje održivih ugostiteljskih praksi u ovoj značajnoj turističkoj regiji.

Ključne reči: održiva gastronomija, hrana, ugostiteljski objekat, Fruška gora, turizam, Vojvodina

DIMENSIONS OF SUSTAINABLE GASTRONOMY IN THE HOSPITALITY SECTOR OF FRUŠKA GORA (REPUBLIC OF SERBIA) – APPLICATION OF THE GASTROSUS MODEL

Abstract: Sustainable gastronomy is increasingly recognized as a key element in the development of competitive and responsible tourism businesses. In this context, the present research focuses on Fruška Gora—a region of particular tourism significance in northern Serbia (Vojvodina), distinguished by its rich multicultural heritage and authentic gastronomic offerings. The analysis was conducted on a sample of 12 hospitality establishments specialized in providing food and beverage services, applying the specially designed GastroSus model, which encompasses sustainability indicators across three key dimensions: economic, social, and environmental. The obtained results, analyzed using a ternary diagram, indicate a strong presence of the economic and social components of sustainability. At the same time, environmental aspects are integrated into business practices to a lesser extent. The majority of the analyzed establishments gravitate toward an economic-social sustainability framework, while only one case was identified as predominantly environmentally-economic oriented. These findings contribute to a deeper understanding of the current situation and identify potential areas for improving sustainable hospitality practices in this significant tourism region.

Keywords: sustainable gastronomy, food, hospitality establishment, Fruška Gora, tourism, Vojvodina

¹ Univerzitet u Novom Sadu, Prirodno-matematički fakultet, bojana.kalenjuk@dgt.uns.ac.rs, dragan.tesanovic@dgt.uns.ac.rs, stefan.smugovic@dgt.uns.ac.rs, velibor.ivanovic@dgt.uns.ac.rs

Irena Medar-Tanjga¹
Neda Živak¹
Sofija Vučićević²
Lazar Pavić³

ЛАНЦИ СНАБДИЈЕВАЊА ХРАНОМ ЗА ПРОСЛАВУ СЛАВЕ МЕЂУ СРБИМА У СЛОВЕНИЈИ

Апстракт: У раду се истражује очување културног и вјерског идентитета српске заједнице у Словенији кроз прослављање крсне славе, најважнијег обреда српског културног и духовног живота, посматрано кроз ланце снабдијевања храном. Породице прослављају овај празник у част породичног свеца заштитника, за кога вјерују да их штити и даје благостање. Срби у Словенији, најбројнија мањинска заједница без званичног статуса националне мањине, одржавају овај обичај кроз лични ангажман и породичну праксу уз недовољну подршку земаља матица. Истраживање се базира на анкетном упитнику који обухвата питања о начину прослављања славе, као и набавци и припреми кључних елемената прославе: славске трпезе (хљеб, печење или риба, ракија и кољиво) и обредних реквизита (икона, свијећа). Анализа показује да кратки ланци снабдијевања и традиционални начини припреме хране и пића помажу очувању обичаја, преносу традиције и јачању културног идентитета српске заједнице у дијаспори, наглашавајући значај личне и породичне иницијативе у заштити нематеријалног културног наслеђа.

Кључне ријечи: *Слава – породични светица заштитник, Срби у Словенији, културни идентитет, обичаји, ланци снабдијевања храном*

FOOD SUPPLY CHAINS FOR SLAVA CELEBRATIONS AMONG SERBS IN SLOVENIA

Abstract: This paper examines the possible ways of preservation of the cultural and religious identity of the Serbian community in Slovenia through the celebration of Slava – family saint patron's day, the most important ritual of Serbian cultural and spiritual life through food supply chains investigation. Families celebrate this holiday in honor of the patron saint, believed to protect and provide for them. Serbs in Slovenia, the largest minority community without official national minority status, maintain this tradition through personal engagement and family practice, with limited support from home countries. The research is based on a questionnaire survey exploring how Slava is celebrated and the procurement and preparation of key elements, including the festive table (bread, meat or fish, rakija, and koljivo) and ritual items (icon, candle). The analysis shows that short food supply chains and traditional preparation methods help preserve customs, transmit tradition, and strengthen cultural identity, emphasizing the importance of personal and family initiative in safeguarding intangible cultural heritage.

Keywords: *Slava – family saint patron's day, Serbs in Slovenia, cultural identity, customs, food supply chains*

1 University of Banja Luka, Faculty of Natural Sciences and Mathematics, irena.medar-tanjga@pmf.unibl.org, neda.zivak@pmf.unibl.org

2 University of Arts in Belgrade, Faculty of Music, sofija.vucicevic@au.unibl.org

3 Agricultural Institute of Slovenia, lazar.pavic@um.si

Tamara Jovanović¹
Lenka Istijanović¹
Lazar Pavić²

PROMENE U PRAKSAMA POSEĆIVANJA KAFIĆA PRE I POSLE COVID-19 PANDEMIJE

Apstrakt: Ova studija istražuje kako su se posete kafićima kao oblik svakodnevne društvene prakse promenile pre i posle pandemije COVID-19. Analiza je zasnovana na anketnim podacima 360 ispitanika, od čega je 194 prikupljeno 2014. godine, a 166 2023. godine. Uzorak je pretežno činila ženska populacija (75%), sa prosečnom starošću od 29 godina; gotovo polovina ispitanika imala je visoko obrazovanje, većina je prijavila ispodprosečne prihode, a najveći broj je živio u urbanim sredinama. Ispitanici su uglavnom bili studenti ili zaposleni, a većina je bila sama ili u vezi. Percepcije iskustva boravka u kafićima merene su pomoću prilagođenog modela privrženosti mestu na primeru kafića koji je razvio Waxman (2006). Korišćenjem Promax analize glavnih komponenti identifikovane su četiri dimenzije iskustva: materijalna, socijalna, kafa i nematerijalna. Komparativni rezultati ukazuju da su socijalna ($t = -2,83$, $p < 0,01$) i nematerijalna ($t = -5,28$, $p < 0,01$) dimenzija pozitivnije ocenjene u post-COVID uzorku. Ovi nalazi sugerišu da su, nakon pandemije, kafići dobili veći značaj kao prostori društvene povezanosti, emocionalne udobnosti i simboličke vrednosti, prevazilazeći svoju funkcionalnu ulogu mesta konzumacije.

Ključne reči: kafić, ponašanje potrošača, iskustvo u kafiću, COVID-19, menadžment u ugostiteljstvu.

SHIFTS IN COFFEE SHOP VISITING PRACTICES BEFORE AND AFTER COVID-19

Abstract: This study explores how coffee shop visits as a form of everyday social practice have changed before and after the COVID-19 pandemic. The analysis is based on survey data from 360 respondents, including 194 collected in 2014 and 166 in 2023. The sample was predominantly female (75%), with an average age of 29 years; nearly half held a university degree, most reported below-average income, and the majority resided in urban areas. Respondents were largely students or employed, and most were either single or in a relationship. Perceptions of coffee shop experiences were measured using an adapted model of place attachment in the coffee shop developed by Waxman (2006). Using Promax principal component analysis, four dimensions of experience were identified: tangible, social, coffee, and intangible. Comparative results indicate that social ($t=-2.83$, $p<0.01$) and intangible ($t=-5.28$, $p<0.01$) dimensions were evaluated more positively in the post-COVID sample. These findings suggest that, following the pandemic, coffee shops have gained increased importance as spaces for social connection, emotional comfort, and symbolic value, extending beyond their functional role as places of consumption.

Keywords: coffee shop, consumer behaviour, coffee shop experience, COVID-19, hospitality management

1 University of Novi Sad, Faculty of Sciences, tamara.jovanovic@dgt.uns.ac.rs, lenka.istijanovic@gmail.com
2 Agricultural Institute of Slovenia, lazar.pavic@um.si

Boško Mekinjić¹
Miloš Grujić²
Dragana Vujičić Stefanović¹

SINERGIJA ISLAMSKIH FINANSIJA I ZELENIH OBVEZNICA – KOMPARATIVNA ANALIZA ODRŽIVOG RAZVOJA

Apstrakt: Rad istražuje interakciju između islamskog finansijskog sistema i zelenih obveznica, analizirajući prednosti i izazove njihove integracije u okviru globalnih ciljeva održivog razvoja. Problem istraživanja fokusiran je na šerijatsku usklađenost zelenih instrumenata i rizike od „greenwashinga” koji ugrožavaju etički integritet investicija. Predmet istraživanja obuhvata mehanizme usklađivanja zelenih obveznica sa ciljevima Maqasid al-Shariah, uz naglasak na zaštitu života, imovine i budućih generacija. Metodološki pristup zasnovan je na komparativnoj analizi studija slučaja islamskih tržišta, kao vodećih tržišta u emisiji zelenog sukuka. Rezultati studije potvrđuju da integracija šerijatskih principa pruža dodatni nivo kontrole koji značajno smanjuje rizik od lažnog predstavljanja ekoloških efekata. Analiza pokazuje da sinergija ova dva modela direktno doprinosi socijalnoj pravdi i inkluzivnom ekonomskom razvoju, rješavajući goruće ekološke probleme uz očuvanje moralnih standarda. Istraživanje identifikuje značajne barijere u vidu neujednačenih regulatornih okvira i nedostatka specijalizovanog znanja u revizorskoj praksi. Glavne preporuke studije usmjerene su ka vladama i finansijskim institucijama u cilju uspostavljanja preciznih standarda izvještavanja i jačanja međunarodne saradnje. Zaključno, rad naglašava da islamske finansije nisu samo religijski koncept, već važan alat za mobilizaciju kapitala prema održivoj i pravednoj budućnosti.

Ključne riječi: zelene obveznice; zeleni sukuk, održivi razvoj, islamske finansije, greenwashing

1 Univerzitet u Banjoj Luci, Ekonomski fakultet, bosko.mekinjic@ef.unibl.org, dragana.vujicic-stefanovic@ef.unibl.org

2 Nezavisni univerzitet Banja Luka, Ekonomski fakultet, milos.grujic@nubl.org

THE SYNERGY OF ISLAMIC FINANCE AND GREEN BONDS: A COMPARATIVE ANALYSIS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Abstract: This paper explores the interaction between the Islamic financial system and green bonds, analyzing the potential benefits and challenges of their integration within the framework of global Sustainable Development Goals (SDGs). The primary research problem focuses on the Shariah compliance of green instruments and the risks of “greenwashing,” which jeopardize the ethical integrity of investments. The scope of the research encompasses the mechanisms for aligning green bonds with the objectives of Maqasid al-Shariah, with an emphasis on the protection of life, property, and future generations. The methodological approach is based on a comparative analysis of case studies from Islamic markets, as leading markets in the issuance of green sukuk. The results of the study confirm that the integration of Shariah principles provides an additional level of control that significantly reduces the risk of misrepresenting environmental impacts. The analysis demonstrates that the synergy of these two models directly contributes to social justice and inclusive economic development, addressing urgent environmental issues while preserving moral standards. The research identifies significant barriers in the form of inconsistent regulatory frameworks and a lack of specialized knowledge in auditing practice. The main recommendations of the study are directed toward governments and financial institutions with the aim of establishing precise reporting standards and strengthening international cooperation. In conclusion, the paper emphasizes that Islamic finance is not merely a religious concept, but a powerful tool for mobilizing capital toward a sustainable and equitable future. The findings provide practical solutions for policymakers and investors striving for ethical resource management in the era of climate change.

Keywords: *green bonds; green sukuk; sustainable development; Islamic finance; greenwashing*

Tjaša Vukmanič¹
Lazar Pavić^{1,2}

AKTUELNI PROBLEMI U ISTRAŽIVANJU KRATKIH LANACA SNABDEVANJA HRANOM: ŠTA DEFINIŠE STAVOVE GENERACIJE Z PREMA LOKALNOJ HRANI?

Apstrakt: Rad ispituje odnos generacije Z prema lokalnoj hrani i kratkim lancima snabdevanja u kontekstu održivih prehrambenih sistema i uloge prehrambenih brendova u njima. Glavni istraživački problem je ograničeno razumevanje specifičnih karakteristika generacije Z u kontekstu održive potrošnje u vezi sa sa brendovima lokalne hrane. Istraživanje je sprovedeno putem sistematičnog pregleda literature o ponašanju generacije Z, njihovim kupovnim i prehrambenim navikama, kao i njihovoj aktivnoj uključenosti u kratke lance snabdevanja hranom. Rezultati ukazuju da, iako je generacija Z veoma heterogena, ona vrednuje kvalitet, zdravlje, etičke i ekološke aspekte lokalne hrane kao ključne faktore koji utiču na odluke o kupovini. Međutim, često postoji jaz između izraženih stavova i stvarnog ponašanja. Posebno značajan izazov predstavlja generacijski jaz između starijih proizvođača i omlade, digitalno orijentisane generacije Z, što utiče na efikasnost marketinške komunikacije i dostupnost lokalne hrane. Rad naglašava ulogu brendova lokalne hrane kao ključnih elemenata održivih lokalnih prehrambenih sistema i kao posrednika koji grade poverenje, dugoročnu angažovanost i lojalnost potrošača. Preporuke za buduća istraživanja uključuju empirijske studije o segmentaciji potrošača generacije Z u oblasti lokalne hrane, istraživanje strategija digitalizacije kratkih lanaca snabdevanja, kao i primenu mehanizama za smanjenje generacijskog jaza između ponude i potražnje, koji negativno utiče na percepciju održivih prehrambenih lanaca iz perspektive potrošača.

Ključne reči: generacija Z, lokalna hrana, kratki lanci snabdevanja hranom, ponašanje potrošača, digitalizacija, marketinška komunikacija

1 University of Maribor, Faculty of Agriculture and Life Sciences, tjas.vukmanic@um.si
2 Agricultural Institute of Slovenia, lazar.pavic@um.si

CURRENT ISSUES IN SHORT FOOD SUPPLY CHAIN RESEARCH: WHAT DEFINES GENERATION Z ATTITUDES TOWARDS LOCAL FOOD?

Abstract: The paper examines Generation Z's relationship with local food and short food supply chains in the context of sustainable food systems and the role of food brands. The main research problem is the limited understanding of Generation Z's specific characteristics in sustainable consumption, particularly in relation to local food brands. The study was conducted through a systematic literature review on Generation Z's behavior, shopping and dietary habits, and their engagement with short food supply chains. Findings indicate that, although Generation Z is highly heterogeneous, it values quality, health, ethics, and environmental aspects of local food as key factors influencing purchasing decisions. However, a gap often exists between their expressed attitudes and actual behavior. A particularly significant challenge is the generational gap between older producers and the young, digitally-oriented Generation Z, which affects the effectiveness of marketing communication and access to local food. The paper highlights the role of local food brands as crucial elements of sustainable local food systems and as intermediaries that build trust, long-term engagement, and consumer loyalty. Recommendations for future research include empirical studies on segmenting Generation Z consumers of local food, exploring digitalization strategies for short food supply chains, and implementing mechanisms to reduce the generational gap between supply and demand, which negatively affects the perception of sustainable food chains from the consumers' perspective.

Keywords: *Generation Z, local food, short food supply chains, consumer behavior, digitalization, marketing communication*

Neven Šerić¹
Domagoj Grgić¹
Jovana Trifković²

MITOVI I LEGENDE O TEMPLARIMA U DALMACIJI KAO PLATFORMA RAZVOJA SPECIJALIZIRANIH TURISTIČKIH PROIZVODA

Apstrakt: Templarska baština i Templari su vrijedan relikv povijesti civilizacije. Mitovi i legende povezani s povijesnim činjenicama marketinški su iskoristiv narativ za kreiranje specijaliziranih turističkih proizvoda. U radu su predstavljeni nalazi vezani uz boravak i djelovanje Templara u Dalmaciji, u Klisu kod Splita i Vrani kod Zadra. Ove destinacije karakteriziraju viteško-ratnička povijesna obilježja pa bi nadogradnja turističkih sadržaja s onima temeljenima na templarskoj baštini bila marketinški dobrodošla. S obzirom na to da su Templari ustrojili strogi kodeks života, ratovanja i vjere sukladno tome i turističke sadržaje razvijene na njihovoj baštini treba uskladiti s određenim standardima argumentiranima u radu. Templarska baština postoji u mnogim zemljama Europe, pa su smjernice i sugestije vezane uz kreiranje specijaliziranih turističkih proizvoda argumentirane u ovome radu iskoristive i u širem kontekstu.

Ključne riječi: *turizam, templari, Dalmacija, Klis, Vrana*

MYTHS AND LEGENDS ABOUT THE TEMPLARS IN DALMATIA AS A PLATFORM FOR THE DEVELOPMENT OF SPECIALIZED TOURIST PRODUCTS

Abstract: The Templar heritage and the Templars are a valuable relic of the history of civilization. Myths and legends associated with historical facts are a marketing narrative that can be used to create specialized tourist products. The paper presents findings related to the stay and activities of the Templars in Dalmatia, in Klis near Split and Vrana near Zadar. These destinations are characterized by knightly and warrior historical features, so upgrading tourist destination content with those based on the Templar heritage would be welcome from a marketing perspective. Given that the Templars established a strict code of life, warfare and religion, tourist content developed on their heritage should accordingly be aligned with certain standards argued in the paper. The Templar heritage exists in many European countries, so the guidelines and suggestions related to the creation of specialized tourist products argued in this paper can also be used in a wider context.

Keywords: *tourism, templars, Dalmatia, Klis, Vrana*

1 Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet, nseric@efst.hr, domagojgrgic@hotmail.com
2 Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Ekonomski fakultet, trifkovicjovana910@yahoo.com

Barbara Kopačin¹
Eda Birsa¹

UMETNOSTNO IZOBRAŽEVANJE KOT TEMELJ KULTURNO-USTVARJALNIH KOMPETENC IN DIGITALNO PODPRTE ZELENE PREOBRAZBE

Povzetek: V času hitrih tehnoloških in okoljskih sprememb umetnostno izobraževanje v osnovni šoli pomembno prispeva k razvoju kulturno-ustvarjalnih kompetenc ter podpira digitalno podprto zeleno preobrazbo. Raziskava preučuje stališča ravnateljev o vlogi umetniškega izobraževanja pri razvoju teh kompetenc ter njegovi povezanosti s trajnostnimi usmeritvami šole. V raziskavi je sodelovalo 12 ravnateljev in ravnateljic slovenskih osnovnih šol. Podatke smo zbrali s tremi fokusnimi skupinami in jih analizirani s tematsko analizo. Ugotovili smo, da ravnatelji pri umetnostnem izobraževanju prepoznavajo digitalno tehnologijo kot eno izmed možnosti za nadgradnjo izražanja, hkrati pa opozarjajo na tveganja pretirane rabe umetne inteligence, ki lahko oslabi avtentičnost ustvarjanja in kritično mišljenje. Umetnost povezujejo z oblikovanjem vrednot, skupnosti ter odgovornega odnosa do okolja in poudarjajo pomen preišljene rabe tehnologije ter podpore vodstva pri trajnostnem razvoju šole. Raziskava pogloblja razumevanje povezanosti umetnostnega izobraževanja z digitalno preobrazbo in trajnostnimi usmeritvami ter poudarja vlogo šolskega vodstva pri razvoju trajnostne šolske kulture.

Ključne besede: *umetnostno izobraževanje, kulturno-ustvarjalne kompetence, digitalne tehnologije, trajnostno izobraževanje, šolsko vodstvo*

ARTS EDUCATION AS A FOUNDATION OF CULTURAL-CREATIVE COMPETENCIES AND DIGITALLY SUPPORTED GREEN TRANSFORMATION

Abstract: In a time of rapid technological and environmental change, arts education in primary schools makes a significant contribution to the development of cultural-creative competencies and supports digitally facilitated green transformation. The study examines principals' views on the role of visual arts and music education in fostering these competencies and their connection with the school's sustainability orientations. The research involved 12 principals from Slovenian primary schools. Data were collected through three focus groups and analysed using thematic analysis. The findings indicate that principals recognise digital technology as a means of enhancing artistic expression, while also warning of the risks associated with the excessive use of artificial intelligence, which may weaken the authenticity of creative processes and critical thinking. Arts education is further associated with the formation of values, community building, and a responsible attitude towards the environment. The study deepens understanding of the relationship between arts education, digital transformation and sustainability, and highlights the role of school leadership in fostering a sustainable school culture.

Keywords: *arts education, cultural-creative competencies, digital technologies, education for sustainability, school leadership*

¹ Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta, barbara.kopacin@pef.upr.si, eda.birsa@pef.upr.si

Tanja Rihtaršič¹
Matjaž Rihtaršič²

STRANA IZRAVNA ULAGANJA I REGIONALNI RAZVOJ U KONTEKSTU REINDUSTRIJALIZACIJE I ZELENE TRANZICIJE

Apstrakt: Globalno ekonomsko restrukturiranje, intenzivirano geopolitičkom neizvjesnošću i zahtjevima održivosti, preoblikovalo je determinante stranih izravnih ulaganja (FDI). U europskom kontekstu reindustrijalizacija i zelena tranzicija postale su središnji razvojni prioriteti, osobito za tranzicijske ekonomije koje teže strukturnoj modernizaciji i snažnijoj integraciji u regionalne lance vrijednosti. Ovaj rad analizira ulogu stranih izravnih ulaganja u regionalnom razvoju Bosne i Hercegovine u širem okviru zemalja srednje i istočne Europe (CEE). Istraživanje se temelji na Dunningovoj eklektičnoj paradigmi te integrira makroekonomske, institucionalne i strukturne pokazatelje s ciljem procjene nacionalne investicijske atraktivnosti. Primjenom kompozitne metodologije indeksa, inspirirane podacima UNCTAD-a i Svjetskog gospodarskog foruma, uspoređuje se Bosna i Hercegovina s odabranim zemljama CEE na temelju ažuriranih empirijskih podataka za 2024. godinu. Rezultati ukazuju na to da Bosna i Hercegovina i dalje zadržava određene troškovne prednosti, uključujući konkurentne troškove rada i dostupnost energetske resursa, no istodobno su prisutna strukturna ograničenja u obliku institucionalne fragmentiranosti, administrativne neučinkovitosti i ograničenih inovacijskih kapaciteta. U kontekstu reindustrijalizacije i zelene tranzicije, alokacija suvremenih stranih ulaganja sve više ovisi o regulatornoj predvidivosti, usklađenosti s načelima održivosti i tehnološkoj spremnosti gospodarstva. Rad doprinosi razumijevanju načina na koji strana izravna ulaganja mogu potaknuti regionalni razvoj, pod uvjetom da se provedu učinkovite institucionalne reforme i strateške politike modernizacije.

Ključne riječi: strana izravna ulaganja, regionalni razvoj, reindustrijalizacija, zelena tranzicija, zemlje srednje i istočne Europe

1 Gea College – Fakultet za poduzetništvo, Tanja.Rihtarsic@gea-college.si

2 Gea College – Centar za visoko strukovno obrazovanje, rihtarsicm@gmail.com

FOREIGN DIRECT INVESTMENT AND REGIONAL DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF REINDUSTRIALIZATION AND GREEN TRANSITION

Abstract: Global economic restructuring, intensified by geopolitical uncertainty and sustainability requirements, has reshaped the determinants of foreign direct investment (FDI). In the European context, reindustrialization and green transition have become central development priorities, particularly for transition economies seeking structural modernization and stronger integration into regional value chains. This paper examines the role of foreign direct investment in regional development in Bosnia and Herzegovina within the broader framework of Central and Eastern European (CEE) economies. The research is grounded in Dunning's eclectic paradigm and integrates macroeconomic, institutional and structural indicators in order to assess national investment attractiveness. Using a composite index methodology inspired by UNCTAD and World Economic Forum data, the study compares Bosnia and Herzegovina with selected CEE countries based on updated empirical evidence for 2024. The findings indicate that while Bosnia and Herzegovina retains cost-based advantages, including competitive labour costs and energy availability, structural constraints persist in the form of institutional fragmentation, administrative inefficiencies and limited innovation capacity. In the context of reindustrialization and green transition, modern FDI allocation increasingly depends on regulatory predictability, sustainability alignment and technological readiness. The paper contributes to understanding how foreign direct investment can support regional development, provided that institutional reforms and strategic modernization policies are effectively implemented.

Keywords: *foreign direct investment, regional development, reindustrialization, green transition, CEE economies*

Bojan Ćorluka¹
Maja Kuljić¹

UTICAJ KULTURNE POLITIKE NA RAZVOJ KULTURNIH POTREBA U GRADOVIMA SARAJEVO I ISTOČNO SARAJEVO

Apstrakt: Istraživanje kulturne politike i kulturnih potreba predstavlja jedan od težih socioloških i kulturoloških problema i veoma delikatan zadatak u pokušajima da se oni u teorijskom i praktičnom smislu definišu i istraže. Jedan od osnovnih zadataka kulturne politike su istraživanje i poznavanje kulturnih potreba, koji su važni da bi se mogle planirati kulturne aktivnosti i programi (zadovoljavati kulturne potrebe), ali i zato da bi se mogao planirati kulturni razvoj (podsticati razvoj novih kulturnih potreba ili širiti krug ljudi koji će imati bogatije i raznovrsnije kulturne aspiracije). Kulturna politika nije apstraktna ideja, namjera, nego čitav niz osmišljenih i povezanih mjera i aktivnosti državnih organa koji imaju politički, pravni i finansijski autoritet da donose legitimne odluke čija je svrha da odgovore na stvarne potrebe i probleme koje vode ka ostvarenju jasno definisanog cilja u oblasti kulture i umjetnosti. Kulturna politika preko svojih „predstavnika“ političkih partija, škole, masovnih medija, institucija kulture, može da razvije senzibilitet, interesovanje i nove programe koji će produbiti i učvrstiti interesovanje publike. Kulturne potrebe se formiraju i ostvaruju tek u spoju sa određenim kulturnim sadržajima, koji postoje u vrlo konkretnim formama. Osnovna intencija rada ogleda se u utvrđivanju materijalnog stanja stanovnika u gradovima Sarajevo i Istočno Sarajevo koji utiče na stepen zadovoljavanja njihovih kulturnih potreba, kao i na praćenje podrške kulturi od strane opštinskih vlasti u navedenim gradovima. Takođe, utvrdit će se u kojoj mjeri stanovnici navedenih gradova učestvuju u kulturnim manifestacijama.

Ključne riječi: *kulturna politika, kulturne potrebe, Sarajevo, Istočno Sarajevo*

¹ Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Filozofski fakultet, bojan.corluka@ff.ues.rs.ba, maja.kuljic@ff.ues.rs.ba

THE IMPACT OF CULTURAL POLICY ON THE DEVELOPMENT OF CULTURAL NEEDS IN THE CITIES OF SARAJEVO AND EAST SARAJEVO

Abstract: Research on cultural policy and cultural needs represents one of the more challenging sociological and cultural studies issues, as well as a highly delicate task in attempts to define and examine them both theoretically and practically. One of the fundamental tasks of cultural policy is the study and understanding of cultural needs, which are essential for planning cultural activities and programs (i.e., meeting cultural needs), but also for planning cultural development (i.e., encouraging the emergence of new cultural needs or broadening the circle of people with richer and more diverse cultural aspirations). Cultural policy is not an abstract idea or intention, but rather a series of carefully designed and interconnected measures and activities undertaken by state authorities that possess the political, legal, and financial authority to make legitimate decisions aimed at addressing real needs and problems in order to achieve clearly defined goals in the fields of culture and the arts. Through its “representatives”—political parties, schools, mass media, and cultural institutions—cultural policy can develop sensitivity, interest, and new programs that deepen and strengthen audience engagement. Cultural needs are formed and fulfilled only in conjunction with specific cultural contents that exist in very concrete forms. The main objective of this paper is to determine the material conditions of residents in the cities of Sarajevo and East Sarajevo and how these conditions affect the degree to which their cultural needs are satisfied, as well as to examine the level of support for culture provided by municipal authorities in these cities. Additionally, the paper seeks to establish the extent to which residents of the aforementioned cities participate in cultural events.

Keywords: *cultural policy, cultural needs, Sarajevo, East Sarajevo*

Ivan Praznik¹
Karmen Pažek¹

EKONOMSKA PROCJENA ŠTETE U ŠUMAMA STABILNOG RAZVOJA KOJU SU PROUZROKOVALI JELENI

Apstrakt: Tokom godina, populacija jelena se značajno povećala, što je dovelo do veće štete i u poljoprivrednom i u šumarskom sektoru. Ovaj rad ispituje uticaj jelena na ekonomsku procjenu štete u šumi smreke u stadiju rasta, analiziranu tokom nekoliko decenija unutar 120-godišnjeg životnog ciklusa smreke. Pretpostavili smo da će šteta na 0,29 hektara šume u stadiju rasta uticati na ekonomsku funkciju šume, koja je važan izvor prihoda za planinska gazdinstva. Procjena štete zasniva se na potpunom istraživanju pogođenog područja kako bi se osigurala tačnost. Procjena ukazuje na 49% štete na istraživanom području, što odgovara finansijskom gubitku od 1.496,93 eura po 0,29 hektara.

Ključne riječi: ekonomija, uticaj, šteta, šumarstvo, jeleni

ECONOMIC ASSESSMENT OF DAMAGE IN POLE-STAGE FORESTS CAUSED BY RED DEER

Abstract: Over the years, the red deer population has increased significantly, leading to greater damage in both the agricultural and forestry sectors. This paper examines the impact of red deer on the economic assessment of damage in a spruce pole-stage forest, analysed over several decades within the 120-year life cycle of spruce. We assumed that damage to 0.29 ha of pole-stage forest would affect the forest's economic function, which is an important source of income for mountain farms. The damage assessment is based on a complete survey of the affected area to ensure accuracy. The evaluation indicates 49% damage in the surveyed area, corresponding to a financial loss of €1,496.93 per 0.29 ha.

Keywords: economics, impact, damage, forestry, deer

¹ University of Maribor, Faculty of Agriculture and Life Sciences, ivan.praznik@student.um.si, karmen.pazek@um.si

Ajda Bleiweis¹
Tanja Travnikar¹

UGROŽENOST KUKURUZA I IMPLIKACIJE ZA LANCE SNABDIJEVANJA HRANOM U SLOVENIJI

Apstrakt: Kratki lanci snabdijevanja hranom u nacionalnom i širem regionu zavise od stabilne domaće poljoprivredne proizvodnje. U Sloveniji kukuruz igra važnu ulogu u ovom kontekstu, jer zemlja generalno održava zadovoljavajući nivo samodovoljnosti kukuruza. Međutim, njen poljoprivredno-prehrambeni sistem ostaje snažno integrisan u međunarodne tokove roba. Posebno u posljednjih nekoliko godina, poljoprivredna proizvodnja je izložena sve većim geopolitičkim pritiscima, koji se uglavnom ogledaju u rastućim troškovima ulaganja. Istovremeno, klimatske promjene predstavljaju dodatnu i intenzivniju prijetnju proizvodnji kukuruza. Empirijski dokazi identifikuju kukuruz kao jednu od ranjivijih kultura, posebno zbog sve veće učestalosti i intenziteta suša i toplotnih valova. Stoga je bolje razumijevanje klimatskih uticaja ključno, jer promjene u proizvodnim uslovima mogu ugroziti stabilnost i otpornost kratkih lanaca snabdijevanja hranom.

Ključne riječi: *kukuruz, klimatske promjene, kratki lanci snabdijevanja hranom*

MAIZE VULNERABILITY AND IMPLICATIONS FOR SHORT FOOD SUPPLY CHAINS IN SLOVENIA

Abstract: Short food supply chains at national and the wider region depends on stable domestic agricultural production. In Slovenia, maize plays an important role in this context, as the country generally maintains a satisfactory level of maize self-sufficiency. However, its agri-food system remains strongly integrated into international commodity flows. Especially in recent years, agricultural production has been exposed to increasing geopolitical pressures, mainly reflected in rising input costs. At the same time, climate change poses an additional and intensifying threat to maize production. Empirical evidence identifies maize as one of the more vulnerable crops, particularly due to the growing frequency and intensity of droughts and heat waves. A better understanding of climate impacts is therefore crucial, as shifts in production conditions may challenge the stability and resilience of short food supply chains.

Keywords: *maize, climate change, short food supply chains*

¹ Agricultural Institute of Slovenia, Ajda.Bleiweis@kis.si, Tanja.Travnikar@kis.si

PRIMERJAVA TRENDOV PROIZVODNIH KAZALNIKOV JAGOD IN JAGODIČJA V SLOVENIJI IN EU-27

Povzetek: Pridelava jagod in jagodičja predstavlja manjši delež intenzivnih nasadov v Sloveniji, vendar je v zadnjem desetletju opazen porast površin jagodičja, medtem ko se obseg pridelave jagod bistveno ne spreminja. Članek analizira dolgoročne trende površin, skupne pridelave ter hektarskih donosov jagod in jagodičja v Sloveniji v primerjavi z državami članicami EU-27. Na podlagi uradnih statističnih podatkov so prepoznane spremembe v obsegu pridelave ter razvidne ključne razlike med državami z intenzivno, tehnološko napredno pridelavo in državami z manjšo intenziteto pridelave. Rezultati kažejo, da se dolgoročno skupna površina jagod v EU-27 zmanjšuje, medtem ko se površina jagodičja povečuje. Podoben trend je pri jagodičju opazen tudi v Sloveniji. Hektarski donosi jagod in jagodičja se na ravni EU-27 povečujejo, so pa prisotna medletna nihanja zaradi posledic podnebnih sprememb in vremenskih ujm. Ugotovitve raziskave prispevajo k boljšemu razumevanju proizvodnih trendov pri pridelavi jagod in jagodičja ter omogočajo vpogled v prilagajanje sektorja na družbene in okoljske spremembe.

Ključne besede: pridelava jagod, pridelava jagodičja, raba zemljišč, kmetijski trg

COMPARISON OF PRODUCTION INDICATOR TRENDS FOR STRAWBERRIES AND BERRIES IN SLOVENIA AND THE EU-27

Abstract: Strawberry and berry production represents a smaller share of intensive orchards in Slovenia; however, the last decade shows a marked increase in berry production area, while the extent of strawberry production remains largely unchanged. This article analyses long-term trends in the area, total production, and yields of strawberries and berries in Slovenia compared with EU-27. Based on data, changes in production volume are identified, together with differences between countries with intensive and those with lower-intensity production. The results show that the total area under strawberries in the EU-27 is decreasing, while the area under berry crops is expanding. A similar upward trend in berry cultivation is also observed in Slovenia. Yields of strawberries and berries are increasing at the EU-27 level. The findings contribute to a better understanding of production trends in strawberry and berry cultivation and provide insight into how the sector is adapting to social and environmental changes.

Keywords: strawberry production, berry production, land use, agricultural market

¹ Agricultural Institute of Slovenia, ana.hiti@kis.si, Spela.Pucihar@kis.si

ODRŽIVO UPRAVLJANJE OTPADOM OD HRANE U LOKALNOJ OKOLINI

Apstrakt: Svrha studije je analizirati situaciju oko bacanja hrane i odbačene hrane u Sloveniji i uporediti je sa situacijom u Evropskoj Uniji. Istraživanje se zasniva na kvalitativnom pristupu i analizi sekundarnih izvora. Korišten je pregled naučne i stručne literature, te analiza statističkih podataka Statističkog zavoda Republike Slovenije i Eurostata. Kao primjer dobre prakse uključena je studija slučaja evropskog SKIN projekta (Obzorje 2020), koja ispituje 100 primjera dobre prakse iz 15 zemalja EU, a zasnovana je na Delphi metodologiji. Rezultati pokazuju da je Slovenija u skladu s evropskim prosjekom u pogledu strukture proizvodnje otpada od hrane, s najvećim količinama koje se stvaraju u domaćinstvima, a slijede primarna proizvodnja i proizvodnja hrane i pića. Ipak, količina otpada od hrane po glavi stanovnika u Sloveniji je približno 64% niža od evropskog prosjeka. Analiza primjera dobre prakse u EU i svijetu potvrđuje važnu ulogu promotivnih aktivnosti i podizanja svijesti, što pokazuju uspješni programi u Sloveniji i zemljama poput Ujedinjenog Kraljevstva, Danske, Švedske, Sjedinjenih Američkih Država i Meksika.

Ključne riječi: *svijest potrošača, bacanje hrane, lanac ishrane, prehrambeni sistem, strategija od farme do stola*

SUSTAINABLE MANAGEMENT OF FOOD WASTE IN THE LOCAL ENVIRONMENT

Abstract: The purpose of the study was to analyze the situation regarding food waste and discarded food in Slovenia and compare it with the situation in the European Union. The research is based on a qualitative approach and analysis of secondary sources. A review of scientific and professional literature and an analysis of statistical data from the Statistical Office of the Republic of Slovenia and Eurostat were used. As an example of good practice, a case study of the European SKIN project (Obzorje 2020) was included, which examines 100 examples of good practice from 15 EU countries and is based on the Delphi methodology. The results show that Slovenia is in line with the European average in terms of the structure of food waste generation, with the largest quantities generated in households, followed by primary production and food and beverage production. Nevertheless, the amount of food waste per capita in Slovenia is approximately 64% lower than the European average. An analysis of examples of good practice in the EU and worldwide confirms the important role of promotional and awareness-raising activities, as demonstrated by successful programs in Slovenia and countries such as the United Kingdom, Denmark, Sweden, the United States, and Mexico.

Keywords: *consumer awareness, food waste, food chain food system, "farm-to-fork" strategy*

¹ University of Maribor, Faculty of Agriculture and Life Sciences, klara.bojnec@student.um.si, karmen.pazek@um.si

DOSTUPNOST PRIRODNIH LOKALITETA I RURALNI RAZVOJ

Apstrakt: Dostupnost prirodnih lokaliteta u odnosu na urbane i regionalne centre predstavlja ključni faktor održivog razvoja, valorizacije prirodnog i kulturnog nasljeđa, kao i razvoja agroturizma u Bosni i Hercegovini. Rad istražuje prostornu i funkcionalnu povezanost zaštićenih područja sa tri najveća urbana centra, Banjalukom, Sarajevom i Mostarom, unutar njihovih gravitacionih zona. Metodološki okvir zasniva se na GIS analizi, empirijskom izračunavanju indeksa dostupnosti i procjeni vremena putovanja. Cilj je utvrđivanje lokaliteta sa najvećim razvojnim potencijalom i definisanje smjernica za strateško planiranje agroturističkih ruta i očuvanje nasljeđa. Rezultati ukazuju na prostornu hijerarhiju dostupnosti: lokaliteti blizu urbanih centara pogodni su za kratkotrajne i svakodnevne posjete, srednje udaljeni omogućavaju jednodnevne i sezonske aktivnosti, dok udaljeni zahtijevaju višednevne boravke i dodatna infrastrukturna ulaganja. Dostupnost se potvrđuje kao ključni faktor turističke valorizacije i integracije u agroturističke tokove, čime se podstiče lokalna ekonomija i jača socio-ekonomska otpornost ruralnih zajednica. Ovaj pristup se povezuje sa ciljevima (re)industrijalizacije i nove industrijske politike, jer promovira održivi razvoj lokalnih zajednica kroz valorizaciju resursa, jačanje agroturizma i integraciju ruralnih područja u moderne ekonomske tokove. Analiza dodatno naglašava ulogu saobraćajne infrastrukture i reljefa, pružajući osnovu za dugoročnu razvojnu strategiju.

Ključne riječi: dostupnost lokaliteta, zaštićena područja, agroturizam, GIS analiza, održivi razvoj

ACCESSIBILITY OF NATURAL SITES AND RURAL DEVELOPMENT

Abstract: The accessibility of natural sites in relation to urban and regional centers represents a key factor in sustainable development, the valorization of natural and cultural heritage, and the development of agritourism in Bosnia and Herzegovina. The paper examines the spatial and functional connectivity of protected areas with the three largest urban centers, Banja Luka, Sarajevo, and Mostar, within their respective gravitational zones. The methodological framework is based on GIS analysis, empirical calculation of accessibility indices, and travel time assessment. The aim is to identify sites with the highest development potential and to define guidelines for the strategic planning of agritourist routes and heritage preservation. The results indicate a spatial hierarchy of accessibility: sites located near urban centers are suitable for short-term and daily visits; moderately distant sites enable one-day and seasonal activities; while remote sites require multi-day stays and additional infrastructure investment. Accessibility is confirmed as a key factor in tourism valorization and integration into agritourism flows, thereby stimulating the local economy and strengthening the socio-economic resilience of rural communities. This approach aligns with the goals of (re)industrialization and the new industrial policy, as it promotes sustainable development of local communities through resource valorization, strengthening agritourism, and integrating rural areas into modern economic flows. The analysis further emphasizes the role of transport infrastructure and terrain, providing a basis for long-term development strategies.

Keywords: site accessibility, protected areas, agritourism, GIS analysis, sustainable development

¹ Univerzitet u Banjoj Luci, Prirodno-matematički fakultet, tanja.mislicki-tomic@pmf.unibl.org

Aleksandra Czaplińska¹
Maria Tytyk¹
Jakub Hadyński¹

LOKALNE STRATEGIJE ZA RAZVOJ VINSKOG TURIZMA U RURALNIM PODRUČJIMA POLJSKE

Apstrakt: Članak se bavi pitanjem strateškog programiranja na lokalnom nivou u ruralnim područjima, s posebnim naglaskom na industrijske strategije. Analiza obuhvata proces planiranja i oblikovanja tržišta vinskog turizma, što je dinamično razvijajuća oblast u Poljskoj. Istraživanje se fokusira na stanovnike južnog dijela Lubuskog vojvodstva, u regiji Zielona Góra i opštini Zabór, centru proizvodnje vina u Poljskoj. Metodološka osnova studije je statistička analiza odabranog područja, pregled strateških dokumenata i kvantitativna anketa među stanovnicima Zabóra i susjednog grada Zielona Góra. Ova metodologija je dopunjena SWOT analizom resursa područja i istraživanjem poljskog tržišta vina i domaćih trendova vinskog turizma. Rezultati ukazuju na visoku svijest o potencijalu vinskog turizma među lokalnom zajednicom, uz prepoznavanje infrastrukturnih i organizacijskih barijera. Članak naglašava važnost izgradnje klastera i mreža saradnje među lokalnim preduzetnicima kako bi se optimizovali troškovi, promovisao zajednički brend i stvorila koherentna, sveobuhvatna ponuda za turiste, povećavajući pregovaračku moć i regionalnu vidljivost.

Ključne riječi: *vinski turizam, ruralni razvoj, lokalne strategije*

LOCAL STRATEGIES FOR THE DEVELOPMENT OF WINE TOURISM IN RURAL AREAS IN POLAND

Abstract: The article addresses the issue of strategic programming at the local level in rural areas, with particular emphasis on industry strategies. The analysis covers the process of planning and shaping the wine tourism market, which is a dynamically developing field in Poland. The research focuses on the inhabitants of the southern part of the Lubuskie Province, in the Zielona Góra region and the municipality of Zabór, the center of wine production in Poland. The methodological basis of the study is statistical analysis of the selected area, a review of strategic documents, and a quantitative survey among inhabitants of Zabór and the neighboring city of Zielona Góra. This methodology was supplemented by a SWOT analysis of the area's resources and desk research on the Polish wine market and domestic wine tourism trends. The results indicate a high awareness of wine tourism potential among the local community, while recognizing infrastructural and organizational barriers. The article emphasizes the importance of building clusters and cooperation networks among local entrepreneurs to optimize costs, promote a common brand, and create a coherent, comprehensive offer for tourists, increasing bargaining power and regional visibility.

Keywords: *wine tourism, rural development, local strategies*

¹ Poznań University of Life Sciences, tytykmar@gmail.com

Suad Huskić¹
Almir Ljevaković¹
Darko Petković²

STRATEŠKI PRAVCI RAZVOJA LOKALNIH SREDINA I POZICIJA PRIVATNOG PREDUZETNIŠTVA U NJIMA

Apstrakt: Lokalna zajednica u Tešnju, gradiću sa oko 45 000 stanovnika u srednjem dijelu Bosne i Hercegovine, predstavlja na određeni način "ekonomsko čudo" u širem regionalnom kontekstu. Naime, "gradić" koji čini oko 1,5-2 % populacije države BiH u privrednom smislu daje oko 8-10% GDP BiH sa naglašenom privredom i trgovinom. Koliko se objektivno i precizno može sve strateški planirati i predvidjeti? Da li se sve može strateški planirati i uostalom koliko su lokalne strategije u današnjim uslovima globalnih tokova uopšte moguće i upotrebive. Jasno je da strategije razvoja lokalnih, regionalnih ili državnih nivoa ne vode u velikoj mjeri računa o privatnim biznisima. A takvih je ponajviše u Tešnju. No jasno je također da ni privatni biznisi ne mogu da se dugoročno razvijaju izvan proklamovanog konteksta razvoja lokalne i regionalne zajednice. Na bazi praćenja stanja za jednu kalendarsku godinu (primjer 2025 godina) pokazano je kako se strategija prati i "fino balansira" u vremenu i ekonomskom trenutku. Ključni rezultat ostvarenog progresa Strategije razvoja Općine Tešanj za 2025. godinu ogleda se u kontinuiranom napretku u realizaciji strateških ciljeva, posebno kroz jačanje lokalne ekonomije, unapređenje komunalne i društvene infrastrukture te povećan stepen usklađenosti planskih i budžetskih dokumenata sa Strategijom razvoja. U 2025. godini ostvaren je viši nivo operacionalizacije strateških mjera, poboljšana je međusektorska saradnja, a mehanizmi praćenja i izvještavanja su dodatno unaprijeđeni, čime su stvoreni stabilni preduслови za nastavak implementacije Strategije u narednom periodu.

Ključne riječi: *strateški pravci, lokalni razvoj, strategija razvoja, akcioni plan, indikatori, privatno poduzetništvo*

1 Općina Tešanj, almir.ljevakovic@opcina-tesanj.ba, suad.huskic@opcina-tesanj.ba

2 Centar za inovativnost i preduzetništvo Univerziteta u Zenici, darko.petkovic@unze.ba

STRATEGIC DIRECTIONS OF LOCAL COMMUNITY DEVELOPMENT AND THE POSITION OF PRIVATE ENTREPRENEURSHIP WITHIN THEM

Abstract: The local community of Tešanj, a town with approximately 45,000 inhabitants located in the central part of Bosnia and Herzegovina, represents in a certain way an “economic miracle” within the broader regional context. Namely, this “small town,” which accounts for about 1.5–2% of the total population of Bosnia and Herzegovina, contributes approximately 8–10% of the country’s GDP, with a particularly strong emphasis on industry and trade. How objectively and precisely can everything be strategically planned and predicted? Can everything be strategically planned at all, and ultimately, to what extent are local development strategies feasible and applicable in today’s conditions of global flows? It is clear that development strategies at the local, regional, or national level do not, to a large extent, take private businesses into account. And there are most of them in Tešanj. However, it is also evident that private enterprises cannot develop sustainably in the long term outside the proclaimed framework of local and regional community development. Based on monitoring the situation over one calendar year (the example of 2025), it has been demonstrated how the strategy is monitored and “finely balanced” in time and in the given economic moment. The key result of the achieved progress in implementing the Development Strategy of the Municipality of Tešanj for 2025 is reflected in continuous advancement in achieving strategic objectives, particularly through strengthening the local economy, improving communal and social infrastructure, and increasing the level of alignment between planning and budgetary documents with the Development Strategy. In 2025, a higher level of operationalization of strategic measures was achieved, intersectoral cooperation was improved, and monitoring and reporting mechanisms were further enhanced, thereby creating stable preconditions for the continued implementation of the Strategy in the upcoming period.

Keywords: *strategic directions, local development, development strategy, action plan, indicators, private entrepreneurship*

PONUDA LOKALNIH POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA U BELTINCI – ANALIZA STUDIJE SLUČAJA

Apstrakt: Studija je analizirala poljoprivredna gazdinstva u opštini Beltinci, s ciljem proučavanja trenutnog stanja poljoprivrede, njenih budućih razvojnih perspektiva, udjela prerađenih poljoprivrednih proizvoda i poboljšanja marketinških mogućnosti na osnovu integracije i saradnje poljoprivrednika, uz pomoć opštine. Korišteni su provjerljivi podaci Zavoda za statistiku i Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i hrane. Prikazani su grafikoni o broju poljoprivrednih gazdinstava, o statusu i orijentaciji poljoprivrednih gazdinstava, o korištenju zemljišta, o prerađenim proizvodima, o prodaji, o izazovima u poljoprivredi, o modernizaciji i o saradnji između poljoprivrednika. Analiza podataka provedena je korištenjem 1KA softvera. Utvrđeno je da je 78% svih gazdinstava u opštini naturalno, a 33% je tržišno orijentisano. Međutim, takođe je utvrđeno da se broj poljoprivrednih gazdinstava smanjuje. Utvrđeno je i da je 83% poljoprivrednika spremno na međusobnu saradnju kako bi poboljšali marketinške mogućnosti svojih proizvoda. Nalazi ukazuju na značajan potencijal za poboljšanje konkurentnosti kroz povećanu saradnju i ciljanu podršku opštinama. Studija doprinosi boljem razumijevanju strukturnih izazova i razvojnih mogućnosti u poljoprivredi na lokalnom nivou.

Ključne riječi: *lokalni poljoprivredni proizvodi, istraživanje, analiza, opština*

OFFER OF LOCAL AGRICULTURAL PRODUCTS IN BELTINCI – CASE STUDY ANALYSIS

Abstract: The study analysed agricultural holdings in the municipality of Beltinci, with the aim of studying the current state of agriculture, its future development prospects, the share of processed agricultural products and the improvement of marketing opportunities on the basis of the integration and cooperation of farmers among themselves, with the assistance of the municipality. Verifiable data from the Statistical Office and the Ministry of Agriculture, Forestry and Food were used. Charts are presented on the number of agricultural holdings, on the status and orientation of agricultural holdings, on land use, on processed products, on sales, on farming challenges, on modernisation and on cooperation between farmers. Data analysis was carried out using 1KA software. 78% of all farms in the municipality were found to be subsistence farms and 33% market-oriented. However, it was also found that the number of agricultural holdings is decreasing. It was also found that 83% of farmers are willing to cooperate with each other in order to improve the marketing possibilities of their products. The findings indicate significant potential for improving competitiveness through increased cooperation and targeted municipal support. The study contributes to a better understanding of structural challenges and development opportunities in agriculture at the local level.

Keywords: *local agricultural products, survey, analysis, municipality*

¹ University of Maribor, Faculty of Agriculture and Life Sciences, nika.hozjan@student.um.si, karmen.pazek@um.si

Eliza Raffai¹
Éva Happ¹
Eszter Petra Májer¹

MEKE VJEŠTINE U VISOKOM OBRAZOVANJU U TURIZMU I UGOSTITELJSTVU: KVANTITATIVNA STUDIJA MEĐU STUDENTIMA PRVE GODINE NA UNIVERZITETU SZÉCHENYI ISTVÁN

Apstrakt: Kako se očekivanja poslodavaca u sektoru turizma i ugostiteljstva mijenjaju, visokoškolske ustanove su dužne naglasiti važnost razvoja i evaluacije mekih vještina studenata. U skladu sa zahtjevima industrije i modernim nastavnim planovima i programima zasnovanim na kompetencijama, ova studija ispituje meke vještine koje studenti prve godine studija turizma i ugostiteljstva donose na Univerzitet Széchenyi István. Cilj ove studije je mapirati meke vještine studenata prve godine na početnom nivou kako bi se utvrdilo koje vještine zahtijevaju daljnji razvoj tokom univerzitetskih studija kako bi se ispunila očekivanja industrije. Primarno kvantitativno istraživanje analiziralo je podatke o kompetencijama 53 studenta upisanih na studij turizma i ugostiteljstva u septembru 2025. godine. Podaci su prikupljeni putem strukturiranog upitnika koji je korišten za mjerenje 8 ključnih kompetencija studenata: analitičke vještine, rješavanje problema, komunikacija, inicijativa, organizacija zadataka, timski rad, kreativnost i kritičko razmišljanje. Rezultati pokazuju da su među studentima ekonomije posebno jake društvene i kreativne vještine - poput timskog rada, komunikacije, kreativnosti i inicijative, dok su analitičke vještine, rješavanje problema, organizacija zadataka i kritičko razmišljanje slabija područja. Ovo naglašava da bi fokusiranje na sistemsko razmišljanje, primjenu logičkih struktura i unapređenje strateškog razmišljanja mogla biti ključna područja za razvoj unutar ovih studentskih grupa.

Ključne riječi: kompetencije, kurikulum, visoko obrazovanje, meke vještine, turizam

SOFT SKILLS IN TOURISM AND HOSPITALITY HIGHER EDUCATION: A QUANTITATIVE STUDY AMONG FIRST-YEAR STUDENTS AT SZÉCHENYI ISTVÁN UNIVERSITY

Abstract: As employers' expectations in the tourism and hospitality sector evolve, higher education institutions are required to emphasize the importance of developing and evaluating students' soft skills. In line with industry demands and modern competency-based curricula, this study examines the soft skills that first-year Tourism and Hospitality students bring to Széchenyi István University. This study aims to map the entry-level soft skills of first-year students in order to identify which skills require further development during their university studies to meet industry expectations. The primary quantitative research analysed data on the entry-level competences of 53 students enrolled in Tourism and Hospitality studies in September 2025. Data were collected through a structured questionnaire employed to measure 8 key competences of students: analytical skills, problem-solving, communication, initiative, task organization, teamwork, creativity, and critical thinking. The results show that, among students in economics studies, social and creative skills - such as teamwork, communication, creativity, and initiative - are especially strong, while analytical skills, problem-solving, task organization, and critical thinking are weaker areas. This underscores that focusing on systems thinking, applying logical structures, and enhancing strategic thinking could be key areas for development within these student groups.

Keywords: competences, curriculum, higher education, soft skills, tourism

¹ Széchenyi István University, Hungary, raffai.eliza@ga.sze.hu, happ.eva@sze.hu, majer.eszter@sze.hu

INTERAKCIJA IZMEĐU RIBARSTVA I EKOSISTEMA U RAZLIČITIM ZEMLJAMA

Apstrakt: Razvoj ribarstva doprinosi rješavanju problema snabdijevanja stanovništva proizvodima koji sadrže proteine, s jedne strane, ali s druge strane, emisije štetnih materija iz akvakulture imaju negativan uticaj na ekosistem. Zagađenje zraka, vode i tla uzrokovano razvojem industrije i poljoprivrede negativno utiče na rast riblje proizvodnje. Ovaj rad proučava interakciju i uticaj između razvoja ribarstva i ekosistema u sljedećim zemljama sa sličnim ekonomijama: Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Srbija, Hrvatska, Makedonija i Kosovo. Cilj. Cilj studije je razvoj modela za procjenu interakcije između rasta ribarske industrije i ekosistema. Metode. Članak predstavlja metode (ekonometrijske i statističke) analize vremenskih serija ribarstva i ekosistema kako bi se procijenila interakcija i međusobni uticaj između: a) ribarstva (divljih životinja) i akvakulture, b) interakcije emisija štetnih materija iz industrije akvakulture i industrijskog i poljoprivrednog zagađenja. Predstavljene modeli omogućavaju rješavanje sljedećih specifičnih ciljeva: a) procjena uticaja emitovanih štetnih materija uzrokovanih razvojem ribarske industrije na rast zagađenja ekosistema u šest zemalja; b) procijeniti uticaj zagađenja zraka, vode i tla uzrokovano industrijskim i poljoprivrednim razvojem na rast proizvodnje ribarstva. Skup podataka: Studija je koristila podatke iz Razvojnih indikatora Svjetske banke i globalne referentne baze podataka FAOSTAT. Modeli: Rješenje problema obrađenih u ovoj studiji zasniva se na vektorskim autoregresivnim sistemskim modelima, panel analizi i dinamičkim sistemima, predstavljenim kao Lotka-Volterra i Richardson modeli.

Ključne riječi: *ribarstvo, ekosistem, zagađenje, rast, ekonometrija, spektralna analiza*

ACROSS COUNTRIES INTERACTION BETWEEN FISHERIES AND ECOSYSTEM

Abstract: The development of fisheries contributes to the solution of the problem of supplying the population with protein-containing products, on the one side, but on the other side, emissions of harmful substances from aquaculture have a negative impact on the ecosystem. Pollution of air, water and soil caused by the development of industry and agriculture has a negative impact on the growth of fishery output. This paper studies the interaction and impact between the development of fisheries and the ecosystem in the following countries with similar economies: Bosnia and Herzegovina, Montenegro, Serbia, Croatia, Macedonia and Kosovo. Objectives. The aim of the study is to develop models for assessing the interaction between growth of fishery industry and the ecosystem. Methods. The article presents methods of (econometric and statistical) analyzing of fisheries and ecosystem time series to assess the interaction and mutual influence between: a) fisheries (wild animals) and aquaculture, b) the interaction of emissions of harmful substances of aquaculture industry and the industrial and agriculture pollution. The presented models allow to solve the following specific goals: a) assess the impact of emitted harmful substances caused by the development of the fishing industry on the growth of ecosystem pollution in six countries; b) assess the impact of air, water, and soil pollution caused by industrial and agricultural development on the growth of fisheries output. Dataset: The study utilized data from the World Bank Development Indicators and the global FAOSTAT reference database. Models: The solution to the problems addressed in this study is based on vector autoregressive system models, panel analysis, and dynamic systems, represented as Lotka-Volterra and Richardson models.

Keywords: *fisheries, ecosystem, pollution, growth, econometrics, spectral analysis*

Wiktorija Hoffmann¹
Aleksandra Ostrowska¹
Joanna Kuciel¹
Kacper Bernacki¹
Kinga Smolińska-Bryza¹
Dawid Jabkowski¹

EKONOMSKI TEMELJI ZELENE EKONOMIJE U POLJSKOJ: IMPLIKACIJE ZA KRATKE LANCE SNABDIJEVANJA HRANOM I REGIONALNI RAZVOJ

Apstrakt: Cilj ovog članka je da utvrdi značaj kratkih lanaca snabdijevanja za lokalni i regionalni razvoj u Poljskoj. Lanac snabdijevanja u Poljskoj definisan je kao koordinisani skup ljudi, finansijskih i materijalnih resursa i aktivnosti uključenih u proces isporuke robe i usluga od proizvođača do krajnjeg potrošača. Kratki lanci snabdijevanja (SSC) su temelj zelene ekonomije, s ciljem smanjenja broja posrednika i izgradnje direktnih odnosa zasnovanih na povjerenju. Članak predstavlja stanje kratkih lanaca snabdijevanja u Poljskoj koristeći primjer odabranih organizacija i inicijativa, kao što su Zelena pijaca u Poznanju, Sady Grójeckie, Warmiński Koszyk i Wiejska e-skrzynka. Ovi slučajevi pokazuju uticaj napredne digitalizacije na razvoj lokalnih tržišta hrane, posebno u smislu skraćivanja distributivnih kanala, povećanja pristupa lokalnim proizvodima i jačanja odnosa između proizvođača i potrošača. Ekonomska osnova kratkih lanaca snabdijevanja zasniva se na preuzimanju tržišnih marži od strane poljoprivrednika i diverzifikaciji svojih prihoda kroz poljoprivrednu maloprodaju (RHD), marginalne, lokalne i ograničene (MOL) aktivnosti i agroturizam. Ovaj razvoj stimuliraju fondovi EU, uključujući inicijative Programa ruralnog razvoja (RDP) i Lokalnih akcijskih grupa (LAG), kao i kontinuirana digitalizacija i rastuća potražnja za lokalnom hranom. Takođe, razvoj lokalnih tržišta i kratkih lanaca snabdijevanja u prehrambenom sektoru u skladu je s evropskom strategijom Od farme do stola, koja nastoji da osigura bolji kvalitet hrane, smanji otpad i smanji utjecaj prehrambenih sistema na okolinu. Analiza predstavljena u članku ističe potencijal kratkih lanaca snabdijevanja u političkim procesima i daje značajan doprinos debati o strategijama za podršku lokalnim i regionalnim tržištima hrane.

Ključne riječi: zelena ekonomija, kratki lanci snabdijevanja (SSC), strategija od farme do stola, regionalni razvoj, održiva poljoprivreda

THE ECONOMIC FOUNDATIONS OF THE GREEN ECONOMY IN POLAND: IMPLICATIONS FOR SHORT FOOD SUPPLY CHAINS AND REGIONAL DEVELOPMENT

Abstract: The aim of this article is to determine the significance of short supply chains for local and regional development in Poland. The supply chain in Poland is defined as a coordinated set of people, financial and material resources, and activities involved in the process of delivering goods and services from the producer to the end consumer. Short Supply Chains (SSCs) are the foundation of the green economy, aiming to minimize the number of intermediaries and build direct relationships based on trust.

The article presents the situation of short supply chains in Poland using the example of selected organizations and initiatives, such as Poznań Green Market, Sady Grójeckie, Warmiński Koszyk, and Wiejska e-skrzynka. These cases demonstrate the impact of advancing digitalization on the development of local food markets, particularly in terms of shortening distribution channels, increasing access to local products, and strengthening producer–consumer relationships. The economic basis of SSCs is based on farmers taking over market margins and diversifying their income through agricultural retail trade (RHD), marginal, local, and limited (MOL) activities, and agritourism. This development is stimulated by EU funds, including the Rural Development Program (RDP) and Local Action Group (LAG) initiatives, as well as ongoing digitization and growing demand for local food. Furthermore, the development of local markets and short supply chains in the food sector is in line with the European “Farm to Fork” Strategy, which aims to ensure better food quality, reduce waste, and decrease the environmental impact of food systems. The analysis presented in the article will highlight the potential of short supply chains in political processes and make a significant contribution to the debate on strategies for supporting local and regional food markets.

Keywords: *green economy, short supply chains (SSC), The farm to fork strategy, regional development, sustainable agriculture*

POSLOVNI MODELI VOĐENI LOGISTIKOM U KRATKIM LANCIMA SNABDIJEVANJA HRANOM: PREGLED OPERATIVNIH SLUČAJEVA U EVROPSKOJ UNIJI

Apstrakt: Kratki lanci snabdijevanja hranom (eng. SFSC) sve se više prepoznaju u Evropskoj uniji kao instrumenti za održivost, regionalni razvoj i otpornost prehrambenog sistema. Međutim, postojeća istraživanja uglavnom ispituju SFSC kroz poljoprivrednu, socijalnu ili političku perspektivu, dok logistika kao centralni mehanizam stvaranja vrijednosti ostaje nedovoljno istražena. Ovaj pregled rješava ovaj nedostatak usvajanjem perspektive vođene logistikom na uspostavljene poslovne modele SFSC koji su već implementirani i operativni u EU. Analiza se fokusira na ekonomski održive modele koji su u skladu s postojećim propisima EU o sigurnosti hrane, transportu i zaštiti okoliša, s posebnom pažnjom na organizaciju logistike, korištenje imovine i strukturu troškova. Pregled identifikuje ključne logističke mehanizme koji omogućavaju uspješne SFSC, uključujući zajedničku logističku infrastrukturu, modele kooperativnog transporta, optimizaciju hladnog lanca za male količine, konsolidaciju ruta, agregaciju potražnje i platforme za digitalnu koordinaciju. Nalazi pokazuju da je logistička efikasnost - a ne samo geografska blizina - ključna za ostvarivanje ekonomskih i ekoloških koristi i za osiguranje dugoročne održivosti kratkih lanaca snabdijevanja hranom unutar evropskog prehrambenog sistema.

Ključne riječi: kratki lanci snabdijevanja hranom, poslovni modeli vođeni logistikom, održiva logistika, regionalni prehrambeni sistemi

LOGISTICS-DRIVEN BUSINESS MODELS IN SHORT FOOD SUPPLY CHAINS: A REVIEW OF OPERATIONAL CASES IN THE EUROPEAN UNION

Abstract: Short food supply chains (SFSCs) are increasingly recognized in the European Union as instruments for sustainability, regional development, and food system resilience. Existing research, however, largely examines SFSCs through agricultural, social, or policy perspectives, while logistics as a central value-creating mechanism remains underexplored. This review addresses this gap by adopting a logistics-driven perspective on established SFSC business models that are already implemented and operational in the EU. The analysis focuses on economically viable models compliant with existing EU food safety, transport, and environmental regulations, with particular attention to logistics organization, asset utilization, and cost structures. The review identifies key logistics mechanisms enabling successful SFSCs, including shared logistics infrastructure, cooperative transport models, cold-chain optimization for small volumes, route consolidation, demand aggregation, and digital coordination platforms. Findings indicate that logistics efficiency — rather than geographical proximity alone — is critical for realizing economic and environmental benefits and for ensuring long-term viability of short food supply chains within the European food system.

Keywords: short food supply chains, logistics-driven business models, sustainable logistics, regional food systems

¹ University of Maribor, Faculty of logistics, janez.palcnik1@um.si,

Ajda Bleiweis¹
Matej Bedrač¹

IZAZOVI KLIMATSKIH PROMJENA I PRILAGOĐAVANJA U SLOVENSKOJ POLJOPRIVREDI

Apstrakt: Klimatske promjene sve više utiču na stabilnost proizvodnje hrane i ekonomsku održivost farmi. Zbog čestih suša, toplotnih talasa, mrazeva i jakih oluja, slovenska poljoprivreda je među ranjivijim sektorima, a određeni segmenti usjevne proizvodnje su posebno izloženi. U protekle dvije decenije, ekstremne vremenske prilike postale su učestalije, uzrokujući izražene fluktuacije u količini i kvaliteti poljoprivredne proizvodnje i utičući na prihode farmi, kao i na funkcionisanje cijelog lanca snabdijevanja hranom. Ovaj rad analizira ključne klimatske rizike s kojima se suočava slovenska poljoprivreda i ispituje ulogu mjera prilagođavanja, uključujući navodnjavanje, zaštitu od ekstremnih vremenskih uslova, prilagođavanja u proizvodnim praksama i instrumente za stabilizaciju prihoda. Takođe se bavi pitanjem u kojoj mjeri postojeće mjere doprinose jačanju dugoročne otpornosti i održavanju stabilne opskrbe hranom u uslovima sve većih klimatskih ekstrema.

Ključne riječi: *klimatske promjene, klimatski rizici, poljoprivredna ranjivost, strategije prilagođavanja, Slovenija*

CLIMATE CHANGE AND ADAPTATION CHALLENGES IN SLOVENIAN AGRICULTURE

Abstract: Climate change is increasingly affecting the stability of food production and the economic viability of farms. Due to frequent droughts, heat waves, frosts, and severe storms, Slovenian agriculture is among the more vulnerable sectors, with certain segments of crop production being particularly exposed. Over the past two decades, extreme weather events have become more frequent, causing pronounced fluctuations in both the quantity and quality of agricultural output and impacting farm incomes as well as the functioning of the entire food supply chain. This paper analyses the key climate risks facing Slovenian agriculture and examines the role of adaptation measures, including irrigation, protection against extreme weather events, adjustments in production practices, and income stabilisation instruments. It also addresses the question of the extent to which existing measures contribute to strengthening long-term resilience and maintaining stable food supply under conditions of increasing climate extremes.

Keywords: *climate change, climate risks, agricultural vulnerability, adaptation strategies, Slovenia*

¹ Agricultural Institute of Slovenia, ajda.bleiweis@kis.si, Matej.Bedrac@kis.si

Ben Moljk¹
Sara Bele¹
Maja Kožar¹

SPREMLJANJE STANJA TRAJNOSTNE OSKRBE S HRANO V SLOVENIJI S POMOČJO ČASOVNIH SERIJ PODATKOV

Povzetek: V luči varovanja okolja in podnebnih sprememb so se pokazale potrebe po skupnem deljenju znanja, podatkov in nasvetov kot pomoč oblikovalcem politik v evropskem okolju. 38 držav članic in sodelujočih držav preko omrežja Eionet (European Environment Information and Observation Network), ki ga upravlja in razvija Evropska agencija za okolje (EEA), skrbi za spremljanje stanja na osmih področjih, med katerimi je tudi področje Okolje in kmetijstvo. Združeno področje kmetijstva in okolja je za Slovenijo opisanos številnimi kmetijsko-okoljskimi kazalci. Ti so bili osnovna podatkovna podlaga za prikaz stanja in trendov na področju trajnostne oskrbe s hrano v Sloveniji (ARSO, 2025) po principu treh stebrov trajnosti (FAO, 2018), kot enega od osrednjih elementov trajnostnega prehranskega sistema. Pregledane in uporabljeneso bile tudi druge javno dostopne ter nekatere interne podatkovne baze. Pregled stanja in trendov je poleg stanja na področju podatkovnih podlag prednosti pokazal tudi na prednosti in slabosti pri trajnostni oskrbi s hrano v Sloveniji. Hkrati je pokazal tudi na nekatere pomanjkljivosti postavljenega koncepta spremljanja, predvsem zaradi odsotnosti ali pomanjkljivih podatkovnih podlag, kot na primer na socio-družbenem stebru trajnosti, v posameznih primerih pa tudi na primernost same vsebine. Ob tem so se oblikovali predlogi za ukrepanje ter za nadgradnjo in preoblikovanje obstoječega prehranskega sistema v bolj trajnostnega. Izsledki so lahko v pomoč pri oblikovanju politik na kmetijskem, okoljskem in družbenem področju.

Ključne besede: *kmetijsko-okoljski kazalci, trajnostna oskrba s hrano, prehranski sistem, trajnostni prehranski sistem, kmetijstvo, Slovenija*

MONITORING THE STATE OF SUSTAINABLE FOOD SUPPLY IN SLOVENIA USING TIME-SERIES DATA

Abstract: From the perspective of environmental protection and climate change, the need for joint sharing of knowledge, data and advice has become apparent to assist policymakers in Europe. 38 Member States and participating countries, through the European Environment Information and Observation Network (Eionet), which is managed and developed by the European Environment Agency (EEA), monitor the situation in eight areas, including the area of Environment and Agriculture. The latter is described for Slovenia, among others, with numerous environmental and agricultural indicators. These were the basic data basis for showing the situation and trends from sustainable food supply perspective in Slovenia (KIS, 2025) according to the principle of the three pillars of sustainability (FAO, 2018) as one of the basic elements of a sustainable food system. In addition to the advantages, the overview of the situation and trends also showed weaknesses in sustainable food supply in Slovenia, as well as some shortcomings of the established monitoring concept, mainly due to the absence or insufficient data bases. In addition, proposals for action were formulated to upgrade and transform the existing food system into a more sustainable one. The results can be helpful in shaping policies in the agricultural, environmental and social fields.

Keywords: *environmental indicators, sustainable food supply, food system, sustainable food system, agriculture, Slovenia*

Đenana Čolaković¹
Darko Petković²
Davor Sušić³
Amela Alispahić³

OČUVANJE I RAZVOJ STARIH ZANATA KAO VAŽAN ELEMENT TURISTIČKE PONUDE JEDNE REGIJE

Apstrakt: U okviru inicijative DanubeCrafts, Zeničko-dobojski kanton je identifikovan kao ključno područje za razvoj održivog tematskog turizma zasnovanog na tradicionalnim zanatima. Ovaj pristup ima za cilj stvoriti sinergije između očuvanja nematerijalne baštine i rasta ekonomskih aktivnosti povezanih sa turizmom, koji će koristiti lokalnim zanatlijama, ruralnim zajednicama i široj regionalnoj ekonomiji. EU projekat Interreg DanubeCrafts odgovara na zajednički izazov DRP-a – Specifični cilj 3.3, rješavajući pitanje bogatog kulturnog naslijeđa i neiskorištenog potencijala tradicionalnih zanata, običaja i rituala. Neki od njih polako odlaze u zaborav, zajedno sa neiskorištenim potencijalom tematskog turizma u dunavskoj regiji. Projekat ima za cilj promijeniti ovu situaciju kroz zajednički pristup više zainteresovanih strana, kroz očuvanje i razvoj tradicionalnih zanatskih proizvoda i usluga uz podršku tematskog turizma. Zaključci ovog istraživanja ukazuju na važnost oslanjanja na specifične snage Zeničko-dobojskog kantona, uz osiguravanje da su pristupi i rješenja kompatibilni sa drugim regijama i prilagodljivi njima. Razvojne inicijative trebaju imati čvrstu osnovu u lokalnom kontekstu – oslanjajući se na kulturno naslijeđe kantona, dostupnost sirovina i institucionalne kapacitete – ali osmišljene na način koji omogućava primjenu i razmjenu dobrih praksi širom šire dunavske regije.

Analiza potvrđuje da Zeničko-dobojski kanton posjeduje značajna dobra kulturne baštine, osnovu koju čine vješte zanatlije i rastući turistički sektor sa raznovrsnim atrakcijama. Dovoljne količine prirodnih sirovina kao što su drvo, vuna i glina, u kombinaciji sa autentičnim tehnikama proizvodnje, daju regiji konkurentsku prednost u razvoju prepoznatljivih turističkih proizvoda zasnovanih na zanatstvu.

Ključne riječi: *tradicionalne rukotvorine, tematski turizam, održivi regionalni razvoj, turizam zasnovan na rukotvorinama, zelena tranzicija, lokalni lanci vrijednosti, Zeničko-dobojski kanton, Dunavska regija*

1 Department for Development and International Projects of Zenica-Doboj Canton, djenana.colakovic@zdk.ba

2 Innovation and Entrepreneurship Centre at the University of Zenica, darko.petkovic@unze.ba

3 Con Vita Ltd. Zenica, info@convita.ba

PRESERVATION AND DEVELOPMENT OF OLD CRAFTS AS AN IMPORTANT ELEMENT OF A REGION'S TOURIST OFFER

Abstract: Within the framework of the DanubeCrafts initiative, Zenica-Doboj Canton has been identified as a key area for developing sustainable thematic tourism rooted in traditional crafts. This approach aims to create synergies between the preservation of intangible heritage and the growth of tourism-related economic activities, benefiting local artisans, rural communities, and the broader regional economy. The EU project Interreg DanubeCrafts responds to the common challenge of DRP - Specific Objective 3.3, by addressing rich cultural heritage and unexploited potential of traditional crafts, customs, and rituals. Some of them are fading into obscurity, together with the untapped potential of thematic tourism in Danube region. The project aims to change this situation through a multi-stakeholder jointly approach, through the preservation and development of traditional craft products and services with the support of thematic tourism “instruments”. The findings of this research point to the importance of building on the specific strengths of Zenica-Doboj Canton while ensuring that approaches and solutions are compatible with, and adaptable to, other regions. Development initiatives should be firmly rooted in the local context—drawing on the canton’s cultural heritage, raw material availability, and institutional capacities—yet designed in a way that allows for replication and exchange of good practices across the wider Danube region. The analysis confirms that Zenica-Doboj Canton possesses significant cultural heritage assets, a skilled artisan base, and a growing tourism sector with diverse attractions. The sufficient amounts of natural raw materials such as wood, wool, and clay, combined with authentic production techniques, gives the region a competitive advantage in developing distinctive craft-based tourism products.

Keywords: *traditional crafts; thematic tourism; sustainable regional development; craft-based tourism; green transition; local value chains; Zenica-Doboj canton; Danube region*

Sead Baraku¹
Elidiana Bashi¹
Blerta Dragusha¹

VELIKI PODACI U PAMETNOJ POLJOPRIVREDI: PREGLED STANJA U SJEVERNOJ ALBANIJI

Apstrakt: Pametno poljoprivredno poslovanje (Smart Farming), vođeno Velikim podacima (Big Data), Internetom stvari (IoT) i naprednom analitikom, transformiše poljoprivredu od primarne proizvodnje do cijelog agri-prehrambenog lanca snabdijevanja. Iako ova digitalna revolucija nudi značajne mogućnosti za efikasnost, održivost i tržišnu povezanost, ona takođe uvodi duboke socio-ekonomske izazove vezane za upravljanje podacima, asimetrije moći i digitalni jaz. Ovaj pregled ispituje najnovija dostignuća u primjeni Velikih podataka u pametnom poljoprivrednom poslovanju, sa posebnim fokusom na rastući sektor agri-turizma u sjevernoj Albaniji, u razvoju ruralnih područja gdje se poljoprivreda i turizam prepliću. Primjenom kombinovane metodologije, studija integriše sistematski pregled literature (2020–2025), analizu sive literature i politika, kao i primarne podatke od 33 poljoprivredna proizvođača i 26 turističkih preduzeća u regionima Thethi, Razma, Boga, Tamara, Lepushë i Vermosh. Konceptualni okvir, prilagođen teoriji upravljanja mrežom lanaca i savremenim istraživanjima digitalne poljoprivrede, strukturira analizu kroz tri nivoa: poslovni procesi (operacije na farmi, menadžment i lanac podataka), mreže zainteresovanih strana i upravljanje mrežom (upravljanje, poslovni modeli i tehnološka infrastruktura). Rezultati otkrivaju izražen tehnološki jaz: dok turistička preduzeća pokazuju umjerenu primjenu digitalnih alata za inventar i koordinaciju snabdijevanja, 72,73% poljoprivrednih proizvođača ne koristi tehnologiju. Faktorska analiza identifikuje tri ključne dimenzije usvajanja tehnologije: operativna efikasnost, tržišna povezanost i administrativni kapacitet, pri čemu se tržišna povezanost pokazuje kao najjači prediktor integracije lanca snabdijevanja između poljoprivrednika i turističkih preduzeća. Pregled takođe pokazuje da je globalni ekosistem zainteresovanih strana karakterisan dinamičnim tenzijama između vlasničkih, zatvorenih platformi i otvorenih, kolaborativnih arhitektura, sukob koji se fundamentalno fokusira na suverenitet podataka i hvatanje vrijednosti. Za sjevernu Albaniju, direktan uticaj globalnih agribiznis giganta ostaje ograničen; umjesto toga, lokalni pejzaž oblikuju mali poljoprivrednici, turistička preduzeća, zadruge, javne agencije i međunarodni razvojni partneri. Centralni izazovi nisu prvenstveno tehničke prirode, već socio-ekonomski i organizacioni: uspostavljanje pravičnih okvira za upravljanje podacima, razvoj održivih i inkluzivnih poslovnih modela za dijeljenje podataka, premošćavanje digitalnog jaza u infrastrukturi i pismenosti, osiguranje interoperabilnosti putem otvorenih standarda, i usklađivanje intenzifikacije vođene podacima sa stvarnim ciljevima održivosti. Studija zaključuje da će putanja pametnog poljoprivrednog poslovanja u ruralnim kontekstima u razvoju biti određena manje tehnološkim inovacijama, a više institucionalnim izborima i strukturom upravljanja izgrađenim oko podataka. Predlaže istraživački i politički plan koji daje prioritet političkoj ekonomiji poljoprivrednih podataka, inkluzivnim modelima upravljanja (npr. zadruge i fondovi za podatke), investicijama u otvorenu digitalnu javnu infrastrukturu, izgradnji kapaciteta lokalnih aktera i platformama za inovacije sa više zainteresovanih strana. Bez ciljane intervencije, Veliki podaci rizikuju konsolidaciju vrijednosti u spoljnim vlasničkim platformama i pogoršanje postojećih nejednakosti; međutim, uz odgovarajuće upravljanje i institucionalnu podršku, mogu osnažiti lokalne aktere, ojačati kratke lance snabdijevanja hranom i podstaći održiv, otporan razvoj agri-turizma u sjevernoj Albaniji i uporedivim regionima.

Ključne riječi: pametno poljoprivredno poslovanje, veliki podaci, agri-turizam, digitalna poljoprivreda, upravljanje podacima, integracija lanca snabdijevanja, usvajanje tehnologije, ruralni razvoj, sjeverna albanija, socio-ekonomski izazovi

¹ University of Shkodra "Luigj Gurakuqi", Faculty of Economics, seadbaraku@unishk.edu.al, elidiana.bashi@unishk.edu.al, blerta.dragusha@unishk.edu.al

BIG DATA IN SMART FARMING: A REVIEW IN NORTH ALBANIA

Abstract: Smart Farming, driven by Big Data, the Internet of Things (IoT), and advanced analytics, is transforming agriculture from primary production to the entire agri-food supply chain. While this digital revolution offers significant opportunities for efficiency, sustainability, and market connectivity, it also introduces profound socio-economic challenges related to data governance, power asymmetries, and the digital divide. This review examines the state of the art of Big Data applications in Smart Farming, with a specific focus on the emerging agri-tourism sector in Northern Albania. In this developing rural region, agriculture and tourism intersect. Employing a mixed-methods approach, the study integrates a systematic literature review (2020–2025), grey literature and policy document analysis, and primary data from 33 agricultural producers and 26 tourism enterprises across the regions of Thethi, Razma, Boga, Tamara, Lepushë, and Vermosh. A conceptual framework, adapted from chain network management theory and contemporary scholarship on digital agriculture, structures the analysis across three layers: business processes (farm operations, management, and the data chain), stakeholder networks, and network management (governance, business models, and technology infrastructure). The findings reveal a pronounced technological divide: while tourism enterprises demonstrate moderate adoption of digital tools for inventory and supply coordination, 72.73% of agricultural producers report no technology use. Factor analysis identifies three critical dimensions of technology adoption: Operational Efficiency, Market Connectivity, and Administrative Capacity, with Market Connectivity emerging as the strongest predictor of supply chain integration between farmers and tourism businesses. The review further reveals that the global stakeholder ecosystem is characterized by dynamic tension between proprietary, closed-platform models and open, collaborative architectures, a contest fundamentally centered on data sovereignty and value capture. For Northern Albania, the direct influence of global agribusiness giants remains limited; instead, the local landscape is shaped by small-scale farmers, tourism enterprises, cooperatives, public agencies, and international development partners. The central challenges are not primarily technical but socio-economic and organizational: establishing equitable data governance frameworks, developing viable and inclusive business models for data sharing, bridging the digital divide in infrastructure and literacy, ensuring interoperability through open standards, and aligning data-driven intensification with genuine sustainability goals. The study concludes that the trajectory of Smart Farming in developing rural contexts will be determined less by technological innovation alone and more by the institutional choices and governance structures built around data. It proposes a research and policy agenda that prioritizes the political economy of agricultural data, inclusive governance models (e.g., data cooperatives and trusts), investment in open digital public infrastructure, capacity building for local actors, and multi-stakeholder innovation platforms. Without deliberate intervention, Big Data risks consolidating value in external proprietary platforms and exacerbating existing inequalities; however, with appropriate governance and institutional support, it can empower local actors, strengthen short food supply chains, and foster sustainable, resilient agri-tourism development in Northern Albania and comparable regions

Keywords: *smart farming, big data, agri-tourism, digital agriculture, data governance, supply chain integration, technology adoption, rural development, northern albania, socio-economic challenges*

Gjoko Nikolovski¹
Ivona Jovanović²
Kristina Davidović²

MIGRACIONI OBRASCI I JEZIČKA POLITIKA: IMPLIKACIJE ZA TRŽIŠTE RADA U TURIZMU U CRNOJ GORI I SLOVENIJI

Apstrakt: Ovaj rad istražuje ulogu obrazovanja iz stranih jezika u sektorima turizma i ugostiteljstva u Crnoj Gori i Sloveniji, procenjujući u kojoj meri postojeće obrazovne prakse odgovaraju potrebama tržišta rada. U Crnoj Gori, engleski jezik dominira u obrazovnim programima vezanim za turizam, dok su nemački i francuski — jezici kojima govori veliki broj evropskih turista — zastupljeni u znatno manjoj meri. Istovremeno, migrantski radnici, koji čine oko 15% stanovništva, uglavnom nemaju pristup sistematskoj obuci iz crnogorskog ili engleskog jezika. Ovaj nedostatak ograničava efikasnu komunikaciju na radnom mestu i smanjuje njihovu sposobnost da uspešno komuniciraju sa međunarodnim gostima. U Sloveniji obrazovni sistem nudi engleski, nemački i italijanski jezik na svim nivoima obrazovanja, što u većoj meri odražava jezički profil glavnih turističkih tržišta zemlje. Međutim, i Crna Gora i Slovenija suočavaju se sa sličnim izazovima u prilagođavanju novim turističkim tržištima. Jezici povezani sa brzorastućim grupama posetilaca, uključujući kineski, francuski i arapski, uglavnom nisu uključeni u programe obuke za turizam. Pored toga, strukturisani profesionalni kursevi iz nacionalnih jezika i dalje su nedovoljno razvijeni. Studija ukazuje na potrebu za ciljanijim i efikasnijim jezičkim politikama, unapređenjem standarda jezičke kompetencije i proširenjem mogućnosti obuke za domaće i migrantske radnike. Takve mere su ključne za unapređenje komunikacije u turističkoj radnoj snazi i jačanje dugoročne konkurentnosti i održivosti turističkog sektora u obe zemlje.

Ključne reči: obrazovanje iz stranih jezika, turizam, ugostiteljstvo, potrebe tržišta rada, migrantska radna snaga, jezičke kompetencije.

¹ University of Maribor, Faculty of Arts, gjoko.nikolovski@um.si
² University of Montenegro, Faculty of Tourism and Hospitality

MIGRATION PATTERNS AND LANGUAGE POLICY: IMPLICATIONS FOR THE TOURISM LABOUR MARKET IN MONTENEGRO AND SLOVENIA

Abstract: This paper explores the role of foreign language education in the tourism and hospitality sectors of Montenegro and Slovenia, assessing the extent to which current educational practices correspond to labour market requirements. In Montenegro, English dominates language instruction within tourism-related education, while German and French—languages spoken by many European visitors—receive comparatively limited attention. At the same time, migrant workers, who make up around 15% of the population, generally lack access to systematic training in Montenegrin or English. This gap restricts effective workplace communication and reduces their ability to interact efficiently with international tourists. In Slovenia, the education system offers English, German, and Italian across all levels of schooling, reflecting the linguistic profiles of the country's key tourist markets. However, both Montenegro and Slovenia face similar challenges in adapting to emerging tourism markets. Languages associated with rapidly growing visitor groups, including Chinese, French, and Arabic, are largely absent from tourism-oriented training programmes. In addition, structured professional courses in the national languages remain insufficiently developed. The study highlights the importance of developing more targeted and responsive language policies, strengthening language proficiency standards, and expanding training opportunities for both domestic and migrant workers. Such measures are essential for improving communication within the tourism workforce and enhancing the long-term competitiveness and sustainability of the tourism industries in both countries.

Keywords: *foreign language education, tourism industry, hospitality sector, labour market needs, migrant workers, language competence*

Andreja Borec¹
Tina Lešnik¹

KO PROUČAVA LANCE VREDNOSTI HRANE U ZEMLJAMA BIVŠE JUGOSLAVIJE? MAPIRANJE ISTRAŽIVAČKIH TRENDOVA PUTEM BIBLIOMETRIJSKE ANALIZE U PERIODU 2001–2025

Apstrakt: Lanci vrednosti hrane igraju centralnu ulogu u ruralnom razvoju, bezbednosti hrane i tranziciji ka održivosti, ali struktura i evolucija istraživanja u ovoj oblasti ostaju neravnomerno istraženi u različitim regionalnim kontekstima. Ova studija ima za cilj da sistematski mapira naučna istraživanja o lancima vrednosti povezanih sa ruralnim razvojem i poljoprivredno-prehrambenim sistemima u zemljama bivše Jugoslavije, identifikujući vremenske trendove, prostorne i institucionalne obrasce, kao i dominantne tematske orijentacije. Bibliometrijska analiza sprovedena je na uzorku od 874 publikacije indeksirane u bazi podataka *Scopus* i objavljene u periodu između 2001. i 2025. godine. Bibliografski zapisi analizirani su pomoću softvera *VOSviewer* kako bi se ispitala mreža ko-pojavljivanja ključnih reči i tematska evolucija, dok je *ArcGIS Pro* primenjen za vizuelizaciju prostorne distribucije publikacija po zemljama i ključnim akademskim institucijama. Rezultati otkrivaju snažan rast izdavačke aktivnosti nakon 2016. godine, sa izraženim porastom početkom 2020-ih. Istraživački učinak je visoko koncentrisan u Sloveniji, Srbiji i Hrvatskoj, pri čemu ograničen broj vodećih univerziteta deluje kao regionalni istraživački centri. Analize ključnih reči ukazuju na jasan tematski zaokret sa tradicionalnog upravljanja lancima snabdevanja ka istraživanjima orijentisanim na održivost, uključujući uticaje na životnu sredinu i koncepte cirkularne ekonomije. Sveukupno, nalazi ukazuju na sazrevanje i sve veću diferencijaciju istraživačkog polja, pružajući uvid u to ko proučava lance vrednosti u poljoprivredi u zemljama bivše Jugoslavije i kako su se istraživački prioriteti menjali tokom vremena.

Ključne reči: lanac vrednosti; poljoprivredno-prehrambeni sistemi; ruralni razvoj; održivost; bibliometrijska analiza

¹ University of Maribor, Faculty of Agriculture and Life Sciences, tina.lesnik5@um.si

WHO STUDIES FOOD VALUE CHAINS IN EX-YUGOSLAV COUNTRIES? MAPPING RESEARCH TRENDS THROUGH BIBLIOMETRIC ANALYSIS IN THE 2001–2025 PERIOD

Abstract: Food value chains play a central role in rural development, food security, and sustainability transitions, yet the structure and evolution of research in this field remain unevenly explored across different regional contexts. This study aims to systematically map scientific research on value chains related to rural development and agri-food systems in ex-Yugoslav countries by identifying temporal trends, spatial and institutional patterns, and dominant thematic orientations. A bibliometric analysis was conducted using 874 publications indexed in the Scopus database and published between 2001–2025. Bibliographic records were analysed using VOSviewer to examine keyword co-occurrence networks and thematic evolution, while ArcGIS Pro was applied to visualise the spatial distribution of publications by country and key academic institutions. The results reveal a strong growth in publication activity after 2016, with a pronounced increase in the early 2020s. Research output is highly concentrated in Slovenia, Serbia, and Croatia, with a limited number of leading universities acting as regional research hubs. Keyword analyses indicate a clear thematic shift from traditional supply chain management toward sustainability-oriented research, including environmental impacts and circular economy concepts. Overall, the findings demonstrate a maturing and increasingly differentiated research field, providing insights into who studies agri-food value chains in Ex-Yugoslav countries and how research priorities have evolved over time.

Keywords: *value chain; agri-food systems; rural development; sustainability; bibliometric analysis*

BUDUĆNOST AKTIVNOG TURIZMA: PERSPEKTIVE GENERACIJE Z O TEHNOLOGIJI, ODRŽIVOSTI I ISKUSTVENIM PUTOVANJIMA

Apstrakt: Aktivni turizam se pojavio kao dominantan segment globalne turističke industrije, integrišući fizičku aktivnost sa prirodnim, kulturnim i wellness dimenzijama. Ova studija ispituje budućnost aktivnog turizma kroz prizmu generacije Z, fokusirajući se na presjek generacijskog ponašanja putnika, tehnoloških inovacija i održivosti. Istraživanje se bavi ključnim nedostatkom u literaturi kombinujući utvrđena znanja o aktivnom turizmu i preferencijama generacije Z sa perspektivama usmjerenim ka budućnosti u pogledu demografskih promjena, klimatskih izazova i tehnološke transformacije. U studiji se primjenjuje kvalitativna metodologija, koja integriše sveobuhvatan pregled literature sa analizom sadržaja 30 putopisnih eseja zasnovanih na scenarijima u prvom licu, napisanih iz perspektive 2075. godine od strane učesnika iz generacije Z. Eseji su sistematski kodirani kroz 21 tematsku dimenziju, uključujući motivaciju za putovanja, destinacije, upotrebu tehnologije, integraciju vještačke inteligencije (AI) i orijentaciju ka održivosti. Nalazi ukazuju na to da se aktivni turizam razvija u veoma složen sektor vođen iskustvom, oblikovan zdravstvenom sviješću, ekološkom sviješću i brzom digitalizacijom. Generacija Z predviđa budućnost definisanu hiper-personalizacijom vođenom vještačkom inteligencijom, imerzivnim AR/VR okruženjima, robotskim uslužnim sistemima i autonomnim transportom, uporedo sa konceptima u nastajanju kao što su putovanja u svemir. Takođe se pojavljuje i paradoks: dok se ekološki problemi priznaju, budućim imaginacijama dominiraju iskustva prirode posredovana tehnologijom, kao i gejmfifikovani angažman zasnovan na podacima. Studija zaključuje da tehnologija neće zamijeniti fizičku aktivnost, već će je dopuniti i redefinisati. Osiguravanje dugoročne otpornosti sektora zahtijeva integraciju održivosti, inkluzivnosti i naprednih tehnologija u adaptivne turističke modele usmjerene na potrošače.

Ključne riječi: *aktivni turizam, generacija Z, tehnološke inovacije*

¹ Corvinus University of Budapest, MSc student, marton.ader@stud.uni-corvinus.hu

THE FUTURE OF ACTIVE TOURISM: GENERATION Z PERSPECTIVES ON TECHNOLOGY, SUSTAINABILITY, AND EXPERIENTIAL TRAVEL

Abstract: Active tourism has emerged as a dominant segment of the global tourism industry, integrating physical activity with natural, cultural, and wellness dimensions. This study examines the future of active tourism through the lens of Generation Z, focusing on the intersection of generational travel behavior, technological innovation, and sustainability. The research addresses a key gap in the literature by combining established knowledge on active tourism and Gen Z preferences with forward-looking perspectives on demographic change, climate challenges, and technological transformation. The study employs a qualitative methodology, integrating a comprehensive literature review with a content analysis of 30 first-person, scenario-based travel essays written from a 2075 perspective by Gen Z participants. The essays were systematically coded across 21 thematic dimensions, including travel motivations, destinations, technology use, AI integration, and sustainability orientation. The findings highlight that active tourism is evolving into a highly complex, experience-driven sector shaped by health consciousness, environmental awareness, and rapid digitalization. Generation Z envisions a future defined by AI-driven hyper-personalization, immersive AR/VR environments, robotic service systems, and autonomous transport, alongside emerging concepts such as space travel. A paradox also emerges: while environmental concerns are acknowledged, technology-mediated nature experiences and gamified, data-driven engagement dominate future imaginaries. The study concludes that technology will not replace physical activity but rather augment and redefine it. Ensuring the sector's long-term resilience requires integrating sustainability, inclusivity, and advanced technologies into adaptive, consumer-centric tourism models.

Keywords: *active tourism, generation Z, technological innovation*

BF26

III SESIJA:

**Finansijski sektor i poslovanje
privrede u uslovima savremenog
doba**

Lejla Demirović¹
Amela Piralić²
Haris Jahić¹

IMPLEMENTACIJA KLIMATSKIH REGULATORNIH OČEKIVANJA U BANKARSKOM SEKTORU BOSNE I HERCEGOVINE: ULOGA ESRS E1, ICAAP-A I CBAM MEHANIZMA

Apstrakt: Klimatske promjene i tranzicija ka niskougljičnoj ekonomiji predstavljaju rastući sistemski rizik za bankarski sektor, zahtijevajući integraciju klimatskih faktora u regulatorni i prudencijalni okvir. Ovaj rad analizira implementaciju klimatskih regulatornih očekivanja u bankarskom sektoru Bosne i Hercegovine, s fokusom na primjenu Evropskih standarda izvještavanja o održivosti (European Sustainability Reporting Standards – ESRS), posebno standarda ESRS E1 (Climate Change), ulogu Internog procesa procjene adekvatnosti kapitala (Internal Capital Adequacy Assessment Process-ICAAP) kao mehanizma u upravljanju klimatskim rizicima, te implikacije mehanizma za podešavanje granice ugljenika (Carbon Border Adjustment Mechanism - CBAM) kao izvora tranzicijskog rizika. Iako Bosna i Hercegovina (BiH) nije članica Evropske unije (EU), bankarski sektor je izložen evropskim regulatornim zahtjevima kroz proces regulatorne konvergencije i prisustvo banaka u stranom vlasništvu. Rad prikazuje proces integracije ESRS E1 standarda putem konceptualnog dijagrama koji omogućava identifikaciju fizičkih i tranzicijskih klimatskih rizika, njihovu kvantifikaciju i utjecaj na kreditni portfelj. Posebna pažnja posvećena je ugradnji klimatskih parametara u ICAAP okvir, uključujući vjerovatnoću neizvršenja obaveza (Probability of Default-PD), gubitak s obzirom na zadanu vrijednost (Loss Given Default-LGD) i stres scenarije. Rezultati procjena koriste se za određivanje kapitalnih zahtjeva i nadzor kroz proces nadzornog pregleda i evaluacije (Supervisory Review and Evaluation Process - SREP), s ciljem jačanja otpornosti bankarskog sektora sistema.

Ključne riječi: klimatski rizici, bankarski sektor Bosne i Hercegovine, ESRS E1, ICAAP, CBAM, SREP

1 Univerzitet u Sarajevu, Ekonomski fakultet, lejla.demirovic@efsa.unsa.ba, haris.jahic@efsa.unsa.ba

2 Univerzitet "Džemal Bijedić" u Mostaru, Ekonomski fakultet, pajic.amela@unmo.ba

IMPLEMENTATION OF CLIMATE REGULATORY EXPECTATIONS IN THE BANKING SECTOR OF BOSNIA AND HERZEGOVINA: THE ROLE OF ESRS E1, ICAAP AND CBAM MECHANISM

Abstract: Climate change and the transition to a low-carbon economy represent a growing systemic risk to the banking sector, requiring the integration of climate - related factors into the regulatory and prudential framework. This paper examines the implementation of climate-related regulatory expectations in the banking sector of Bosnia and Herzegovina, with a focus on the application of the European Sustainability Reporting Standards (ESRS), in particular the ESRS E1 (Climate Change) standard, the role of the ICAAP Internal Capital Adequacy Assessment Process (ICAAP) as a mechanism in managing climate-related risks, and the implications of the Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM) as a source of transition risk. Although Bosnia and Herzegovina (BiH) is not a member of the European Union (EU), the banking sector is exposed to European regulatory requirements through the process of regulatory convergence and the presence of foreign-owned banks. The paper presents the process of integrating the ESRS E1 standard through a conceptual diagram that enables the identification of physical and transitional climate risks, their quantification and their impact on the credit portfolio. Particular attention is given to the incorporating climate-related parameters into the ICAAP framework, including Probability of Default (PD), Loss Given Default (LGD) and stress-testing scenarios. The assessment results are used to determine capital requirements and for supervisory oversight through the Supervisory Review and Evaluation Process (SREP), with the aim of strengthening the resilience of the banking system.

Keywords: *climate risks, banking sector of Bosnia and Herzegovina, ESRS E1, ICAAP, CBAM, SREP*

Марко Алексић¹
Радмила Бјекић¹
Душан Цвркушић¹
Немања Бербер¹
Димитрије Гашић¹

ЕКОЛОШКИ МЕНАѢМЕНТ У ПОДРШЦИ ИНОВАЦИЈАМА И ОДРЖИВОМ РАЗВОЈУ МАЛИХ И СРЕДЊИХ ПРЕДУЗЕЋА

Апстракт: Одрживи развој малих и средњих предузећа (МСП) представља кључни елемент економске отпорности и очувања животне средине. Примена принципа еколошког менаѢмента омогућава МСП да интегришу иновације у своје пословне процесе, оптимизују коришћење ресурса и смање негативан утицај на животну средину. Овај рад истражује како еколошки менаѢмент може подржати зелену транзицију кроз увођење иновативних пракси у производњи, управљању отпадом и енергетској ефикасности. Посебан фокус стављен је на примену међународних стандарда, попут ISO 14001 и EMAS, који пружају оквир за стратешко управљање еколошким аспектима пословања. Анализа укључује примере локалних и регионалних МСП, указујући на предности и изазове у имплементацији еколошких решења. Резултати показују да еколошки менаѢмент доприноси конкурентности предузећа, унапређује одрживи развој и подстиче иновације у складу са принципима циркуларне економије, чиме се истовремено подржава локални и регионални развој.

Кључне речи: *еколошки менаѢмент, одрживи развој, мала и средња предузећа, иновације*

ENVIRONMENTAL MANAGEMENT IN SUPPORTING INNOVATIONS AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES

Abstract: Sustainable development of small and medium-sized enterprises (SMEs) represents a key element of economic resilience and environmental preservation. The application of environmental management principles enables SMEs to integrate innovations into their business processes, optimize resource use, and reduce negative environmental impacts. This paper explores how environmental management can support the green transition through the introduction of innovative practices in production, waste management, and energy efficiency. Special focus is placed on the implementation of international standards, such as ISO 14001 and EMAS, which provide a framework for strategic management of environmental aspects in business operations. The analysis includes examples of local and regional SMEs, highlighting the advantages and challenges of implementing environmental solutions. The results demonstrate that environmental management contributes to enterprise competitiveness, promotes sustainable development, and stimulates innovation in accordance with circular economy principles, while simultaneously supporting local and regional development.

Keywords: *environmental management, sustainable development, small and medium-sized enterprises, innovations*

¹ Универзитет у Новом Саду, Економски факултет у Суботици, marko.aleksic@ef.uns.ac.rs, radmila.bjekic@ef.uns.ac.rs, dusancvrkusic@gmail.com, nemanja.berber@ef.uns.ac.rs, dimitrije.gasic@ef.uns.ac.rs

INSTITUCIONALNA EKONOMIJA ISTINE: UTICAJ DEZINFORMACIJA NA POVJERENJE U EKONOMSKE INSTITUCIJE

Apstrakt: Institucionalna ekonomija proučava kako institucije – tj. formalna pravila (zakoni, regulative, norme) i neformalne norme, kao što su kultura i običaji – utiču na odluke pojedinaca i dobrobit društva u cjelini. Institucionalna ekonomija istine bavi se ulogom informacija, vjerodostojnosti i povjerenja u funkcionisanje ekonomskih institucija. U modernom društvu informacija ima ključnu ulogu u oblikovanju percepcije građana u institucije i njihov kredibilitet. Širenje dezinformacija narušava povjerenje građana u ključne ekonomske institucije kao što su centralne banke, statističke agencije, regulatorna tijela i međunarodne finansijske institucije. Povjerenje u centralne banke, statističke agencije, regulatorna tijela i međunarodne finansijske institucije i druge ekonomske institucije utiče na efikasnost sprovođenja ekonomskih politika i dugoročnu institucionalnu stabilnost. Narušeno povjerenje pojedinaca u ključne ekonomske institucije utiče na ekonomska očekivanja, što za posljedicu ima promjenu ponašanja potrošača, investitora i kreatora politika. Uticaj dezinformacija na povjerenje građana u ekonomske institucije je snažan i dugotrajan. Suprotstavljanje dezinformacijama je osnov jačanja povjerenje u ekonomske institucije i stabilnost ukupnog ekonomskog sistema.

Ključne riječi: *institucionalna ekonomija, povjerenje, kredibilitet, legitimnost, dezinformacije, ekonomska očekivanja*

INSTITUTIONAL ECONOMICS OF TRUTH: THE IMPACT OF DISINFORMATION ON TRUST IN ECONOMIC INSTITUTIONS

Abstract: Institutional economics studies how institutions—namely formal rules (laws, regulations, norms) and informal norms such as culture and customs—affect individual decision-making and the overall welfare of society. The institutional economics of truth focuses on the role of information, credibility, and trust in the functioning of economic institutions. In modern society, information plays a crucial role in shaping citizens' perceptions of institutions and their credibility. The spread of disinformation undermines public trust in key economic institutions such as central banks, statistical agencies, regulatory bodies, and international financial institutions. Trust in central banks, statistical agencies, regulatory bodies, international financial institutions, and other economic institutions affects the effectiveness of economic policy implementation and long-term institutional stability. Eroded trust in key economic institutions influences economic expectations, leading to changes in the behavior of consumers, investors, and policymakers. The impact of disinformation on public trust in economic institutions is strong and long-lasting. Counteracting disinformation is a fundamental prerequisite for strengthening trust in economic institutions and ensuring the stability of the overall economic system.

Keywords: *institutional economics, trust, credibility, legitimacy, disinformation, economic expectations*

¹ Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Ekonomski fakultet, jovanarasevic@gmail.com, mirelarakic9@gmail.com

Veldin Ovčina¹
Lejla Škaljić Tanović¹
Sara Kljajić¹
Jasmin Gerin¹

PROCJENA KVALITETE HOTELSKIH USLUGA NA PODRUČJU MOSTARA I SARAJEVA IZ PERSPEKTIVE GOSTIJU

Apstrakt: Promjene u načinu na koji turisti donose odluke o smještaju, stvorile su potrebu za analizom stvarnih iskustava gostiju. U prošlosti su turisti prilikom odabira smještaja najčešće bili oslonjeni na tradicionalne preporuke. U današnjem digitalnom doba, turisti se informišu putem digitalnih platformi, kao što je TripAdvisor. Upravo ovakve platforme omogućavaju gostima da ocjenjuju svoje iskustvo. Svaka recenzija i ocjena postala je važan pokazatelj kvalitete hotelskih usluga, jer ukupna percepcija hotela direktno zavisi od stvarnih iskustava gostiju. Ovakvi digitalni zapisi predstavljaju značajne informacije o kvalitetu usluge, što se direktno odražava na odluku potencijalnog kupca. Prednost istraživanja ogleda se u tome što se u radu za procjenu kvalitete hotelskih usluga koriste kvantitativni podatci koji su javno dostupni na platformi TripAdvisor, odnosno stvarni podatci koje gosti ostavljaju nakon boravka. Za potrebe istraživanja odabrani su hoteli koji imaju 3 ili više zvijezdica, i to smješteni na dvije destinacije, a to su - Sarajevo i Mostar.

Ključne riječi: *digitalni marketing, ponašanje potrošača, menadžment, zadovoljstvo, turizam.*

ASSESSMENT OF THE QUALITY OF HOTEL SERVICES IN THE AREAS OF MOSTAR AND SARAJEVO FROM THE GUESTS' PERSPECTIVE

Abstract: Changes in the way tourists make accommodation decisions have created a need to analyze guests' real experiences. In the past, tourists primarily relied on traditional recommendations when choosing accommodation. In today's digital era, however, tourists increasingly obtain information through online platforms such as TripAdvisor. These platforms enable guests to evaluate and share their experiences, making each review and rating an important indicator of hotel service quality, as the overall perception of a hotel directly depends on guests' actual experiences. Such digital records represent valuable information about service quality and have a direct impact on potential customers' decision-making processes. The main advantage of this research lies in the use of quantitative data that are publicly available on the TripAdvisor platform, namely real ratings and reviews provided by guests after their stay. For the purpose of the study, hotels with three or more stars located in two destinations—Sarajevo and Mostar—were selected.

Keywords: *digital marketing, consumer behavior, management, customer satisfaction, tourism*

¹ Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru, Ekonomski fakultet, veldin.ovcina@unmo.ba, lejla.skaljic@unmo.ba, sara.kljajic@unmo.ba

Petar Marković¹
Luka Marković²
Mihailo Dubovina³

DIGITALNE PLATFORME I TRANSFORMACIJA KAPITALIZMA: E-TRGOVINA I TEHNOFEUDALNE TENDENCIJE NA ZAPADNOM BALKANU

Apstrakt: Polazeći od teze Janisa Varufakisa da su digitalne platforme potkopale temeljne stubove kapitalizma, sprovedeno istraživanje ima za cilj da empirijski provjeri da li su procesi platformizacije i ubranog rasta e-trgovine, naročito nakon Covid-19, doveli do transformacije kapitalističkih odnosa u pravcu tehnofeudalnog poretka. Metodološki okvir se temelji na kombinaciji deskriptivne i kvantitativne analize, te institucionalno i političko - ekonomske interpretacije. Četiri ključne dimenzije koje su uzete u obzir pri sprovođenju istraživanja su: platformski strukturirana organizacija e-trgovine, asimetrija moći između platformi i lokalnih ekonomskih aktera, tokovi profita i rente, te uloga kriza kao akceleratora koncentracije digitalnih moći. Rezultati do kojih se došlo ukazuju da kapitalizam nije zamjenjen tehnofeudalizmom na području Zapadnog Balkana, iako određena tehnofeudalna obilježja postoje u vidu platformske rente, algoritamske kontrole i strukturne zavisnosti perifernih ekonomija. Digitalne platforme djeluju kao mehanizmi internacionalizacije profita i rente unutar savremenog kapitalizma, pri čemu se region pozicionira kao platformska i rentijerska periferija.

Ključne riječi: *digitalne platforme, e-trgovina, tehnofeudalizam, Zapadni Balkan*

DIGITAL PLATFORMS AND THE TRANSFORMATION OF CAPITALISM: E-COMMERCE AND TECHNOFEUDAL TENDENCIES IN THE WESTERN BALKANS

Abstract: Building on Yanis Varoufakis's thesis that digital platforms have undermined the fundamental pillars of capitalism, this study aims to empirically examine whether the processes of platformization and the accelerated growth of e-commerce—particularly in the post-Covid-19 period—have led to a transformation of capitalist relations toward a technofeudal order. The methodological framework is based on a combination of descriptive and quantitative analysis, complemented by institutional and political-economy interpretation. Four key dimensions are considered in the analysis: the platform-structured organization of e-commerce, power asymmetries between digital platforms and local economic actors, profit and rent flows, and the role of crises as accelerators of the concentration of digital power. The results indicate that capitalism has not been replaced by technofeudalism in the Western Balkans, although certain technofeudal characteristics are present in the form of platform rents, algorithmic control, and structural dependence of peripheral economies. Digital platforms function as mechanisms for the internationalization of profits and rents within contemporary capitalism, positioning the region as a platform-based and rent-seeking periphery.

Keywords: *digital platforms, e-commerce, technofeudalism, Western Balkans*

1 Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Ekonomski fakultet, student I ciklusa, mpetar127@gmail.com

2 Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Ekonomski fakultet, luka.markovic@ekofis.ues.rs.ba

3 Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Filozofski fakultet, student I ciklusa, mimikus151@gmail.com

Luka Marković¹
Marko Đogo¹
Jelena Simović¹
Boban Melović²

PROCJENA EFIKASNOSTI I POTENCIJALA ZA RAST IZVOZA BOSNE I HERCEGOVINE NA TRŽIŠTA EVROPSKE UNIJE

Apstrakt: Ekonomista Čarls Kindleberger uočio je povezanost između stanja bilansa tekućih transakcija i ekonomskog razvoja, ističući da ostvarivanje suficita u međunarodnoj trgovini istovremeno doprinosi ekonomskom napretku jedne zemlje. Bosna i Hercegovina (BiH) kontinuirano bilježi deficit tekućeg računa, pri čemu zemlje Evropske unije predstavljaju njene najznačajnije spoljnotrgovinske partnere. Iz tog razloga, u ovom radu nastojali smo da ispitamo efikasnost i potencijal rasta izvoza Bosne i Hercegovine na tržišta Evropske unije, s ciljem utvrđivanja mogućnosti unapređenja postojećeg stanja, koje bi moglo doprinijeti pozicioniranju BiH među razvijenim zemljama. U analizi je primijenjen stohastički granični gravitacioni model (Stochastic Frontier Gravity Model – SFGM), za period od 20 godina (2003–2022). Ključni rezultati ukazuju na to da je Bosna i Hercegovina tokom posmatranog perioda bila izvozno neefikasna, kao i da postoji značajan neiskorišćeni potencijal za rast izvoza. S druge strane, procjena izvozne efikasnosti i potencijala rasta direktno utiče na poslovne strategije izvozno orijentisanih preduzeća. Razumijevanje snaga i slabosti na tržištima Evropske unije omogućava preduzećima i menadžerima da prilagode svoje proizvode ili usluge specifičnostima evropskog tržišta. Analizom konkurencije, identifikovanjem tržišnih niša i prilagođavanjem ponude zahtjevima potrošača u EU, preduzeća mogu značajno unaprijediti svoju konkurentnost i povećati izvoz. Primjenom mjera izloženih u zaključku rada, moguće je unaprijediti postojeće stanje, čime bi se podstakao ekonomski rast u Bosni i Hercegovini.

Ključne riječi: *SFGM, izvozni potencijal, izvozna efikasnost, ekonomski rast*

¹ Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Ekonomski fakultet,
luka.markovic@ekofis.us.rs.ba, marko.djogo@ekofis.ues.rs.ba, jelena.simovic@ekofis.ues.rs.ba
² Univerzitet Crne Gore, Ekonomski fakultet Podgorica, bobanm@ucg.ac.me

ASSESSMENT OF EXPORT EFFICIENCY AND GROWTH POTENTIAL OF BOSNIA AND HERZEGOVINA TO EUROPEAN UNION MARKETS

Abstract: Economist Charles Kindleberger observed the connection between the state of the current account balance and economic development, suggesting that achieving a surplus in international trade simultaneously leads to a country's economic progress. Bosnia and Herzegovina (B&H) consistently records a deficit on its current account, with the European Union countries being its most significant foreign trade partners. For this reason, in this paper, we sought to examine the efficiency and potential for growth of B&H's exports to EU markets, in order to determine the possibilities for improving the current situation, which could position B&H among the developed countries. We utilized the Stochastic Frontier Gravity Model (SFGM) for analysis, covering a period of 20 years (2003 – 2022). Our key findings indicate that B&H has been export-inefficient during this period and that there is significant untapped potential for export growth. On the other hand, evaluating export efficiency and growth potential directly impacts the business strategies of exporting companies. Understanding strengths and weaknesses in EU markets helps firms and managers tailor their products or services to the specifics of the European market. By analyzing competition, identifying market niches, and adapting offerings to meet EU customer demands, companies can significantly enhance their competitiveness and increase exports. By implementing the measures outlined in the conclusion, the current situation could be improved, which would stimulate economic growth in B&H.

Keywords: *SFGM, export potential, export efficiency, economic growth*

Vinko Maljić¹
Neven Šerić²
Marin Jovanović³
Velimir Lukić⁴

SLABOSTI SUSTAVA ZAŠTITE OD PRANJA NOVCA U REPUBLICI HRVATSKOJ I MOGUĆNOSTI PREVLADAVANJA ISTIH

Apstrakt: Mjere protiv pranja novca se na razini Europske unije kontinuirano unapređuju. Zemlje članice nove regulative promptno implementiraju, no iskustva su različita. Dostupnost podataka o udjelu ove kategorije kaznenih djela u ukupnim kaznenim djelima u Republici Hrvatskoj potaknule su interes za ovo istraživanje, autora koji su već objavili dva rada o problematici pranja novca. Indeks broja prijava sumnjivih transakcija u Republici Hrvatskoj i indeks efikasnosti procesuiranja ostalih kaznenih djela iskazuje rast. No, nema korelacije s indeksom broja procesuiranih kaznenih djela pranja novca. Rad je fokusiran na taj problem istraživanja. Predmet istraživanja je problematika pranja novca u Republici Hrvatskoj i djelovanja sustava koji takve radnje priječi. S obzirom na to da su EU regulative protiv ove vrste kaznenih djela univerzalne, nalazi istraživanja i sugestije su šire primjenjivi. Cilj rada je bio utvrditi razloge niske korelacije rastućeg broja prijava sumnjivih transakcija i broja procesuiranih kaznenih djela u praksi Republike Hrvatske. Skroman opus objavljenih znanstvenih radova koji se bave pranjem novca bio je dodatni izazov autorima. Kompetencije autora, osim ranijih istraživanja ove problematike, su i osobne i profesionalne poveznice sa dionicima sustava protiv pranja novca, te iskustva korištenja specijalnih softverskih rješenja u potpori knjigovodstvenih sustava i forenzičnih znanosti. U radu su analizirane slabosti sustava protiv pranja novca, te argumentirani prijedlozi za otklanjanje istih.

Ključne riječi: *pranje, novac, mjere, sustav, slabosti*

1 Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, vmaljic@mup.hr

2 Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet, nseric@efst.hr

3 Sveučilište u Splitu, Fakultet za forenzičke znanosti, marin.jovanovic@gmail.com

4 Univerzitet u Beogradu, Ekonomski fakultet, velimir.lukic@ekof.bg.ac.rs

WEAKNESSES OF THE EXISTING SYSTEM AGAINST MONEY LAUNDERING IN THE REPUBLIC OF CROATIA AND THE POSSIBILITY OF OVERCOMING THEM

Abstract: Anti-money laundering regulatives are continuously being improved at the European Union. Member States are promptly implementing new regulations, but experiences vary. The availability of data on the share of this category of criminal offenses in total criminal offenses in the Republic of Croatia has stimulated interest for this research, by authors who have already published two papers on the issue of money laundering. The index of the number of suspicious transaction reports in the Republic of Croatia and the index of the efficiency of processing other criminal offenses show growth. However, there is no correlation with the index of the number of processed money laundering criminal offenses. The paper focuses on this research problem. The subject of the research is the issue of money laundering in the Republic of Croatia and the functioning of the system that prevents such actions. Given that EU regulations against this type of criminal offense are universal, the research findings and suggestions are applicable in other states. The aim of the paper was to determine the reasons for the low correlation between the growing number of suspicious financial transaction reports and the number of these processed criminal offenses in the practice of the Republic of Croatia. The modest opus of published scientific papers dealing with money laundering was an additional challenge for this paper. The author's competencies, in addition to previous research on this issue, include personal and professional connections with stakeholders in the anti-money laundering system, and experience in the field of forensics. The paper analyzes the weaknesses of the anti-money laundering system, and argues for proposals to eliminate them.

Keywords: *laundering, money, measures, system, weaknesses*

Александар Секулић¹
Емилија Бекер Пуцар¹
Стефан Стојков¹

УЛОГА КАПИТАЛНИХ ПРИЛИВА У ОБЛИКОВАЊУ ЕКСТЕРНЕ (НЕ) РАВНОТЕЖЕ ЗЕМАЉА ЗАПАДНОГ БАЛКАНА: ХЕТЕРОГЕНИ ПАНЕЛ ПРИСТУП

Апстракт: Земље Западног Балкана суочавају се са хроничним дефицитом текућег рачуна (ТР) који је последица дефицита робне размене, као и негативног рачуна примарног дохотка у појединим економијама. Суфицит у финансијском делу платног биланса (ФР), првенствено услед значајног прилива по основу страних директних инвестиција (СДИ) покрива дисбаланс ТР. У овом раду се испитује дугорочна веза између ФР и ТР применом модела Здружених групних средина (PMG) на узорку од пет земаља: Албаније, Босне и Херцеговине, Црне Горе, Северне Македоније и Србије у периоду 2007-2024. Резултати истраживања показују дугорочну негативну и статистички значајну везу између ФР и ТР, што указује на двоструки ефекат екстерног капитала - истовремено покривање и продубљивање дефицита ТР. У циљу одрживости екстерне равнотеже у дугом року, полуге економске политике требало би усмерити ка ефикаснијем коришћењу капиталних прилива ради повећања извозних капацитета и смањења увозне зависности, уместо искључивог ослањања на екстерни капитал као извор финансирања дефицита ТР.

Кључне речи: *текући рачун, финансијски рачун, СДИ, Западни Балкан, PMG модел*

THE ROLE OF CAPITAL INFLOWS IN SHAPING EXTERNAL (IM) BALANCE IN THE WESTERN BALKAN COUNTRIES: HETEROGENEOUS PANEL APPROACH

Abstract: The Western Balkan countries exhibit persistent current account deficits (CAB), mainly driven by trade deficits and negative primary income balances. At the same time, surpluses in the financial account of the balance of payments (FAB), mainly due to foreign direct investment (FDI) inflows, finance the CAB imbalance. This paper examines the long-run relationship between CAB and FAB using a Pooled Mean Group (PMG) panel approach for Albania, Bosnia and Herzegovina, Montenegro, North Macedonia and Serbia over the period 2007–2024. The results reveal a negative and statistically significant long-run relationship between FAB and CAB, indicating a dual effect of external capital inflows that both finance and deepen the current account deficit. To ensure long-run external sustainability, economic policies should focus on the efficient use of capital inflows to strengthen export capacity and reduce import dependence, rather than relying on external capital as a permanent financing source of negative CAB.

Keywords: *current account, financial account, FDI, Western Balkans, PMG model*

¹ Универзитет у Новом Саду, Економски факултет у Суботици,
aleksandar.sekulic@ef.uns.ac.rs, emilija.beker.pucar@ef.uns.ac.rs, stefan.stojkov@ef.uns.ac.rs

Branislav Dudić^{1,2}
Alexandra Mittelman¹
Eleonóra Beňová¹
Mihajlo Bertić²

BRENDIRANJE U POBOLJŠANJU KONKURENTNOSTI I STRATEŠKE ODRŽIVOSTI AGROBIZNISA

Apstrakt: U savremenim uslovima tržišnog poslovanja, brendiranje predstavlja jedan od ključnih faktora uspeha u sektoru agrobiznisa. Ovaj rad analizira ulogu brendiranja u agrobiznisu kroz teorijski okvir, savremene trendove i strateške pristupe, sa ciljem da se ukaže na njegov potencijal za unapređenje tržišnog pozicioniranja, podsticanje lojalnosti potrošača i povećanje dodatne vrednosti proizvoda. Poseban akcenat stavljen je na značaj brendiranja za male i srednje proizvođače, očuvanje lokalnog identiteta i promociju održivih modela poslovanja. Kroz analizu faza i strategija razvoja brenda, kao i pozitivnih primera iz prakse, rad potvrđuje da brendiranje predstavlja dugoročnu investiciju koja doprinosi konkurentnosti, izvoznom potencijalu i razvoju ruralnih sredina. Zaključuje se da je integracija brenda u sve faze agrobiznisa neophodna za održiv i otporniji razvoj ovog sektora.

Ključne reči: *agrobiznis, brendiranje, konkurentnost, ruralni razvoj, strategija brenda, tržišna diferencijacija*

BRANDING IN IMPROVING THE COMPETITIVENESS AND STRATEGIC SUSTAINABILITY OF AGRIBUSINESS

Abstract: In today's competitive market environment, branding has become one of the key success factors in the agribusiness sector. This paper analyzes the role of branding in agribusiness through a theoretical framework, current trends, and strategic approaches, aiming to highlight its potential to enhance market positioning, foster consumer loyalty, and increase the added value of products. Special attention is given to the importance of branding for small and medium-sized producers, the preservation of local identity, and the promotion of sustainable business models. By examining the phases and strategies of brand development, as well as successful case studies, the paper confirms that branding is a long-term investment that contributes to competitiveness, export potential, and rural development. It concludes that integrating branding into all stages of agribusiness is essential for the sustainable and resilient growth of the sector.

Keywords: *agribusiness, branding, competitiveness, rural development, brand strategy, market differentiation*

1 Comenius University Bratislava, Faculty of Management branislav.dudic@fm.uniba.sk, alexandra.mittelman@fm.uniba.sk, eleonora.benova@fm.uniba.sk

2 University Business Academy Novi Sad, Faculty of Economics and Engineering Management

Немања Поповић¹
Милена Конатар¹
Миљивоје Радовић¹
Дино Кожар¹

КЛИМАТСКИ ФИЗИЧКИ РИЗИЦИ И ОТПОРНОСТ БАНКАРСКОГ СЕКТОРА: МАКРОПРУДЕНЦИЈАЛНА ПЕРСПЕКТИВА

Апстракт: Ово истраживање анализира утицај физичких климатских ризика, са посебним фокусом на поплаве, на финансијску и макроекономску стабилност Црне Горе. Ко-ришћењем регресионих модела и стрес тест сценарија, испитује се повезаност између климатских шокова и кључних индикатора као што су удио ненаплативих кредита (НПЛ), стопа раста БДП-а и капитална адекватност банака (ЦАР). Резултати указују да екстремни климатски догађаји значајно повећавају кредитни ризик, што се манифестује растом НПЛ-а, падом ЦАР-а и негативним ефектима на економски раст. Симулације показују да би озбиљан климатски шок могао удвостручити НПЛ и значајно нарушити стабилност банкарског сектора, уз могуће шире импликације на фискални сектор и осигуравајућа друштва. Налази потврђују да климатски ризици морају бити интегрисани у макропруденцијалне политике, супервизорске оквири и стратегије управљања ризицима, посебно у малим и отвореним економијама.

Кључне ријечи: климатски ризици, финансијска стабилност, ненаплативи кредити (НПЛ), капитална адекватност (ЦАР), Црна Гора

CLIMATE PHYSICAL RISKS AND BANKING SECTOR RESILIENCE: A MACROPRUDENTIAL PERSPECTIVE

Abstract: This study examines the impact of physical climate risks, with particular emphasis on floods, on the financial and macroeconomic stability of Montenegro. Using regression models and stress-testing scenarios, the analysis explores the relationship between climate shocks and key indicators such as the share of non-performing loans (NPLs), GDP growth rate, and banks' capital adequacy ratio (CAR). The results indicate that extreme climate events significantly increase credit risk, reflected in rising NPLs, declining CAR, and negative effects on economic growth. Simulations suggest that a severe climate shock could double the level of NPLs and substantially undermine the stability of the banking sector, with potential broader implications for the fiscal sector and insurance companies. The findings confirm that climate risks must be integrated into macroprudential policies, supervisory frameworks, and risk management strategies, particularly in small and open economies.

Keywords: climate risks, financial stability, non-performing loans (NPLs), capital adequacy ratio (CAR), Montenegro.

¹ Универзитет Црне Горе, Економски факултет Подгорица, nemanja.p@ucg.ac.me, milena.radonjic@live.com, rmico@ucg.ac.me, nodezo93@gmail.com

Marija Radulović¹
Ljubivoje Radonjić²
Jelena Vujadinović²

INSTITUCIONALNI OKVIR I INOVACIONA AKTIVNOST: ISKUSTVO PREDUZEĆA U EVROPSKOJ UNIJI I IMPLIKACIJE ZA ZAPADNI BALKAN

Apstrakt: Cilj rada je da se ispita uloga institucionalnih prepreka kao determinanti inovacione aktivnosti preduzeća u zemljama Evropske unije (EU) kako bi se dale preporuke za razvoj inovacionog ekosistema Republike Srbije i zemalja Zapadnog Balkana. Empirijska analiza se zasniva na podacima prikupljenim u okviru istraživanja Evropske komisije Flash Eurobarometer 559 "Startups, Scaleups and Entrepreneurship (2025)", koje obuhvata oko 13000 preduzeća iz država članica EU. Rezultati pokazuju da je oko 1/4 preduzeća uvelo novi ili unapređeni proizvod ili uslugu, dok je oko 1/5 preduzeća unapredilo proizvodni proces. Iako inovaciona aktivnost postoji, njen intenzitet ostaje ograničen, posebno u segmentu tehnološki naprednih i formalno zaštićenih inovacija. Najčešće identifikovane prepreke inovacijama odnose se na regulatorno okruženje, dostupnost finansiranja, kvalitet poslovne podrške i dostupnost kvalifikovane radne snage. Rezultati pokazuju da unapređenje institucionalnog okruženja može značajno doprineti jačanju inovacionog kapaciteta, konkurentnosti i održivog rasta. Za Srbiju i zemlje Zapadnog Balkana to podrazumeva unapređenje administrativne efikasnosti, stabilnost regulatornog okvira, finansijskih instrumenata i dodatni razvoj ljudskog kapitala kao osnove za ubrzanje inovacionog i privrednog razvoja.

Ključne reči: *institucionalno okruženje, inovacioni ekosistem, Evropska unija, Republika Srbija, Zapadni Balkan*

INSTITUTIONAL FRAMEWORK AND INNOVATION ACTIVITY: EXPERIENCE OF FIRMS IN THE EUROPEAN UNION AND IMPLICATIONS FOR THE WESTERN BALKANS

Abstract: The aim of the paper is to examine the role of institutional barriers as determinants of firms' innovation activity in the European Union (EU) and to formulate policy recommendations for strengthening the innovation ecosystem in the Republic of Serbia and other Western Balkan countries. The empirical analysis is based on data from the European Commission's Flash Eurobarometer 559, "Startups, Scaleups and Entrepreneurship" (2025), and includes approximately 13000 companies across EU member states. The results show that about 1/4 of the companies introduced a new or improved product or service, while about 1/5 of the companies improved the production process. Although innovative activity exists, its intensity remains limited, especially in the segment of technologically advanced and formally protected innovations. The most frequently identified barriers to innovation relate to the regulatory environment, availability of financing, quality of business support and availability of skilled labor. The results show that the improvement of the institutional environment can significantly contribute to the strengthening of innovation capacity, competitiveness and sustainable growth. For Serbia and the countries of the Western Balkans, this means the improvement of administrative efficiency, the stability of the regulatory framework, financial instruments and additional development of human capital as a basis for accelerating innovative and economic development.

Keywords: *institutional environment, innovation ecosystem, European Union, Republic of Serbia, Western Balkans*

1 Državni univerzitet u Novom Pazaru, Departman za ekonomske nauke, maradulovic@np.ac.rs

2 Institut ekonomskih nauka, Beograd, ljubivoje.radonjic@ien.bg.ac.rs, jelena.vujadinovic@ien.bg.ac.rs

ODRŽIVO POSLOVANJE U USLOVIMA TRŽIŠNE NEIZVJESNOSTI – STUDIJA SLUČAJA KOMPANIJE NELT BIH

Apstrakt: Moderno, dinamično poslovno okruženje zahtijeva od svih poslovnih subjekata i organizacija da u poslovne poduhvate ulaze uz ozbiljne analize, planove i strategije. Razlog proizilazi iz činjenice da su danas vrlo izražene promjene i visok je stepen neizvjesnosti, uzrokovan globalnim ekonomskim nestabilnostima, tehnološkim inovacijama, klimatskim izazovima, ali i sve složenijim regulatornim okvirima. U ovakvim uslovima održivo poslovanje nije samo jedna od varijabli u procesu budžetiranja u kompanijama, niti isključivo etička obaveza, već ključni strateški okvir koji dugoročno određuje njihovu uspješnost. Cilj ovog rada je da se analizira značaj održivog poslovanja u jačanju otpornosti preduzeća na krize i neizvjesnosti modernog doba, kroz kombinaciju teorijske analize i empirijskog uvida zasnovanog na studiji slučaja kompanije Nelt BiH. Nelt BiH je distributivna kompanija FMCG sektora, koja se svakodnevno susreće sa brojnim izazovima na poslovnom putu, ali ih i uspješno prevazilazi. Rad ukazuje da integracija principa održivosti u poslovne strategije omogućava efikasnije upravljanje rizicima, jačanje povjerenja svih stakeholdera i dugoročni poslovni rast.

Ključne riječi: *održivo poslovanje, neizvjesnost, savremeno poslovno okruženje, korporativna društvena odgovornost, ESG principi, upravljanje rizicima, strateški menadžment, studija slučaja, Nelt BiH*

SUSTAINABLE BUSINESS IN CONDITIONS OF MARKET UNCERTAINTY - A CASE STUDY OF NELT BIH COMPANY

Abstract: The modern, dynamic business environment requires all business entities and organizations to enter ventures supported by thorough analyses, plans, and strategies. This necessity arises from the fact that contemporary markets are characterized by significant changes and a high level of uncertainty, driven by global economic instability, technological innovations, climate-related challenges, as well as increasingly complex regulatory frameworks. In such conditions, sustainable business is not merely one of the variables in the corporate budgeting process, nor solely an ethical obligation, but a key strategic framework that determines long-term success. The aim of this paper is to analyze the importance of sustainable business practices in strengthening a company's resilience to crises and uncertainties of the modern era, through a combination of theoretical analysis and empirical insight based on a case study of Nelt BiH. Nelt BiH is a distribution company operating in the FMCG sector, which faces numerous business challenges on a daily basis, yet successfully overcomes them. The paper demonstrates that integrating sustainability principles into business strategies enables more effective risk management, strengthens stakeholder trust, and supports long-term business growth.

Keywords: *sustainable business, uncertainty, modern business environment, corporate social responsibility, ESG principles, risk management, strategic management, case study, Nelt BiH*

¹ Nelt d.o.o. BiH, natalijadraskovic@outlook.com

ULOGA I RELEVANTNOST FORENZIČKOG RAČUNOVODSTVA U OTKRIVANJU I SPRJEČAVANJU FINANSIJSKIH PREVARA

Apstrakt: Forenzičko računovodstvo predstavlja ključnu disciplinu u oblasti računovodstva i finansija, koja uključuje upotrebu specijalizovanih metoda i tehnika za istraživanje finansijskih prevara i ilegalnih ekonomskih aktivnosti. U kontekstu Albanije, gdje su ekonomski i zakonodavni izazovi brojni i složeni, forenzičko računovodstvo postaje neophodan alat za osiguranje finansijske transparentnosti i integriteta. Cilj ove studije je da analizira učinkovitost forenzičkog računovodstva u otkrivanju i sprječavanju finansijskih prevara u Albaniji. Da bi se ispunili ciljevi, korišten je kombinovani pristup kvantitativnih i kvalitativnih metoda. Podaci su prikupljeni putem strukturiranog upitnika i intervju sa stručnjacima u toj oblasti. Podaci su analizirani korištenjem statističkih tehnika kako bi se identifikovali ključni faktori koji utiču na učinkovitost forenzičkog računovodstva u zemlji. Nalazi studije pokazuju da, iako forenzičko računovodstvo igra važnu ulogu u otkrivanju finansijskih prevara u Albaniji, postoje značajni izazovi vezani za nedostatak specijalizovane obuke i korištenje naprednih tehnologija. Da bi se povećala učinkovitost forenzičkog računovodstva, studija preporučuje poboljšanje stručne obuke, unapređenje propisa i procedura te veću integraciju tehnologije u istražne procese. Ova studija doprinosi postojećoj literaturi pružajući detaljan pregled praksi i izazova forenzičkog računovodstva u Albaniji i predlažući konkretne mjere za unapređenje ovog vitalnog područja za ekonomiju i državne finansije.

Ključne riječi: *forenzičko računovodstvo, finansijske prevare, istražna tehnologija, stručno osposobljavanje*

THE ROLE AND RELEVANCE OF FORENSIC ACCOUNTING IN DETECTING AND PREVENTING FINANCIAL FRAUD

Abstract: Forensic accounting represents a crucial discipline in the field of accounting and finance, which involves the use of specialized methods and techniques to investigate financial fraud and illegal economic activities. In the context of Albania, where economic and legislative challenges are numerous and complex, forensic accounting becomes an essential tool to ensure financial transparency and integrity. This study aims to analyze the effectiveness of forensic accounting in detecting and preventing financial fraud in Albania. To fulfill the objectives, a combined approach of quantitative and qualitative methods was used. Data were collected through a structured questionnaire and interviews with experts in the field. The data were analyzed using statistical techniques to identify key factors that affect the effectiveness of forensic accounting in the country. The findings of the study indicate that, although forensic accounting plays an important role in detecting financial fraud in Albania, there are significant challenges related to the lack of specialized training and the use of advanced technologies. To increase the effectiveness of forensic accounting, the study recommends improving professional training, enhancing regulations and procedures, and greater integration of technology in investigative processes. This study contributes to the existing literature by providing a detailed overview of the practices and challenges of forensic accounting in Albania and suggests concrete measures for improving this vital field for the country's economy and financial.

Keywords: *forensic accounting, financial fraud, investigative technology, professional training*

¹ University of Shkodra "Luigj Gurakuqi", Faculty of Economics, erjola.barbullushi@unishk.edu.al

BUDUĆNOST NOVCA: OD GOTOVINE DO DIGITALNIH VALUTA – EVOLUCIJA ILI REVOLUCIJA?

Apstrakt: U uslovima galopirajuće digitalizacije i dubokih strukturnih promjena globalne ekonomije, novac i platni sistemi prolaze kroz transformaciju sa dalekosežnim implikacijama po monetarni sistem, finansijsku stabilnost i ekonomski razvoj. U kontekstu reindustrijalizacije i zelene tranzicije, ukazuje se na ulogu savremenih platnih sistema u povećanju efikasnosti transakcija, unapređenju finansijske inkluzije, kao i podsticanju regionalnog i lokalnog ekonomskog razvoja. Rad analizira razvoj novca od gotovinskih ka bezgotovinskim, instant i digitalnim oblicima plaćanja, sa posebnim akcentom na digitalne valute centralnih banaka (CBDC). Posebna pažnja posvećena je tradicionalnoj ulozi gotovine u savremenoj ekonomiji, ključnim pokretačima rasta bezgotovinskih i digitalnih plaćanja, kao i tehnološkim inovacijama koje oblikuju savremeno platno okruženje. Kroz teorijsku analizu i pregled regionalnih i međunarodnih iskustava i praksi, razmatraju se implikacije digitalnih valuta na postojeći monetarni poredak. Cilj ovog rada jeste da sagleda u kojoj mjeri digitalni novac i digitalne valute predstavljaju nastavak evolucije razvoja postojećeg monetarnog sistema ili označavaju njegovu suštinsku transformaciju kroz promjene u načinu upotrebe i institucionalne kontrole, kao i da se identifikuju ključni izazovi i potencijalne koristi koje ova transformacija donosi savremenim ekonomijama.

Ključne riječi: *digitalni novac, digitalne valute, platni sistemi, bezgotovinska plaćanja*

THE FUTURE OF MONEY: FROM CASH TO DIGITAL CURRENCIES – EVOLUTION OR REVOLUTION?

Abstract: In the circumstances context of accelerating digitalization and profound structural changes in the global economy, money and payment systems are undergoing a transformation with far-reaching implications for monetary system, financial stability and economic development. Within the framework of reindustrialization and green transition, the paper highlights the role of modern payment systems in increasing transaction efficiency, enhancing financial inclusion and fostering regional and local economic development. The paper analyzes the evolution of money from cash-based to non-cash, instant and digital forms of payment, with a particular emphasis on central bank digital currencies (CBDCs). Special attention is devoted to the traditional role of cash in contemporary economy, the key drivers of the growth of non-cash and digital payments, as well as technological innovations shaping the modern payment landscape. Through theoretical analysis and a review of regional and international experiences and practices, the implications of digital currencies for the existing monetary order are examined. The objective of this paper is to assess the extent to which digital money and digital currencies represent a continuation of the evolutionary development of the existing monetary system or signify its fundamental transformation through changes in the manner of use and institutional control, as well as to identify the key challenges and potential benefits that this transformation brings to modern economies.

Keywords: *digital money, central bank digital currencies, payment systems, non-cash payments*

¹ Centralna banka Bosne i Hercegovine, marko.vidakovic@gmail.com

ИНДИВИДУАЛНИ СТЕЧАЈ КАО КРУНА ПРАВНОГ ЧОВЈЕКОЉУБЉА ПРЕМА САВЈЕСНОМ ДУЖНИКУ

Апстракт: Људска бића кроз цијели животни вијек улазе у различите имовинско-правне односе, некада у позицији дужника, некада у позицији повјериоца. Немогуће је живјети а не улазити у дугове. У таквој констелацији односа право мора предвидјети и могућност да дужник објективно не може да измирује сопствене обавезе. Рад ће се бавити овим сегментом односа и то управо у ситуацијама када дужник не може да измирује своје обавезе према повјериоцима због инсолвентности. Тада је реална потреба заштите повјерилаца, али и самог дужника. Са историјског становишта у старом и средњем вијеку правни систем је штитио готово готово искључиво повјериоце, док је према дужницима однос углавном био суров. Нови вијек је доносио извјесна олакшања, а тек у савременом добу долази до увођења нових концепција личног, тј. стечаја физичких лица. Савремене концепције обавезно штите како личност самог дужника тако и његову имовину у одређеном обиму. У Босни и Херцеговини и Републици Српској није регулисан индивидуални тј. стечај физичких лица, тако да овим радом желимо да одскочимо од ретроградних концепција које и данас важе. Истини за вољу то не иде на руку појединим повјериоцима, најчешће банкама, али интерес повјерилаца за профитом или просто наплатом потраживања не смије превазилазити интерес појединца да живи најмање изнад граница социјалног минимума. Евидентно је да ће промјена легислативе довести до промјена економских модела пословања, јер у односу на тренутно важећа правила намирења потраживања повјерилаца над инсолвентним дужницима, нова правила ће бити ограничавајућа. У овом раду ћемо као синониме поставити синтагме „стечај физичких лица“ са „индивидуални стечајем“, тј. „стечајем потрошача“.

Кључне ријечи: *банкротство, инсолвентност, физичка лица, савјесност*

INDIVIDUAL BANKRUPTCY AS THE CROWN OF LEGAL HUMANITY TOWARDS AN HONEST DEBTOR

Abstract: Human beings throughout their entire lives enter into various property-legal relationships, sometimes in the position of debtor, sometimes in the position of creditor. It is impossible to live without entering into debt. In such a constellation of relationships, the law must also foresee the possibility that the debtor objectively cannot settle his own obligations. The paper will deal with this segment of relationships, and precisely in situations when the debtor cannot settle his obligations to creditors due to insolvency. Then there is a real need to protect creditors, but also the debtor himself. From the historical population in the ancient and medieval ages, the legal system protected creditors almost exclusively, while the attitude towards debtors was harsh. The new century brought certain simplifications, and only in the modern era have new concepts of personal, i.e. bankruptcy of natural persons been introduced. Modern concepts necessarily protect both the personality of the debtor himself and his property to a certain extent. In Bosnia and Herzegovina and the Republika Srpska, individual, i.e. bankruptcy of natural persons is not regulated, so with this work we want to move away from the retrograde concepts that are still valid today. Truth be told, this does not go well with individual creditors, most often banks, but the interest of creditors in profit or simply collecting claims must not exceed the interest of the individual to live at least above the social minimum. It is evident that the change in legislation will lead to changes in economic business models, because in relation to the currently valid rules for settling creditors' claims against insolvent debtors, the new rules will be more restrictive. In this paper, we will use the terms "bankruptcy of natural persons" and "individual bankruptcy", i.e. "consumer bankruptcy", as synonyms.

Keywords: *bankruptcy, insolvency, natural persons, honesty*

Nezir Pivić¹
Đenana Čolaković²
Darko Petković³

ZNAČAJ PRAĆENJA POVOĐENJA STRATEGIJA I METODOLOŠKI PRISTUP – PRIMJER IZ ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA

Apstrakt: Strategija razvoja je ključni strateško-planski dokument koji treba poticati i usmjeravati budući rast i razvoj kantona, a u najširem smislu obuhvata ekonomski i društveni razvoj, kroz korištenje i apsorpciju raspoloživih prirodnih resursa, pri tome vodeći računa o aspektu zaštite i unapređenja okoliša i prostora. Strategijom razvoja Zeničko-dobojskog kantona za period 2021-2027. godina definisani su sljedeći strateški ciljevi: Osigurati resursno efikasan i održiv ekonomski razvoj uz jačanje konkurentnosti i razvoj preduzetništva; Unaprijediti kvalitet života i osigurati jednake prilike za sve građane kroz stvaranje održivog i pravednog društvenog okruženja; Poboljšati trenutno stanje okoliša, povećati energijsku efikasnost i unaprijediti javnu infrastrukturu. Pored toga u radu su analizirani i osnovni ciljevi održivog razvoja kao i uklapanje strateškog razvoja ZDK sa ovim ciljevima. Na bazi redovnih godišnjih izvještavanja o stanju i nivou provođenja strateških odrednica date su kvantitativni i kvalitativni pokazatelji nivoa i stepena provođenja strateških odrednica u ZDK.

Ključne riječi: *održiv razvoj, strategija razvoja, efikasnost, efektivnost, Zeničko-dobojski kanton*

THE IMPORTANCE OF MONITORING STRATEGY IMPLEMENTATION AND THE METHODOLOGICAL APPROACH – THE EXAMPLE OF ZENICA-DOBOJ CANTON

Abstract: The Development Strategy is a key strategic planning document that should stimulate and guide the future growth and development of the Canton and, in the broadest sense, encompasses economic and social development through the use and absorption of available natural resources, while taking into account the protection and improvement of the environment and spatial planning. The Development Strategy of Zenica-Doboj Canton for the period 2021–2027 defines the following strategic objectives: Ensure resource-efficient and sustainable economic development while strengthening competitiveness and entrepreneurship development; Improve the quality of life and ensure equal opportunities for all citizens through the creation of a sustainable and equitable social environment; Improve the current state of the environment, increase energy efficiency, and enhance public infrastructure. In addition, the paper analyzes the fundamental Sustainable Development Goals and the alignment of the strategic development of ZDC with these goals. Based on regular annual reports on the status and level of implementation of strategic provisions, quantitative and qualitative indicators of the level and degree of implementation of strategic provisions in ZDC are provided.

Keywords: *sustainable development, development strategy, efficiency, effectiveness, Zenica-Doboj Canton*

¹ Univerzitet u Zenici, Pravni fakultet, nezir.pivic@unze.ba

² Vlada Zeničko-dobojskog kantona, Stručna služba za razvoj i međunarodne projekte ZDK, djenana.colakovic@zdk.ba

³ Centar za inovativnost i preduzetništvo Univerziteta u Zenici, darko.petkovic@unze.ba

FINANSIJSKI REZULTATI POSLOVANJA PRIVREDE PODRUČNE PRIVREDNE KOMORE ISTOČNO SARAJEVO U 2024. GODINI

Apstrakt: U radu su predstavljeni i analizirani finansijski rezultati poslovanja privrede 12 opština Sarajevsko-romanijskog i regiona Gornjeg Podrinja u 2024. godini. Korišteni su zvanični rezultati iz finansijskih izvještaja koje su privredna društva podnijela APIF-u Republike Srpske. Privredna društva iz ovih 12 opština čine 8,76% ukupnog broja privrednih društava Republike Srpske i zapošljavaju 8,88% radnika a u 2024. godini su učestvovala: u ukupnom prihodu sa 6,76%, u neto dobiti sa 7,57%, u ukupnom neto gubitku sa 5,40%. Trgovina i prerađivačka industrija imaju najveće učešće (41,31%) u broju privrednih subjekata i ostvarenom ukupnom prihodu, dok su najveći gubici ostvareni u poljoprivredi, šumarstvu i ribarstvu kao i prerađivačkoj industriji. Najveće učešće u ostvarenoj neto dobiti imaju djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne zaštite i trgovina na veliko i malo. Smanjen je izvoz privrede ovog područja za 6,33%, povećan uvoz za 3,9% a pokrivenost uvoza izvozom je samo 42,1%. Pri tome, GDP Republike Srpske 2024. godine zabilježio realni rast od 3,1%, uz stopu inflacije od 1,9%.

Ključne riječi: PPK Istočno Sarajevo, finansijski rezultati poslovanja u 2024

FINANCIAL RESULTS OF EAST SARAJEVO REGIONAL CHAMBER OF ECONOMY BUSINESS IN 2024

Abstract: The paper presents and analyzes the financial results of the economy of 12 municipalities of the Sarajevo-Romanija and Upper Podrinje regions in 2024. Official results from financial reports submitted by companies to the APIF of the Republic of Srpska were used. Companies from these 12 municipalities make up 8.76% of the total number of companies in the Republic of Srpska and employ 8.88% of workers, and in 2024 they participated: in total revenue with 6.76%, in net profit with 7.57%, in total net loss with 5.40%. Trade and processing industry have the largest share (41.31%) in the number of companies and total revenue, while the largest losses were recorded in agriculture, forestry and fishing, as well as in the processing industry. The largest share in net profit is in health care and social protection activities, and wholesale and retail trade. The exports of the economy of this area decreased by 6.33%, imports increased by 3.9%, and the coverage of imports by exports was only 42.1%. At the same time, the GDP of the Republic of Srpska in 2024 recorded a real growth of 3.1%, with an inflation rate of 1.9%.

Keywords: regional chamber of commerce East Sarajevo, financial business results in 2024

¹ Područna privredna komora Istočno Sarajevo, vinkam@is.komorar.ba

QUALITY MANAGEMENT IN SLOVAK PUBLIC ADMINISTRATION SECTOR

Abstract: Public administration in the Slovak Republic has been coordinated through several quality management policies aimed at increasing the efficiency of public services. The Slovak Office of Standards, Metrology and Testing, as a central authority of the state administration, acts as the coordinator of the national quality policy. The aim of this paper is to analyse the development of the National Quality Programmes of the Slovak Republic, adopted on the basis of the European Policy for the Promotion of Quality (1994), across individual years since 2004, which marked Slovakia's accession to the European Union. The analysis shows that the overall results of the National Quality Programmes indicate a clear developmental trend towards the professionalisation and institutionalisation of quality management in public administration in the Slovak Republic. A comparison of individual periods demonstrates that quality management has gradually shifted from a focus on formal compliance with standards towards strategic integrated management, measurable performance, and the creation of public value. This represents a fundamental change in the understanding of the role of quality management within the public administration sector. An analysis of the results of the National Award of the Slovak Republic for Quality and Social Responsibility for 2024 shows that, within Slovak public administration, the City of Nitra and the Self-Governing Region of Žilina received awards. A comparison of entities participating in the competition during the previous evaluated period led to the conclusion that the following public administration institutions were repeatedly awarded for quality and social responsibility: the Ministry of Defence of the Slovak Republic (twice), the Bratislava–Petržalka City District (three times), the University of Veterinary Medicine and Pharmacy in Košice (three times), and Trnava University in Trnava (twice).

Keywords: *public administration, state policy of quality, National Award of the Slovak Republic for Quality and Social Responsibility, competition*

¹ Slovak University of Agriculture in Nitra, eleonora.marisova@uniag.sk, xferraj@uniag.sk

UPRAVLJANJE KVALITETOM U SEKTORU JAVNE UPRAVE U SLOVAČKOJ

Apstrakt: Javna uprava u Slovačkoj Republici koordinisana je kroz više politika upravljanja kvalitetom usmjerenih na povećanje efikasnosti javnih usluga. Slovački zavod za standardizaciju, metrologiju i ispitivanje, kao centralni organ državne uprave, djeluje kao koordinator nacionalne politike kvaliteta. Cilj ovog rada je analiza razvoja Nacionalnih programa kvaliteta Slovačke Republike, usvojenih na osnovu Evropske politike za promociju kvaliteta (1994), kroz pojedinačne godine od 2004. godine, koja je obilježila pristupanje Slovačke Evropskoj uniji. Analiza pokazuje da ukupni rezultati Nacionalnih programa kvaliteta ukazuju na jasan razvojni trend ka profesionalizaciji i institucionalizaciji upravljanja kvalitetom u javnoj upravi u Slovačkoj Republici. Poređenje pojedinačnih perioda pokazuje da se upravljanje kvalitetom postepeno pomjeralo sa fokusa na formalno ispunjavanje standarda ka strateškom, integrisanom upravljanju, mjerljivim performansama i stvaranju javne vrijednosti. Ovo predstavlja suštinsku promjenu u razumijevanju uloge upravljanja kvalitetom u sektoru javne uprave. Analiza rezultata Nacionalne nagrade Slovačke Republike za kvalitet i društvenu odgovornost za 2024. godinu pokazuje da su u okviru slovačke javne uprave nagrade dobili Grad Nitra i Žilinski samoupravni kraj. Poređenje subjekata koji su učestvovali u takmičenju tokom prethodnog evaluiranog perioda dovelo je do zaključka da su sljedeće institucije javne uprave više puta nagrađivane za kvalitet i društvenu odgovornost: Ministarstvo odbrane Slovačke Republike (dva puta), gradska opština Bratislava–Petržalka (tri puta), Univerzitet veterinarske medicine i farmacije u Košicama (tri puta) i Univerzitet u Trnavi (dva puta).

Ključne riječi: *javna uprava, državna politika kvaliteta, Nacionalna nagrada Slovačke Republike za kvalitet i društvenu odgovornost, takmičenje*

Tilen Koren¹
Gorazd Färnich¹
Mateja Čuček¹

VODSTVENE KOMPETENCE V LOGISTIKI

Povzetek: Članek obravnava vodstvene kompetence v logistiki v kontekstu digitalizacije, globalnih motenj in naraščajoče kompleksnosti oskrbovalnih verig. Na podlagi pregleda sodobne znanstvene literature je bilo identificiranih 20 ključnih vodstvenih kompetenc, ki so razvrščene v štiri kategorije: strokovne, metodološke, socialne in osebne kompetence. Empirični del temelji na anketni raziskavi, izvedeni med 33 zaposlenimi, ki so kompetence razvrščali glede na njihov pomen za uspešno opravljanje vodstvene vloge v logistiki. Rezultati kažejo, da so kot najpomembnejše ocenjene kompetence celostno razumevanje procesov, komunikacijske spretnosti, vodenje in motiviranje drugih ter timsko delo. Najvišje so bile ocenjene socialne kompetence, najnižje pa strokovne kompetence. Ugotovitve potrjujejo, da zaposleni v logistiki vodjo primarno dojemajo kot koordinatorja ljudi in procesov, pri čemer imajo mehke veščine ključno vlogo pri zagotavljanju operativne učinkovitosti. Raziskava poudarja potrebo po uravnoteženem razvoju tehničnih, socialnih in osebnih kompetenc za uspešno vodenje logističnih sistemov v prihodnosti.

Ključne besede: kompetence, vodenje, logistika, oskrbovalne verige

LEADERSHIP COMPETENCIES IN LOGISTICS

Abstract: The article examines leadership competencies in logistics in the context of digitalization, global disruptions, and the increasing complexity of supply chains. Based on a review of contemporary scientific literature, 20 key leadership competencies were identified and classified into four categories: professional, methodological, social, and personal competencies. The empirical part is based on a survey conducted among 33 employees, who ranked the competencies according to their importance for the successful performance of a leadership role in logistics. The results show that the highest-rated competencies are a holistic understanding of processes, communication skills, leading and motivating others, and teamwork. Social competencies received the highest ratings, while professional competencies were rated the lowest. The findings confirm that employees in logistics primarily perceive a leader as a coordinator of people and processes, with soft skills playing a crucial role in ensuring operational efficiency. The study highlights the need for a balanced development of technical, social, and personal competencies for the successful management of logistics systems in the future.

Keywords: *competencies, leadership, logistics, supply chains*

¹ Univerza v Mariboru, Fakulteta za logistiko,
tilen.koren1@student.um.si , gorazd.faenrich@student.um.si , mateja.cucek1@um.si

PERSPEKTIVE I KONSEKVENCE UVOĐENJA DIGITALNOG EVRA SA OSVRTOM NA ZEMLJE ZAPADNOG BALKANA

Apstrakt: Projekat namjeravane digitalizacije evra koji bi trebao biti realizovan odnosno implementiran u Evropskoj uniji u skorije vrijeme, podrazumjeva brojne aspekte koji su predmet opsežnih analiza polazeći od toka implementacije tehničke strukture do razmatranja svih njegovih potencijalnih pozitivnih uticaja na makreonomiju, ekonomski sistem i društvo u cjelini, kao i na potencijalne nedostatke i eventualne probleme. Moglo bi se reći da je ideja, a posljedično razmatranje i priprema ovog projekta, u određenoj mjeri iznuddeno. To praktično predstavlja jednu vrstu odgovora Evropske centralne banke na konkurenciju koja dolazi od privatno kreiranih, tehnološki inovativnih, alternativnih oblika novca (kriptovalute). Kreiranje i implementacija sistema digitalnog evra zasigurno donosi niz tehničkih prednosti za korisnike takvog oblika valute. S druge strane, pažnja se usmjerava na moguće negativne efekte i rizike koje sa sobom eventualno nosi implementacija takvog projekta. U vezi sa finansijskim sistemom se govori o mogućem odlivu novca sa računa komercijalnih banaka te o eventualnim posljedicama u vidu efekata na nivo kamatnih stopa. S druge strane, postoji sumnja da bi u nekim situacijama digitalni evro mogao postati okidač za finansijsku krizu. Možda je jedan od najkontroverznijih aspekata vezanih za digitalni evro, činjenica da se zbog tehničke nemogućnosti obezbjeđenja potpune anonimnosti u digitalnom formatu kreira trajni rizik od direktnog državnog nadzora pojedinaca i firmi. Nema garancija da neka eventualna buduća, manje demokratska vlast, neće iskoristiti taj alat za suzbijanje sloboda. Programabilni novac više neće biti neutralan jer se preko njega mogu određivati uslovi trošenja čime građani mogu postati subjekti bihevijoralnih manipulacija države. U analizama se ne zanemaruju i ukupni ogromni troškovi realizacije projekta koji praktično duplira postojeće funkcije. Realno je prisutan i rizik geopolitičke i regionalne fragmentacije Evrope uz produbljavanje digitalnog jaza koji je prisutan u regionima kao što su neke države Zapadnog Balkana. Uslov za uključivanje tih zemalja u projekat digitalnog evra je da se obezbijedi jaka i adekvatna podrška koja bi vodila ove zemlje ka većoj digitalnoj konvergenciji i ka intenzivnijem jačanju infrastrukture, koja je inače u tim zemljama mahom krajnje slaba.

Ključne riječi: *digitalni evro, rizici uvodjenja digitalnog evra, digitalni evro i finansijski sistem, digitalni panoptikum, digitalni evro u zemljama Zapadnog Balkana, bihevijoralna uprava preko digitalnog evra*

¹ Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Ekonomski fakultet, redovni profesori u penziji novoplakalovic@gmail.com, ljvladusic@gmail.com

PERSPECTIVES AND CONSEQUENCES OF THE INTRODUCTION OF THE DIGITAL EURO WITH REFERENCE TO THE COUNTRIES OF THE WESTERN BALKANS

Abstract: The project of the intended digitization of the euro, which should be realized or implemented in the European Union in the near future, includes numerous aspects that are the subject of extensive analysis, starting from the implementation of the technical structure to the consideration of all its potential positive effects on the macroeconomy, the economic system, and society as a whole, as well as potential shortcomings and possible problems. It could be said that the idea, and consequently the consideration and preparation of this project, was forced to a certain extent. It practically represents a kind of response of the European Central Bank to the competition that comes from privately created, technologically innovative, alternative forms of money (cryptocurrency). The creation and implementation of the digital euro system certainly brings a number of technical advantages for users of such a form of currency. On the other hand, attention is focused on the possible negative effects and risks that the implementation of such a project may entail. In connection with the financial system, it is discussed about the possible outflow of money from the accounts of commercial banks and about possible consequences in the form of effects on the level of interest rates. On the other hand, there is a doubt that in some situations the digital euro could become a trigger for a financial crisis. Perhaps one of the most controversial aspects related to the digital euro is the fact that due to the technical impossibility of ensuring complete anonymity in the digital format, a permanent risk of direct state surveillance of individuals and companies is created. There are no guarantees that any future, less democratic government will not use this tool to suppress freedoms. Programmable money will no longer be neutral because it can be used to determine the conditions of spending, so that citizens can become subjects of behavioral manipulations by the state. The analyzes do not ignore the total huge costs of the realization of the project, which practically duplicates the existing functions. There is also a real risk of geopolitical and regional fragmentation of Europe with the deepening of the digital divide that is present in regions such as some countries of the Western Balkans. The condition for the inclusion of those countries in the digital euro project is to provide strong and adequate support that would lead these countries to greater digital convergence and to more intensive strengthening of infrastructure, which is otherwise extremely weak in those countries.

Keywords: *digital euro, risks of digital euro introduction, digital euro and the financial system, digital panopticon, digital euro in the countries of the Western Balkans, behavioral management through the digital euro*

EKONOMSKI EFEKTI TRGOVINSKOG RATA SAD I KINE: ANALIZA TERETA TARIFA

Apstrakt: Ovaj rad analizira ekonomske efekte trgovinskog rata između Sjedinjenih Američkih Država i Narodne Republike Kine, sa posebnim fokusom na incidens tarifa i raspodjelu ekonomskog tereta. Polazeći od teorijskih okvira međunarodne trgovine, rad ispituje u kojoj mjeri se troškovi tarifa prenose na potrošače, domaće proizvođače i strane izvoznike, uzimajući u obzir ulogu elastičnosti ponude i tražnje, kao i strukturu globalnih lanaca vrijednosti. Analiza se oslanja na relevantne empirijske studije i sektorske podatke iz perioda 2018–2020. Rezultati ukazuju da je najveći dio tereta tarifa prenesen na američku ekonomiju kroz rast uvoznih i domaćih cijena, posebno u sektorima zavisnim od uvoznih inputa. Zaključuje se da su efekti tarifa heterogeni po sektorima i da protekcionističke mjere imaju ograničenu efikasnost u savremenoj globalnoj ekonomiji.

Ključne riječi: *tarife, globalni lanci vrijednosti, trgovinski tokovi, protekcionizam, ekonomski teret, kontra mjere*

ECONOMIC EFFECTS OF THE USA - CHINA TRADE WAR: THE TARIFF BURDENS ANALYSIS

Abstract: This paper analyzes the economic effects of the trade war between the United States and the People's Republic of China, with a specific focus on tariff incidence and the distribution of the economic burden. Drawing on theoretical frameworks of international trade, the study examines the extent to which tariff costs are passed on to consumers, domestic producers, and foreign exporters, considering the role of supply and demand elasticity, as well as the structure of global value chains. The analysis relies on relevant empirical studies and sectoral data from the 2018–2020 period. The null hypothesis is based on the prevailing media narrative and political discourse, which suggested that tariffs would primarily harm China. The results indicate that the majority of the tariff burden was transferred to the U.S. economy through rising import and domestic prices, particularly in sectors dependent on imported inputs. It is concluded that the effects of tariffs are heterogeneous across sectors and that protectionist measures have limited effectiveness in the modern global economy.

Keywords: *tariffs, global value chains, trade flows, protectionism, economic burden, countermeasures*

¹ Univerzitet u Istočnom Sarajevu, Ekonomski fakultet, student II ciklusa, neskoviczeljana@gmail.com

ТРАНСПАРЕНТНОСТ ВЛАСНИШТВА И УПРАВЉАЊЕ РИЗИЦИМА ПРАЊА НОВЦА КАО ПРЕДУСЛОВ СИГУРНОГ ИНВЕСТИЦИОНОГ АМБИЈЕНТА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Апстракт: Пораст прекограничних пословних активности и инвестиционих токова намеће потребу за већом транспарентношћу власничких структура и ефикасним управљањем ризицима прања новца и финансирања тероризма у корпоративном сектору. Сложене власничке структуре, прикривени стварни власници и правна лица без стварне пословне активности, могу угрозити стабилност финансијског система и повјерење инвеститора. Рад анализира структуру и изложеност правних лица у Босни и Херцеговини различитим ризицима, са посебним освртом на стварно власништво, прекограничне финансијске токове и индикаторе сумњивих трансакција. Резултати показују да је унапређење транспарентности и међуинституционалне сарадње један од основних предуслова за сигуран и конкурентан инвестициони амбијент.

Кључне ријечи: *стварно власништво, транспарентност, правна лица, прање новца, инвестициона сигурност*

TRANSPARENCY OF OWNERSHIP AND MONEY LAUNDERING RISK MANAGEMENT AS A PREREQUISITE FOR A SECURE INVESTMENT ENVIRONMENT IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Abstract: The growth of cross-border business activities and investment flows increases the need for greater transparency of ownership structures and effective management of money laundering and terrorist financing risks in the corporate sector. Multilayered ownership structures, concealed beneficial owners, and legal entities without real economic activity may undermine financial system stability and investor confidence. The paper analyzes the structure and risk exposure of legal persons in Bosnia and Herzegovina, with particular focus on beneficial ownership, cross-border financial flows, and indicators of suspicious transactions. The findings indicate that strengthening transparency and interinstitutional cooperation represents one of the key prerequisites for a secure and competitive investment environment.

Keywords: *beneficial ownership, transparency, legal entities, money laundering, investment security*

¹ Универзитет у Источном Сарајеву, Економски факултет, студент II циклуса студија, dejana.sladoje@gmail.com

UPRAVLJANJE SAJBER RIZICIMA U SAVREMENOM BANKARSTVU

Apstrakt: Digitalizacija bankarskog poslovanja, razvoj elektronskog i mobilnog bankarstva te primjena savremenih IT rješenja značajno su povećali izloženost banaka sajber rizicima. Ovi rizici obuhvataju različite prijetnje poput phishing napada, ransomware-a, krađe podataka i napada na informacione sisteme, koji mogu prouzrokovati finansijske gubitke, reputacionu štetu i gubitak povjerenja klijenata. Upravljanje sajber rizicima podrazumijeva identifikaciju i procjenu prijetnji, uspostavljanje adekvatnih tehničkih i organizacionih mjera zaštite, kontinuirani nadzor sistema te planove za odgovor na incidente i oporavak poslovanja. Posebno je važno uključivanje uprave banke i usklađenost sa regulatornim zahtjevima, jer sajber rizik predstavlja strateško, a ne samo tehničko pitanje. Efikasan i integrisan pristup upravljanju sajber rizicima ključan je za očuvanje stabilnosti, sigurnosti i konkurentnosti banaka u savremenom digitalnom okruženju.

Ključne riječi: sajber rizik, operativni rizik, bankarstvo, regulatorni okvir, sajber otpornost

CYBER RISK MANAGEMENT IN MODERN BANKING

Abstract: The digitization of banking operations, the development of electronic and mobile banking and the application of modern IT solutions have significantly increased banks' exposure to cyber risks. These risks include various threats such as phishing attacks, ransomware, data theft and attacks on information systems, which can cause financial losses, reputational damage and loss of customer trust. Cyber risk management includes the identification and assessment of threats, the establishment of adequate technical and organizational protection measures, continuous monitoring of the system and plans for response to incidents and business recovery. The involvement of the bank's management and compliance with regulatory requirements is particularly important, because cyber risk is a strategic, not just a technical issue. An effective and integrated approach to cyber risk management is key to preserving the stability, security and competitiveness of banks in the modern digital environment.

Keywords: cyber risk, operational risk, banking, regulatory framework, cyber resilience

¹ Универзитет у Источном Сарајеву, Економски факултет, студент II циклуса студија, cajevicblaza@gmail.com

